M. DELLY

MOJ PUT DO SREĆE

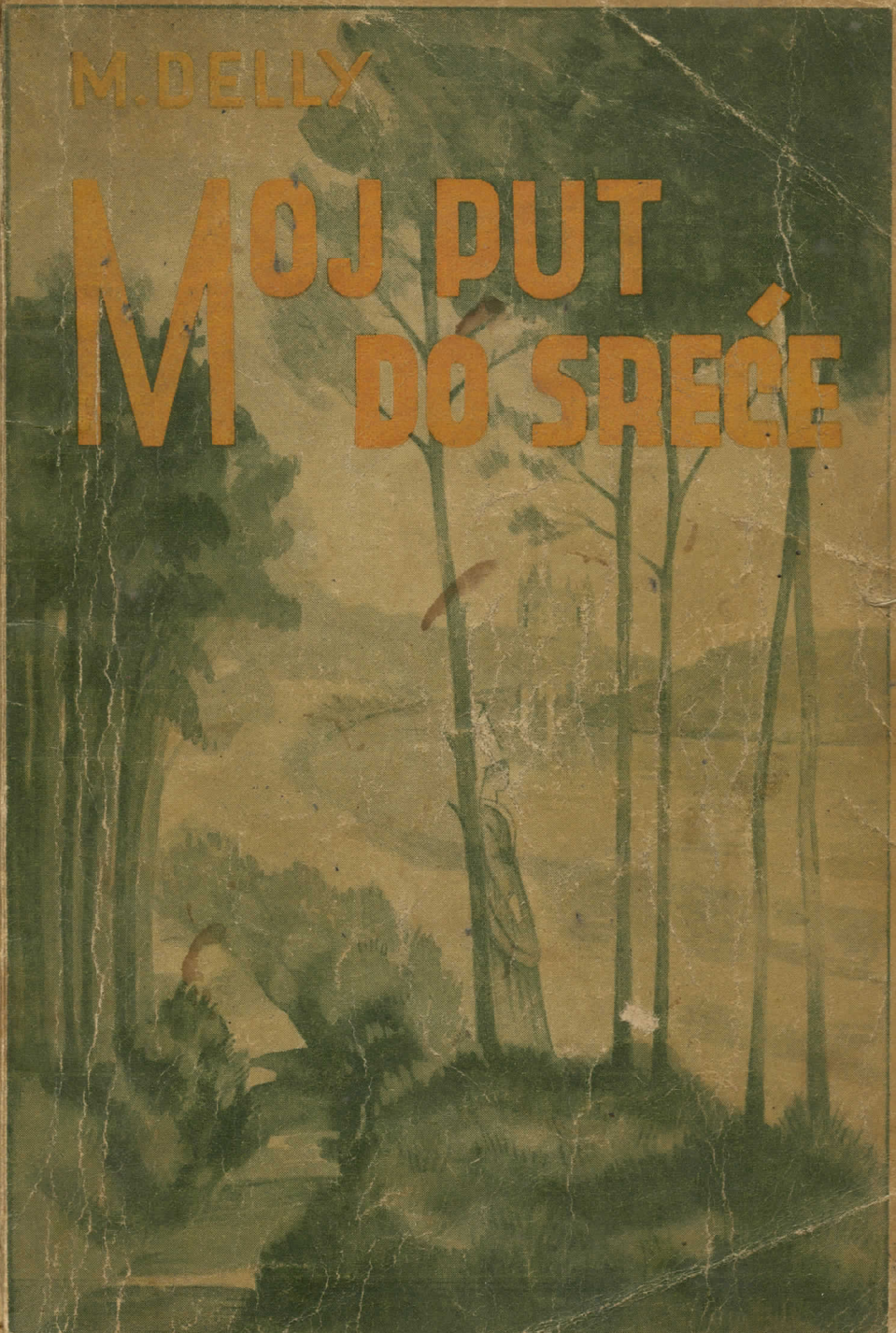

24201

M. DELLY

MOJ PUT DO SREĆE

ROMAN

ZAGREB 1944

JERONIMSKO IZDANJE 676

Izdano s dopuštenjem Matice Hrvatske br. 116/44. i s odobrenjem Državnog zavoda za narodnu prosvjetu br. 169. — od 19. siečnia 1944.

TISAK HRVATSKE DRŽAVNE TISKARE U ZAGREBU

I.

Jednog jutra mjeseca lipnja gospođa Barduzac (čitaj: Bardüzăk) uđe u moju sobu upravo kad sam svršavala jedan komad opreme. Sjela je na moj jedini slabi naslonjač, koji nije bio nov i koji zaškripi pod poštovanom težinom žene mojeg skrbnika.

— Dolazi nam jedna zanovíet, Gillette (Žijèt).

Upitala sam bez uzbuđenja :

— Što to, gospođo?

— Samponievi za petnaest dana priređuju matineju i zovu nas.

— Samponi! U pravi čas!

Moj je glas zvučio priezirno, a to je bilo pojačano lakim pokretom.

— Ali to je zgodna misao. Traže muževe svojim kćerkama.

Znala sam, da je dosta, da izrazim svoje mišljenje, ukus ili nesviđanje, pa da gospođa Barduzac smjesta protuslovi.

Samponi, po postanku Talijani, brbljavi, radoznali a pomalo i nastrani, nisu joj se sviđali. Ali u času kad sam se ja priezirno izrazila o njihovoj matineji, oni su joj postali osobito dragi.

Odgovorila sam mirno:

— Dobro, neka ih udaju. Želim im iskreno sreću, ali zato ne trebaju naše prisutnosti.

Gospođa Barduzac ugrize debele ustne zasjenjene gustim, tamnim pahuljicama.

— Hoćete li se odazvati njihovoj ljubaznosti? Vidjeli smo ih pet, šest puta i to je doista jako ljubezno s njihove strane, da su mislili na nas.

— Jasno. Ali u takvim slučajevima uviek se rado ima pun salon. Napokon mi ćemo im se zahvaliti na isti način kao što oni rade prema nama i tim je sve rečeno.

— Mislite li, da to može tako proći? Treba dati opravdan izgovor, a mi ga nemamo.

— E dobro, treba ga naći, gospođo.

— Ja ne ću tražiti nikakva izgovora, jer ne znam, zašto vi ne biste išli na tu matineju.

Pogledala sam je s iznenađenjem.

— Kako, zašto? Pa vi ste, gospođo, sami odbili sve pozive ove zime. Nemam što raditi, govorili ste tako, na tim mondenim sastancima, vi ste već znali naći opravdanja.

Iz hladnih očiju utisnutih u bliedim oteklinama izbijala je razdraženost, koju sam dobro poznavala. Glas joj je postao hladan i zapoviedajući:

— Zimi, da, ne volim tih sastanaka, jer se bojim izaći, da ne uhvatim upalu porebrice, ali sada, to je druga stvar. Ja ću odgovoriti, da primamo poziv, Gillette.

— Nemam prikladne haljine za tu priliku, gospođo.

— Imate bielu od prošle godine.

— Previše je izbliedila, osramotit ću vas pred vašim prijateljima. Samponi su tako otmjeni.

— Treba načiniti jednu.

— Niesam računala s tim troškom.

— Ima nuždnih izdataka, — reče i bacivši pogled na rubeninu, koju sam radila, doda:

— Manje ćete ukrasiti svoju opremu, koja može biti i jednostavnija. Dobro je štedjeti u današnje vrieme, kad se ima rubenina, koja je donekle osrednja.

Brzo i hladno odgovorim:

— Što hoćete? Više volim odreći se ostalih stvari, pa sama sašiti svoje haljine i šešire te imati liepo rublje, koje mi dođe jeftinije od

onog što ga vi nabavljate kod vaših velikih pariških trgovina.

— Naravno, vi ne ćete nikad priznati, da imate krivo. To obećaje ugodne časove čovjeku, koji vas odabere za ženu.

Ovaj prigovor uviek mi je na bilo koji način stavila pri svršetku naših čestih razgovora.

To me je poticalo na svađu, ali sam se čuvala da na to odgovorim, da ne odugovlačim te neprijatne razgovore, u kojima je gospođa Barduzac držala da ima zadnju rieč. Danas, ne znam zašto, toliko sam bila neustrpljiva, da sam dodala:

— E da! Sretan čovjek, ali to ne će biti prvi koji dođe, vjerujte, gospođo!

— Što hoćete time reći? Čekate li kakvog princa ili miljardera?

Odgovorila sam s podrugljivim podsmiehom:

— Tko zna! Tko zna!... Svakako ne ću se udati za prvog, koji mi se predstavi, kao što je to učinila jadna Elise Duteil, koja je sada tako nesretna. Ostat ću radije usidjelica nego li se udati za nepoznatog čovjeka, kojeg ne bih voljela.

Debelo i naduto lice gospođe Barduzac poprimi srdit izgled.

— Doista današnje mlade djevojke su nesnosne. Ljubiti... ljubiti... Ta rieč nije postojala u rječniku dobro odgojene mlade osobe mog vremena.

— Ona to nije izgovarala možda tako glasno, ali potiho sigurno.

Kao da me i ne čuje, gospođa Barduzac prosliedi poučljivim načinom:

— Ja sam se udala iza kako sam dva puta vidjela gospodina Barduzaca. Pa ipak se dobro slažemo.

— Ne sumnjam u to. Gospodin Barduzac bi se dobro slagao i s đavlom u ljudskoj spodobi.

Sumnje u obrvama, koje je imala gđa Barduzac, zaprietiše, da će namrštiti obrve.

— Htjela bih znati, gospođice, što ste mislili time reći. Kako se usuđujete uzporediti me sa zlim duhom?

Učinim se nevještom.

— O gospođo! Htjela sam reći, da bi se moj skrbnik slagao sa svakim i da bi netko trebao biti veoma zao, tko se s njim ne bi mogao složiti.

— On ima i sam pogriešaka i ja moram imati ustrpljenja i sposobnosti, koje mi, moram priznati, ne manjka.

Na to ona ustane, ne bez naprezanja. Njezin izpitujući pogled kružio je po mojoj sobi i zaustavio se na cvieću, koje se močilo u jednoj staroj vazi.

— Već sam vas upozorila, Gillette, da ne valja držati cvieće u sobi.

— Iznosim ga preko noći, gospođo.

— Vi imate čudne navike, da zaplićete. Čemu vam služi to cvieće, ako ne da gubite vrieme? Ja, što se mene tiče, ne marim za nj.

— Svatko ima svoje mišljenje. Tako na primjer ja se osjetim vrlo nezadovoljnom pred umjetnim cvićem, koje vi pazite brižljivo u svom salonu.

Ona me s visoka priezirno pogleda.

— Vi nemate ni najmanje ukusa, Gillette, a uobraženosti k tome u izobilju.

S tim riečima izađe.

Ponovno uzmem svoj posao, ali od tog posjeta ostala mi je neka razdražljivost. i moji bodovi nisu više imali potrebne lakoće. Ustala sam. Otresla sam končiće sa svoje suknje, prešla sam dva tri puta po sobi i naslonila se na prozor.

Vrt Barduzacovih pružao se preda mnom — vrt liepo njegovan, s travom u sredini, uzkim gredicama uzduž zida, nekoliko grmova i mladi

kesten. Gospoda Barduzac nije voljela drveća. Kao posljedica te njene antipatije vrt je ostao nepristupačan preko ljeta, čim se sunce pojavilo. Na jednom malom puteljku pokrivenom crvenkastim pieskom šetao se gospodin Barduzac u platnenom odielu i panama šeširu spuštenom nad oči. Vukao je malo svoju lievu nogu zbog kostobolje i zaustavljao se na svakom koraku, da promatra cvieće. Tada sam opazila njegov ružan profil sa izbočenom bradom. To je bio slab i miran čovjek, nesposoban za dobro kao i zlo, mlitavo oružje u rukama svoje žene. Da ukloni svaki uzrok svađi, pristao bi pokorno na hirovite nazore gđe Barduzac i njegova štićenica je znala, da u njemu ne će naći nikakvu pomoć, u slučaju kada bi joj svemoguća gospoda željela nametnuti koji neprihvatljiv zahtjev.

Imala sam odlučnu narav, malo sklonu sjeti, ali težila sam također za ljubavi, za povjerenjem. U nekim časovima osjećala sam se vrlo žalostnom u ovom tuđem stanu između dva bića, od kojih je jedno ostalo ravnodušno, dok mi je drugo bilo neprijateljsko. Jer nisam se varala, da mi je Barduzac nesklona. Zašto? Ljubomornost negda liepe žene? Izgleda za to što je bila liepa. To sam rado vjerovala, ali kojeg li pada! Ili pak nizka mržnja malograđanke prema mom plemenitom podrietlu? To je još najvjerojatnije. Ali osobito naše prirode sukobljavale su se na svakom koraku. Moja neobična živahnost, iskrenost, samostalan duh ogorčavali su je. Mi smo doista živjeli na ratnoj nozi vječito od dana kad sam sa 18 godina napustila samostan, za kojim sam žalila.

Bila je kći satnika d'Arbiers (Darbjer), ubijenog u Maroku za nekog izviđanja. Majka mi se povukla u Tours, gdje je imala stare prijatelje. Iznajmila je čedan stan. Premda su joj prihodi osiguravali izvjestnu udobnost, ona je

htjela štedjeti, da poveća moj miraz. Na istom katu stanovala je obitelj Barduzac. Gospodin Barduzac bio je tada u miru. Bili su poštivani, ali nije mnogo bila voljena ona, koja je bila uobražena i nasilna, pravo blebetalo. Moja sirota majka iza smrti mog oca ostala je slaba zdravlja. Jednog dana uhvati je nesvjestica, koja je prestrašila našu služavku. Ta na sreću potrči k susjedi. Gospođa Barduzac dođe, pruži potrebnu njegu, zatim dođe sutradan i još idućih dana. Nedostajala joj je obzirnost: Nije imala ukus ni srdce moje majke. Međutim bolestnica se osjećala tako osamljenom i slabom, te se činilo, da je dobro imati uza se osobu spremnu da joj pomože. Ona je dakle primila usluge gđe Barduzac. Kad su joj umrli stari prijatelji, živjela je još više osamljena u tom gradu, gdje zatvorena u svom žalostnom udovanju nije sklapala poznanstava. Njezino je zdravlje slabilo svakog dana. U isto doba povećao se utjecaj susjede. Bila sam tada živa i srdačna djevojčica te sam voljela majku. Ali već tada gospođa Barduzac i ja bile smo u sukobu na veliku žalost moje majke.

Jadna majka! Umrla je tiho jednog zimskog dana, kad sam imala 14 godina. Kad se sjetim tog časa, to mi poveća bol svom žestinom. Ona je bila moja jedina ljubav. Imali smo samo daleke rođake, meni nepoznate. Nisam voljela Barduzacovih. Međutim baš njima me je majka povjerila. Primila sam tu viest bez uzbuđenja i u svojoj nesreći bila sam zadovoljna što ulazim u samostan, toliko sam se bojala da i jedan čas stanujem s njima.

Preko ljetnih praznika svake godine izašla sam iz zavoda. Gospodin Barduzac povukao se u mirovinu, kupio je kuću u Largillaisu, malom gradu Touraine, gdje je živjelo mnogo skromnih umirovljenika. Kako su imali vrlo liepe prihode, uži-

vali su izvjestno poštovanje, što je laskalo velikoj taštini gospođe Barduzac.

Ona se osim toga služila mojim imenom, da se uzvisi na svojoj uzvišenosti. »Štićenica mog muža, siroče, kojim smo mi toliko zauzeti i s kojom mi postupamo kao sa svojom kćerkom. Gospođica Gillette d'Arbiers, naša štićenica, kćerka siromašnog grofa d'Arbiers, ubijenog u Maroku . . . Junak je to, draga gospođo!... (ili: dragi gospodine).«

Na to se ona uplela u živo prikazivanje ekspedicije, kojoj je član bio moj otac i koja ga je stajala života. Ta priča, često slušana, činila mi se vrlo liepom, i uviek me uzbuđivala.

Nesreća je htjela, da sam jednog dana tražeći neku knjigu od Corneillea u knjižnici gospodina Barduzaca, naišla na jednu knjigu, u kojoj se razpravljalo pitanje o našim afričkim osvajanjima. Otvorila se sama od sebe na izvjestnoj stranici i što sam ja to vidjela? Priču, rieč po rieč, tako često ponavljanu od gospođe Barduzac, samo ovdje se junak nije zvao satnik d'Arbiers.

Niesam izustila ni jedne rieči o svome odkriću. Nekoliko dana kasnije u družtvu kod gospođe Geolle, supruge bilježnikove, mene su predstavili jednoj novoj došljakinji: »Gillette d'Arbiers i t. d.« . . . I gospođa Barduzac počela je pripoviedati. Pustila sam je da govori skoro do kraja. Zatim iskoristivši čas, kad se ona zaustavila da odahne, za vrieme dok se u dvorani širilo sumnjivo mrmljanje, rekla sam mirno.

— Ali vi se varate, gospođo. To je smrt kapetana X., o kojoj vi govorite.

Ona pocrveni i pogleda me s visoka:

— Što kažete? Što znači ta glupa primjedba?

— Ali pogledajte, gospođo, svezak pod naslovom »Naša osvajanja u Africi«, na strani 42. naći ćete pripoviest, koju ste upravo izpričali. Mislim, da ne manjka ni jedna rieč.

Rumenilo se naročito izticalo na bliedom licu gospođe Barduzac i ona ostane bez odgovora. Napokon izbjegavajući moj pogled reče:

— Moguće da postoji neka sličnost između te dvie smrti. Ovo što ja pripoviedam potječe od same vaše majke.

Od tada ona nije ponovila lažne pripoviesti, ali njeno ogorčenje prema meni povećalo se sa svom njenom povrieđenom taštinom. Malo me se ticalo. Bila sam sretna, što sam pokazala, da je njena lukavost odkrivena, jer laž mrzim a srdila sam se na nju, što je na taj način izigrala moje djetinje povjerenje.

U 18. godini napustila sam zavod obskrbljena diplomama i vrlo snuždena što ću živjeti kod svoga skrbnika. Častna majka, moja savjetnica, reče mi: Budite dobri i strpljivi, ne ozlovoljavajte prkosom gospođu Barduzac. Treba popuštati u životu, drago diete.

Stigla sam dakle podpuno prožeta dobrim namjerama u vilu Palmes — tako nazvanu bez sumnje u čast gospodina Barduzac — i ja sam ozbiljno nastojala da ih sačuvam što dulje moguće. Držim, da ne pripisujem sebi nezasluženu pohvalu izkazujući da sam bila upravo anđeoska skoro kroz jednu godinu. Ali dogodilo se da je gospođa Barduzac izrabila moju strpljivost, te postupala sa mnom kao pobieđenom. Ona je naduta kao one, koje se ne klanjaju nego pred oporijima od sebe. Ja sam to brzo shvatila i izvukla sam kljun i pandže. Nadošlo je ratno stanje. Život je bio za mene tegoban i pomišljala sam na svoju dvadeset jednu godinu, kad će mi biti dopušteno da zahvalim Barduzacovima ostavljajući ih s veseljem. Taj presretan dan imao je doći za 8 mjeseci, a do tada trebalo se strpjeti.

A kamo bih išla.

Još nisam znala.

Možda se povratim u neki zavod do svoje udaje, dakako predpostavljajući da nađem muža po svojoj volji, jer nisam nimalo pretjeravala kad sam rekla gospođi Barduzac, da se ne ću udati tako olako. Konačno ako bi trebalo, ostat ću stara djevojka. Naći ću življe zanimanje, nastojat ću da budem od koristi svom bližnjem. Ali... dakako radije bih se udala, samo ako mi se muž bude jako sviđao.

II.

Poslije podne tog dana kada me je gospođa Barduzac obaviestila o pozivu Samponievih, izašla sam da obavim neke poslove. Vrieme je bilo olujno. Išla sam bez zaustavljanja s istom umornošću. Mislim, da su se svi ljudi spoticali o me. Kad sam prelazila ulicu, neki mladi čovjek, liepo odjeven, pozdravi me. Prepoznala sam dr. Bordaya, mladog liečnika, kojeg je gospođa Geolle nedavno predstavila gospođi Barduzac za vrieme posljednjeg soiréa. Nastavljajući svoj put sjetila sam se nekih ljubeznih rieči tog čovjeka, plemenita izražaja lica i otmjenih kretnja. Gledao me tog dana malo dulje, možda više nego što je to trebao. Ja sam mu odvratila pogledom poprimivši ozbiljan izgled. Da li me je gledao tako uporno zato što sam bila liepa?

Ja sam uistinu bila liepa. Reći protivno, bila bi lažna poniznost. — Pravilnost mojih crta tražila se, a imala sam nježnu put, kose kestenjasto zlatne, koje su se same kovrčale, velike, crne, žive i blage oči. Prema tome što mi je rekla jednom gospođa Geolle, moj izgled morao je biti vrlo izrazit. Osim toga bila sam vitka, liepo građena, iako slabo odjevena. Nježnost mojih ruku odkrivala je moje plemićko porietlo, ako bi se i u tome moglo vjerovati gospođi Geolle.

Ta uvjeravanja nisu me učinila taštom. Do tada nisam poznavala namigivanja. Iako sam bila

vrlo prijazna, nije to nikada bilo u cilju da privučem pažnju mužkaraca. Ova mi je pažnja, moram priznati, bila vrlo ravnodušna, tako da od onih pet, šest mladih ljudi, koje sam mogla upoznati do tog dana među znancima gospođe Barduzac, ni jedan nije imao sreću da privuče moju naklonost.

Tako razmišljajući došla sam do trgovine »K trima mornarima«, kamo sam se bila uputila. Kraj pošte sam susrela gospodina Hucharda, starog trgovca, prijatelja Barduzacovih, kod kojih je on objedovao svake nedjelje i odigrao igru. Davno je prešao pedesetu godinu. Nosio je smeđu vlasulju i pokušao je da mi udvara, a da ga u tom nije ni najmanje odbijala moja hladnoća. I ovog puta me je pozdravio naročito udvorno, zaustavio se, da me upita, kako gospođa Barduzac. Odgovorila sam mu vrlo kratko i ostavila ga, da mogu prodrieti u dućan. U odjelu za sitničariju kupila sam neke stvarčice, a zatim sam stajala jedan časak pred tezgama. Svakovrstne tkanine razmotane izrazivale su u posjetilaca želju da ih kupe. Bilo ih je za svačiji ukus, ali moj se zaustavio bez oklievanja na svili svietlo plave boje, blage, nježne plave boje, koja je podsjećala na ljetno nebo poslije kiše. Mislila sam: evo kakvu bih haljinu željela za matineju kod Samponievih. I u isti mah stvorila sam plan. Gospođa Barduzac htjeti će me odvesti k svojoj krojačici, koja mi slabo šiva. Osim toga obadvie bi mi nametnule svoj ukus, s kojim se ja nisam nikad slagala. Kupim li ovu tkaninu, sašit ću je sama. Gospođa Barduzac bit će zasigurno biesna, ali treba je staviti pred gotov čin.

Trgovački pomoćnik se približio. Rekla sam potrebnu količinu, izakako sam bila uvjerena da imam dosta novaca. Zatim kad je liepa haljina bila zamotana, odniela sam je podpuno zadovoljna svojom kupnjom i ni najmanje žalostna,

što sam učinila nešto protiv volje gospođe Barduzac. Ona je upravo prolazila predvorjem kad sam ja ušla. Njezin pogled se odmah zaustavio na mom omotu.

— Što to nosite, Gillette?

— Tkaninu, gospođo. Svilu svietlo plave boje za haljinu.

— Svilu... za vašu haljinu. Vi ste je izabrali bez mene i bez savjeta gospođice Boitte?

— Nije mi potrebno mišljenje gospođice Boitte, jer kanim sama sašiti haljinu. — Ona podigne malo ruke i podsmjehne se:

— A to će biti nešto liepo. Bit ćete liepo odjeveni, ali ja nemam ni najmanje volje, da izazovem ruganje sviju vodeći Samponievima karikaturu.

Odgovorila sam brzo:

— Budite mirna. Ne ću vas osramotiti. Imat ću haljinu podpuno po svojoj zamisli.

— Pametne su vaše zamisli!... Pokažite mi to.

Razmotala sam omot i postavila sam tkaninu na stol u blagovaonici. Na sunčanom svietlu, koje je amo slobodno prodiralo, izgledala mi je još ljepšom.

Gospođa Barduzac slegne ramenima i stisne širok i kratak nos.

— To je vrlo lagana haljina, koja nije u modi. Pa tako plava!... Kad je budete obukla par puta, vidjet ćete kakva će izgledati.

Svojim debelim prstima dirala je svilu i priezirno zavrtila nosom.

— Ova kupnja je nepametna. Zar ste trebala to učiniti bez mog savjeta?

Uzdržavala sam se, da ne odgovorim.

— Osim toga, znate li vi, da mi je svietlo plava boja jako odvratna? Bez sumnje ste je zato i izabrali.

— O, nikako gospođo, već samo zato, jer je volim.

Priezirnom kretnjom odbaci tkaninu.

— Vi ne ćete nikada biti ozbiljna žena. Uviek sam to govorila svome mužu, on može danas potvrditi, da sam imala pravo.

Nato izađe podignuvši ramena, a ja brzo odnesem plavu svilu, koja je izgledala kao komadić plavog neba.

Moram iskreno priznati, da je moja haljina bila jedna od najdražestnijih među ostalima, koje su uljepšavale zabavu kod Samponievih. Ukrasila sam je vrlo liepim bielim čipkama svoje majke. One su joj same od sebe davale izgled čedne otmjenosti, jer je i kroj bio vrlo jednostavan. Jedan pogled u zrcalo uvjerio me da mi je vrlo dobro stajala i da je svietlo plava boja divno pristajala mome licu.

Međutim gospođa Barduzac našla je načina, da mi prije odlazka jedko reče promatrajući me od glave do pete:

— Ova haljina nije po nikakvu kroju. Vašoj boji lica doista ne odgovaraju svietle boje, ali vas se to malo tiče, kad ste izbjegavali savjet izkusnih osoba.

To njeno mišljenje nije me uznemirilo. Naprotiv ono me uvjerilo, da je moja haljina vrlo uzpjela. Manje ili više uspjele pohvale mojih plesača potvrdile su mi to.

Poslije podne bilo je toplo i liepo. Rado smo napustili salone, da se u skupinama raziđemo u sjenovitom vrtu, gdje je bio pripravljen buffet.

Svršavajući ples moj plesač dr Borday zamolio me da popijemo čašu šampanjca. Pristala sam i on me je odveo van.

— Vidite, — reče potiho pokazujući mi komad plavog neba kroz gusto lišće starih bukava, — vaša je haljina boje vremena. — Spusti svoj pogled k meni. Ja sam malo pocrvenila, jer je u njegovu oku zasjao trag divljenja. Sjeli smo nedaleko stolova i pripoviedali prazneći polako čaše.

Dr. Borday bio je neobično bistar duh, vrlo naobražen, što ga je uzdizalo nad ostale mlade ljude u tom družtvu. Njegov je pogled bio uljudan i umiljat. Bio bi mi vrlo mio, da nije bio donekle nadut, što ga je ružilo u mojim očima, jer ako sam išta mrzila na svietu, onda je to bila namještenost.

Bez sumnje sam se sviđala mladom liečniku, jer me je pozvao još dva puta, što je bilo, po mišljenju gospođe Barduzac, vrlo zapaženo.

— Da, draga moja, — rekla mi je kad smo se vraćale, — vaše ponašanje privuklo je mladog čovjeka. Svatko je to ustanovio.

Odgovorila sam mirno:

— Čini mi se da je moja koketerija bila vrlo neznatna prema koketeriji Carlote Samponi.

— Carlota se ponaša mnogo otvorenije, ali vi, naoko povučeni, znate se sasvim dobro iztaknuti, no nemojte se previše utvarati. Liečnik Borday tražit će sigurno vrlo velik miraz.

— Što se toga tiče, gospođo, ne brinem se.

Kako smo prolazile mimo radničkih stanova, zaustavila sam se nekoliko časaka, da se upitam za njih kod neke starice, koju sam podpomagala, zbog čega me je ukorila gospođa Barduzac, kad sam je dostigla.

Poslije tog dana kroz više sedmica sunce se nije pokazivalo. U tamnom ormaru moja plava haljina je počivala. Obukla sam je još dva, tri puta tog ljeta. Zatim je došla jesen i kroz više mjeseci nisam je oblačila.

Život je za mene kod Barduzacovih ostao i dalje težak. Na sreću, približavala se moja punoljetnost. K tome udaja se pojavljivala na mom obzorju.

Od dana, kada se održala matineja kod Samponievih, susretala sam vrlo često liečnika Borday. Nemoguće mi je bilo zamisliti, da se našao samo slučajno na mom putu. Početkom studena

gospođa Geolle došla je kao provodadžija, da me pripravi na prosidbu. Nakon prvog uzbuđenja odgovorila sam, da želim razmisliti i da ću svoj odgovor dati kad postanem punoljetna, a to će biti početkom siečnja. Na to su sliedile neugodne primjedbe gospođe Barduzac:

— Pitam vas, trebate li dva mjeseca da se odlučite? Ja sam, kad je gospodin Barduzac zaprosio moju ruku, pristala u isti čas.

— To znači da nieste pojimali ozbiljnosti čina, koji ste imali izvršiti.

— Dakle! Je li potrebno toliko pripoviedanja, da se odlučite za jednog finog mladića, s dobrim položajem i sina bogatih roditelja?

— Ovaj mi je fini mladić, što se tiče njegovih svojstava, još premalo poznat. Ako ga uzmem, morat ću čitav svoj život provesti uza nj. Zato treba o tom razmisliti.

Gospođa se Barduzac podrugljivo nasmieši:

— Po vašoj volji! Ali ako se umori od čekanja, ako vam pobjegne, krivite sami sebe.

— Budite bez brige, draga gospođo. Imam uviek običaj da sama snosim odgovornost za vlastite čine.

To je bio oštar udarac za ženu, koja je, ako bilo koji podhvat poduzet od nje ne bi uspio, rado krivila druge za te neuspjehe.

Ponuda liečnika Bordaya zbunila me jako. Zaista mi se sviđao. Što se tiče tjelesnog i duševnog života, imao je velike odlike. Ali njegov moral mi je bio nepoznat. Tako, kao što sam to već rekla, izgledao mi je malo umišljen sam u sebe. Najveće su se pogrješke mogle sakrivati lako pod ugodnom vanjštinom, u blagosti smieška i pogleda. Kako da to znam? Oh, kako sam bila u neprilici! Predviđala sam, da onoga dana, kad budem imala dati svoj odgovor, ne ću biti više obavieštena niti odlučnija.

Najmanje ako se u to još ljubav umieša. Do tada moje je srdce mirno kucalo. Možda će se od sada kroz dva mjeseca kucanje pojačati. U tom slučaju bih lakše stvorila odluku, samo ako ne bi kakav novi događaj oslabio dobrih uputa gospođe Geolle.

III.

Božić je te godine bio sav u bjelini. Naš je vrt nestajao pod sniegom, u kojem su široka stopala gospođe Barduzac i mnogo manja njezinog muža ostavljala duboke tragove. Neumorno sam promatrala drveće okićeno injem.

Zatim moje su se misli preniele na liečnika Bordaya i na odgovor, koji moram dati do 8 dana. Na ponoćki, kamo me je odvela gospođa Geolle, molila sam mnogo na tu nakanu, jer još se nisam bila sasvim odlučila. Srdce mi je jače kucalo pri svakom susretu s liečnikom. On je bio vrlo ljubezan, vidljivo zaljubljen, što je laskalo mom samoljublju i ganulo moje malo srdce. Izgledao je čestit čovjek. Bolestnici su ga veoma poštivali. Ali činilo mi se da ljubi malo previše sviet i svjetski život. Međutim kad bi imao svoje ognjište, vjerojatno bi se te njegove navike promienile, osobito ako bi me mnogo volio.

Tako sam na božićnje jutro razmišljala naslonjena o prozorsko staklo, kad li me glas gospođe Barduzac trgne:

— Gillette . . . siđite!

Iznenadio me način njezina glasa. Razpoznala sam njen pobjedonosni povik. U isti mah pomislila sam stisnutim srcem: »Dogodit će mi se neka nesreća . . . Liečnik se, možda, povlači . . .«

I u tom živom utisku shvatila sam, da mi nije bio sasvim ravnodušan i da će moj odgovor biti jesan.

Sišla sam bez žurbe i našla sam gospođu Barduzac pred vratima radne sobe njena muža. Bila

je vrlo crvena. Njene su oči sievale zloradošću, koju sam dobro poznavala.

— Ajte, dođite Gillette. Vaš skrbnik ima vam javiti vrlo važnu viest — viest, koja će promieniti sav vaš život.

Zadrhtala sam malo, ali sam uspjela ostati ravnodušna pod pogledom, koji je htio uhvatiti moju uznemirenost.

Iza gospođe Barduzac ušla sam u sobu, koja je bila toliko zagrijana, da je zaudarala. Gospodin Barduzac je sjedio za svojim pisaćim stolom. Vršcima prstiju gladio je arak papira, koji je ležao pred njim.

Kapica mu je bila zabačena u krivo, znak prevelike zaposlenosti, a lula mu je ležala zaboravljena na hrpi knjiga.

Pružila sam mu po običaju ruku.

— Dobar dan, gospodine.

— Dobar dan, Gillette... dobar dan...

— Zakašljao je, pogladio je sivi brk gledajući me zbunjeno.

— ... — Sjedite... Primio sam viest, vrlo neugodnu za vas...

— Što to, gospodine?

Sjela sam uza nj, a gospođa Barduzac je sjela tako, da mi bude nasuprot. Čeljust mog skrbnika zadrhće, a bradu pomakne još više napried nego što je to običavao. Ruku postavi ploštimice na papir raširen pred sobom.

— Javljaju mi propast (stečaj) banke de la Soire, gdje sam po volji gospođe d'Arbiers položio veći dio vaše imovine. Sva je svota izgubljena, uništena opasnim spekulacijama upravitelja.

Izmjerila sam u toj prilici snagu svoje volje, jer sam uspjela da ostanem mirna pod ružnim pogledima, koji su me uhodili.

— To je doista nesreća, — rekla sam mirnim glasom. — No što mi preostaje?

Gospodin Barduzac otvori usta i pogleda me časak bez rieči, zapanjenim pogledom.

— Ali... ali, Gillette, čini mi se kao da vi ne možete shvatiti ozbiljnost nesreće?

— O da, potpuno! To je ono što se zove propast, zar ne?

— Da... ali da. Propast, gotovo podpuna. Ostalo vam je dvadeset tisuća franaka i vaš zakup »Mlinice«.

— Dakle, usve prihoda?

— Četiri tisuće franaka plaćenih po zakupniku, osam stotina franaka po prilici u vriednosnim papirima, koji su dobri.

— Trebat ćete se zaposliti, — reče gospođa Barduzac. Njezine debele ustnice priezirno su se cerile.

— ... Na primjer, ne vidim baš što bi vi mogli raditi. Uprkos vaših svjedočbi, mislim da ste nesposobni da se zaposlite poučavanjem. U trgovini ne biste uspjeli. Možda ćete ipak pronaći mjesto odgojiteljice.

Rekla sam istim mirom:

— Treba da razmislim. Ali nadam se da ću vas osloboditi same sebe kroz jedno osam dana, kad će se moja punoljetnost složiti s mojom nesrećom.

Gospodin Barduzac mlitavo se uzprotivi:

— Ne žurite se, Gillette, naše gostoprimstvo...

Njegova ga žena prekine:

— Naravno, vi možete ostati do tada. Kroz to vrieme razpitat ću se kod nekih gospođa za kakvo odgovarajuće zaposlenje. Ako niste previše izbirljiva, naći ćemo to vrlo brzo.

Osjećala sam da nije žalila moju nesreću, koja je značila poniženje u očima žene naviknute da poštuje ljude po veličini njihova prihoda. Ali ja sam našla nov razlog da sačuvam čvrsto i mirno držanje pred okrutnim udarcem, koji je postao bolniji zbog podlog napuštanja ovih ljudi, koji

su me primili pod svoj krov, jer sam im bila od koristi. Ciena, koju su utvrdili, prelazila je daleko troškove za mene.

Ustajući izjavila sam jasnim glasom:

— Zaista, ne ću primiti bilo kakav položaj: Nisam tako, da bih umrla od gladi i moći ću se zasada povući u Mlinicu.

Gospođa Barduzac reče s priezirom:

— Kuća se ruši, izgleda...

— Naći ću tamo uviek neku prostoriju, da se smjestim čekajući da pronađem bolji položaj. Uviek je bolje ne žuriti se u ovakvim slučajevima.

— To znači da ste po vašem običaju spremni prezreti moje savjete? Priznajte, međutim, da vam to baš ne uspieva. Jer da ste pred dva mjeseca primili ponudu liečnika Bordaya, kao što sam vas ja poticala, bili biste već udani. Tada bi on morao progutati tu gorku pilulu. Dok danas... Oh. Jadna moja, mislim da...

Moje se lice zažari i prekinem je naglo.

— E dobro! da, danas on postaje slobodan. Odgovaram na njegovu ponudu odbijanjem i tim je sve rečeno. Sigurno ne bi niko uzeo za ženu djevojku bez imetka, makar imao dobar položaj kao liečnik Borday. Imam još toliko pameti, da to razumijem, budite bez brige, gospođo.

Ostavila sam prostoriju i vratila se u svoju sobu. Sljepočnice su mi udarale uslied groznice i sva moja hrabrost napustila me najednom kad sam ostala sama, daleko od tvrdog i izpitljivog pogleda gospođe Barduzac. Da, mogla sam biti sasvim nepopustljiva pred tom ženom, ali se reakcija pojavila sada i tjeskoba je obuzela moju dušu.

Upropaštena!... ja sam bila upropaštena! Trebat će raditi kod drugih meni, tako neodvisnoj!

Ostala sam nepomična, uronjena u naslonjaču. Misli su se poremetile u mom mozgu. Zatim su se dvie između njih iztakle: moj priezir s obzi-

rom na Baduzacove, koji su toliko obećavali mojoj majci, da će postupati sa mnom kao sa svojom kćerkom.

Zatim ovladala me sigurnost, da će odsada udaja biti za me nemoguća. Jer gospođa Barduzac ponavljala mi je često, da se u mom svietu ne uzimaju sirote djevojke.

Imala sam predosjećaj, da je gospodin Borday ne će utjerati u laž. Ja sam mu se mnogo dopadala, zaista — ali s moje tri stotine franaka miraza gotovine. Još je možda računao, da će Barduzacovi bez bliže rodbine prepustiti meni svoju imovinu. Ali jedna Gillette d'Arbiers, skoro sirota, to je promienilo pitanje. Bilo bi pretjerano reći da nisam mnogo trpjela videći da bježi moj mali plavi san. Ali mladi liečnik je uzbudio moje srdce i trebat će neko vrieme da ga zaboravim.

Časovi su prolazili i bila sam uviek tako utučena nastojeći da sredim svoje misli. Kad je odzvonilo na mom satu deset i po sati, trgla sam se. Barduzacovi su imali nekoliko osoba na doručku. Trebala sam se preobući i sići k njima, kao da se nije ništa dogodilo.

IV.

Obukla sam se mehanički misleći na nevolju, koja me snašla. Umirivši se malo počela sam u sebi stvarati plan. Kroz osam, deset dana, čim mi gospodin Barduzac položi račun, ostavit ću ovu kuću i otići ću u Mlinicu. Tako mala udobnost, koju može imati ta stara kuća, bit će mi slađa od ove, gdje sam bila zapostavljena i gdje će se uhoditi i najneznaniji znakovi muke i žalosti na mojem obličju. Zatim tamo ću biti kod kuće. Imat ću sasvim blizu ljubeznu pomoć zakupnikovice Catherine Bardeaume (čitaj: Bardôm), koja je bila moja dojilja i koja mi je pisala svake godine početkom siečnja liepa pis-

ma, pitajući me stalno, kad ću doći da provedem nekoliko dana u Mlinici, gdje bi svi bili sretni da me vide.

Ujedamput ta stvorena odluka učinila me manje plašljivom, i vedra čela uđoh u dvoranu, gdje se već nalazio gospodin Huchard u razgovoru sa Barduzacovima.

Morali su razgovarati o meni, jer kad me je on pozdravio, susrela sam njegov samilostni pogled. Za vrieme jela bila sam razgovorna i vesela po običaju. Gospodin Huchard, smješten meni na desno, obasuo me malo nespretnom pažnjom, birao je liepe izraze, kojima nije bilo kraja. Kad sam prihvatila njegovu ruku ostavljajući stol, šapne mi u uho:

— Budite hrabri. Ne ćete biti napušteni u siromaštvu, ne bojte se!

Okrenula sam se ravnodušno prema njemu odgovarajući hladno:

— Ne ću biti u siromaštvu, gospodine, jer imam, Bogu hvala, zdravlje i mladost, te ću moći raditi.

I malo po dolazku u salon ostavih ga otišavši sjesti do gospođe Geolle, koja mi se nije nimalo sviđala, ali koju sam ipak najvolila od svih Barduzacovih prijatelja. Zatim čim sam to mogla, vratila sam se u svoju sobu, da pišem Catherini, dok se je gospođa Barduzac oblačila u namjeri da posjeti neke svoje dobre prijatelje, da im izpriča moju nesreću već dobro poznatu svim pozvanima, tako da sam čula šaputanja i zapažala samilostne i zlorade poglede.

Catherina Bardeaume odgovori mi kretom pošte. Ona me tješila dugim rečenicama tužnim radi moje nesreće, proklinjala je sve bogataše i javlja mi, da me očekuje u Mlinici s najvećom radošću.

»Ali, draga gospođice, kuća je u lošem stanju! Kiša curi u salon. U više soba vrata se ne mogu

zatvoriti. Zatim, možemo reći, nema ni pokućtva, jer je vlaga uništila sve što je ostalo. Jadni gospodin pustio je da stvari propadaju. Još kad je on umro, trebalo je već onda sve popraviti. Evo dvadeset godina od toga, a unutra i dalje sve propada. Vidjela sam samo jednu sobu podesnu za stanovanje. Velika je i liepa, okrenuta prema suncu, u vrtu, zidovi niesu pljesnivi, ni strop, a pod će postati brzo sjajan, jer je od dobre hrastovine. Ali nema podesnog pokućtva za vas, draga gospođice. Kad bih smjela, ponudila bih vam sobu u majuru — sobu moje kćerke Angeline. Učinila bih od srdca, vjerujte, i možda bi vam ondje bilo ipak bolje, daleko više nego li posve samoj u staroj kući.«

Čitajući dalje to pismo bacila sam pogled oko sebe. Bilo je tu pokućtva iz sobe moje majke, mali umjetnički izrađeni predmeti, koje je ona voljela, dvie ili tri slike predaka, jedno jako liepo zrcalo. Još nešto pokućtva sačuvano zbog njegove vriednosti, nekoliko umjetničkih predmeta i drugih portreta ukrašavalo je salon gospođe Barduzac. Sve bi to bilo dosta da se namjesti jedan dio mog stana. Iako zahvalna Catherini za njezinu ponudu, sigurna sam bila unapried, da ću voljeti sačuvati svoju podpunu neovisnost, ma kako bio malo udoban stari dom.

Dok sam tako razmišljala, gospođa Barduzac uđe. Baci pogled sa strane na pismo što sam ga još držala i upita:

— Piše li vam to vaša prijateljica Julietta? — Julietta Mancel (čit.: Mansèl), bila je moja stara drugarica iz zavoda, s kojom sam zadržala pismene veze.

— Ne, gospođo. To je Catherine Bardeaume, moja dojilja. Piše mi, da me očekuje s veseljem u Mlinici. Tako ću vas ostaviti, čim gospodinu Barduzacu ne budem više trebala, da uredi sve što se tiče mog štitničtva.

— Dakle zaista ćete se sklonuti u Mlinici?

— Privremeno, da.

— Možda bi se, međutim, za vas moglo naći kakvo drugo rješenje?

— Drugo rješenje? Koje?

I najednom, pod utjecajem nešto milog nešto namještenog držanja gospođe Barduzac, mislila sam: »Možda će liečnik Borday ipak održati svoju ponudu?«

Srdce mi ponovno zakuca i bila sam sviestna, da sam se malo zacrvenila u licu...

— Da, jedno neočekivano rješenje za vas... jedna krasna ženitba.

Dakle, to je skoro tako! Lupanje srdca pojača mi se...

—... On se podpuno zaljubio u vas, što je dosta neobično za njegovo doba!

Ha? Što ona to govori? Liečnik Borday je imao 30 godina, a ja 21. On mi je izgledao da...

—... Ali napokon, to mu i dolikuje. A nadam se, da imate dosta savjesti, da izpunite svoju dužnost prema čovjeku, koji će vas usrećiti.

Poprimila je svečan izražaj naduvši svoje mlitave obraze, gledajući me od glave do pete, kao da hoće reći: »Vi imate više sreće nego što je zaslužujete.«

Povikala sam:

— Ali o kome govorite!

— O jadnom Huchardu, koji će učiniti ovom prilikom prvu glupost u svom životu...

Paf. Odjednom lupanje srdca skoro se zaustavi, a lice mi se zažari od biesa.

Gospođa Barduzac nastavi:

— S glavnicom od tri milijuna, draga moja, pošteno stečenih. Nikada se vi niste mogla tome nadati.

— Njezin je glas poprimio pakostan izraz, a zavist se odražavala u njenu pogledu.

Naglo sam je prekinula;

— To je podrugivanje, gospođo! Kako možete zamisliti, da ću se u ovoj dobi udati za čovjeka od petdeset i osam godina?

— O, moja mala, možete li dakle još biti tako nepopustljiva? Bez miraza ne ćete više naći muža prema svojim godinama. Bolje vam je na to pristati.

— Ja to znam, i u tom ću raditi po svom. Ali nikad se ne ću udati onako kako mi vi nudite.

Ona slegne ramenima:

— Doista vam vjerujem, ali to je dosta glupo za sada. Međutim Huchard je prijatan čovjek, dobra značaja i još se dobro drži.

— Ne brinite se, gospođo. Kad bi gospodin Huchard i mlađi bio, ne bi mi odgovarao, jer on pripada sredini, koja, kolikogod je čestita, ipak ne odgovara mojem podrietlu, i njegov odgoj, njegovi pogledi suviše su različiti od mojih. — Povriedila sam tim osjetljivost gospođe Barduzac, koja je bila zavidna mom družtvenom položaju; nakostrušila se, čim bi se spomenulo nizko podrietlo bilo njeno bilo njenih prijatelja. Zacrvenila se jako i gledala me tako, kao da će me pojesti.

— Ah! To su biedni razlozi samoljublja, koje ste suprotstavili prosidbi našeg prijatelja.... Prosidba, koja je morala biti častna za vas sa 4 sua, što su vam ostala. Ali nek bude vaša volja, gospođice. Umrite dakle od gladi u vašoj porušenoj kući. Sjetit ćete se više od jednog puta sa žalošću onoga, koji vas je htio učiniti bogatom, jer milijuni danas vriede više nego li plemenitaški naslovi.

Ona izađe biesna. Sjela sam i ostala dugo vremena zamišljena, stisnuta srdca. Tako — jer sam bila uništena, usudili se ponuditi mi tu ženidbu — tu pogodbu.

Pomišljalo se, da bih bila vrlo sretna izmičući na taj način nezgodnom položaju. Vrlo važno

što je prosac bio skoro šestdesetgodišnjak, prost i uobražen. Sada je bio dostatno dobar za Gillette d'Arbiers, sada!

Suze su mi se pojavile u očima. Oh, kako je život ružan, kad se promatra s nekih strana! Koja žalost što sam se našla sama, posve sama, da se branim od zamki, koje su se podmetale mojoj mladosti.

Trebala sam stanovati još 15 dana kod Barduzacovih, moja prisutnost bila je potrebna radi uređivanja poslova. Izkoristila sam to vrieme pakujući i spremajući svoje pokućtvo. Bit će to za gospođu Barduzac neprijatan čas, kad joj se podigne iz njena salona mali divan Louis-XVI. tako liep, 2 naslonjača, prekrasan pisaći stol iz ružičastog drva, stol s nježnim ukrasima i slikama mojih predaka, koje je ona bila objesila po redu, da budu na izgledu. Mislim da si je ona počela umišljati, da su te gospođe u širokim suknjama i robi od muslina i ta gospođa u svečanim odielima ili uniformama svoje regimente bili njeni predci, a ne moji.

Jednoga dana čula sam, da je rekla gospođi Geolle:

— Mislite li, draga moja, da mi poslije svega onoga što sam učinila za Gillettu, ne bi mogla ostaviti nešto od svog biednog pokućtva ovdje, nego da me prisili da tako poremetim svoj salon?

A gospođa Geolle, koja je uviek htjela imati zadnju rieč, odgovori:

— Oh doista, to je još najmanje.

Dopuštam, da gospođa Barduzac nije sumnjala u svoje zasluge. Ipak mi se činilo, da sam joj obilato platila njeno sebično gostoprimstvo. Ostala sam poslije svega toga bez duga njoj, jer gotovo nikad nisam primila od nje ni malo ljubeznosti ni malo naklonosti.

U sedmici, u kojoj je sliedio moj odlazak, obavila sam oproštajne posjete. Neke osobe smatrale su potrebnim da me prime s izrazom smilovanja. Moja živahnost i veselje zbuniše ih. Uzhićeno sam pričala, da idem živjeti u selo za neko vrieme.

— Dosadit će vam to brzo, — primjećivali su mi.

Nisam više čula govoriti o gospodinu Bordayu, kojem je gospođa Geolle imala odnieti moj odgovor. Vraćajući se uoči mog odlazka iz crkve, susrela sam ga na ulici Neuve. Pozdravio me i odmah obrnuo pogled. Pocrvenila sam malo, ali to nije bilo nego malo uzbuđenje, gotovo zabuna. Bogu hvala, još nisam bila imala vremena da volim tog čudaka. Tako me njegovo uzmicanje nije učinilo da stvarno trpim. Uvjeravala sam samu sebe, da nije velika duša taj čovjek obskrbljen liepom budućnošću i bogatim roditeljima, takav, koji nije znao održati svoju rieč.

No to nije bila nikakva nesebična ljubav.

Vrativši se bila sam zaposlena smotavanjem svoje odjeće i slaganjem u kovčeg. Pogled na moju liepu plavu haljinu sjetio me jednog liepog dana mjeseca lipnja, jednog mladog liečnika, vrlo gorljivog udvarača.

Slegla sam ramenima šapćući:

— Jadna moja plava haljino, spustile smo se više nego za jedan stepen niže odonda!

V.

Mali posjed Mlinica, smješten u Vendeji, pripadao je starom stricu mog otca, gospodinu de Sauriage (Sorjāž), koji je bio moj krstni kum. Na samrti mi je ostavio taj posjed. Nikada nisam mislila da bi jednom mogao postati moje jedino utočište. Tog siečanjskog dana, dok me je

vlak vodio k cilju, osjetila sam, kako me obuzima mala bojazan u času dolazka u to nepoznato.

Vrieme je bilo sivo i tužno. Maglom zastrte daljine poprimale su lagano prve obrise. Razpoloženje nije bilo nimalo osvježujuće, a niti namrštena lica mojih suputnica, dviju dama izvjestnih godina, dviju sestara, koje su, čim su prestale driemati, upravile jedna drugoj sasvim neprijazne prigovore zbog neke služavke, koju je jedna od njih htjela odpustiti, a druga zadržati.

Mislila sam: Kad bi se barem dobra Catherina mogla tu stvoriti: kako bih bila vesela videći, da me čeka!

Oko četiri sata vlak se zaustavi na maloj stanici Saint Jean. Sišla sam i pala skoro u naručje visoke i vrlo mršave žene, koja se nalazila upravo pred mojim vagonom.

— O, naša gospođice!

— Moja dobra Catherino!

Poljubila sam je u oba obraza. Ona se malo udaljila, da me može bolje vidjeti.

— Oh, što ste dražestna gospođice... što ste liepa!

I obraćajući se seljaku u plavoj bluzi, koji je šeširom u ruci stajao nekoliko koraka podalje, upita ga s prizvukom bezazlenog ponosa:

— Hm! Ne čini li ti se, da je moja štićenica dobro došla?

Na zažarenom licu iznenada pojavi se smiešak, dok su me male dobroćudne zakupnikove oči pažljivo promatrale od pete do glave.

— O, dabome! Gospođice, sretni smo da vas vidimo u Mlinici! Vi ste tu bili kao mala djevojčica, koju smo rado imali uza se.

Pružila sam mu ruku, koju je on stisnuo svojim žuljavim dlanovima.

— Velika je to sreća za mene naći se ponovno ovdje, jer sjećam se da mi je majka često govorila: »Gillette, Bardeaumovi su ljudi, na koje se može računati i koji nas vole.«

Izraz zadovoljstva pojavi se u pogledu zakupnika.

— Gospođa d'Arbiers nije se varala, njena kćerka bit će u Mlinici kod kuće... A sada idemo, draga gospođice.

Catherina je već uzela moju torbu. Njenu mužu pružila sam broj od prtljage i sliedila sam ih oboje prema izlazu.

Jedan mužki glas iza mene javi se.

— Izgubili ste maramu, gospođo.

Okrenula sam se. Ugledala sam liepa, otmjena, mlada čovjeka u finom putnom odielu, koji mi je pružao izgubljeni predmet.

— Oh, hvala gospodine.

Catherina, koja se također okrenula, reče s izrazom poštovanja:

— Dobra večer, gospodine grofe!

I ona se odmakne, da ga propusti.

On odgovori odrešitim glasom:

— Dobra večer, gospođo Bardeaume.

Kad se malo udaljio, Catherina mi šapne, dok smo izlazili:

— To je grof de Trézonnes (Trezòn), gospodar najljepših imanja u svoj Vendeji (Vandèji).

Promrmljala sam:

— Nema ugodan izgled!

Imala sam dovoljno vremena, da opazim oholi, tvrd i prieziran izražaj te inače otmjene osobe.

— O, ne gospođice, nije on takav. Treba ga poznavati! To je čovjek, koji zna vladati ljudima, a nikad ga nitko nije mogao prevariti.

Dok smo izlazili iz stanice, jedan samovoz se udaljavao. Opazila sam unutra hladno, ali liepo

lice stranca. Bardeaume, koji je sliedio moj pogled, reče s podsmiehom, koji je časovito preletio njegovim licem:

— Draga gospođice, mi nemamo tako liepih kolâ, da vam ponudimo, nego evo ova od Mlinice. — Pokazao je obična drvena kola, kojima su klupice bile pokrivene gunjem.

— Imamo kozju kožu za pokrivač. Mislim, da vam ne će biti hladno. Catherino, smjesti gospođicu, dok ja idem po prtljagu.

Četvrt sata kasnije kotrljali smo se prema Mlinici. Magla se prostirala poljem, koje mi je izgledalo tako tmurno i sivo. Bardeaume mi je bičem označio na desno veliki dvorac s tornjićima.

— To je Bottellerie, dvorac gospodina de Trézonnes, — doda on.

— Boravi li on tu preko zime? — upitala sam Catherinu, koja je sjedila uza me.

— Dabome, cielu godinu osim kratkih boravaka u Parizu. To ne zadaje malo brige gospođi grofici, njegovoj maćehi, i gospođici Jacquelini, njegovoj sestri. Te žene vole sviet i parižki život, ali gospodina grofa to se ne tiče.

— Zar niesu one slobodne, da čine ono što im se sviđa?

— Sigurno, ali odakle im novac? On ih uzdržava u Bottelleriji mjesto u Parizu. Nepovjerljiv je, jer je gospođa de Trézonnes prava razsipnica, a njena djeca su odgojena u istom duhu.

— Ima li ih više?

— Troje: sin podčasnik, koji čini gluposti, jer je suviše razmažen, kćerka udana za posjednika dvora Niort-a, gospodina Bancchèra, a zatim gospođica Jacquelina, koja se sa svojih dvadeset i pet godina nije još uspjela udati. Udvarače odbija djevojka, koja nema miraza a ima sklonosti za razkoš.

— Gospodin de Trézonnes je bogat?

— Vrlo bogat. To je sreća za njegovu majku, jer se prihod povećao, odkad je on preuzeo upravu imanja u svoje ruke.

— U tom slučaju on će dati miraz svojoj sestri?

— U to nimalo ne vjerujem, gospođice. On nije baš nježan prema svojima. Vrlo je inteligentan i energičan čovjek, ali što se tiče srdca, ne znam, ima li ga mnogo.

— Je li oženjen?

— Još ne. Međutim ima skoro trideset i dvie godine. Tako bogat i liep čovjek mogao bi itekako birati.

— Čini mi se da sudbina buduće grofice ne će biti nimalo zavidna uz muža tako opore naravi.

— Ah, on će biti sigurno dobar muž, jer je pravedan i ozbiljan čovjek.

Zamislite, gospođice, kad mu je umro otac, upropašten igrom i rasipnošću svoje druge žene, gospodin Guy imao je 22 godine, a dotada nije drugo radio nego putovao i zabavljao se. Najednom uzima sve u svoje ruke, da podigne Bottellerie, gdje si ga se inače viđao samo u vrieme lova. Zatim brinuo se sam za imanje, a pomagao mu je stari dobri čovjek, gospodin Rouchenne (Rušèn), vlastnik de la Sauvaie (Sovè). Govorili smo svi: gospodin grof se u to ne razumije, izgubit će sav svoj novac. On je međutim uztrajno učio i primao savjete izkusnih ljudi. Zatim on ima neobičnu inteligenciju te kad nešto hoće, to i bude. Napokon danas posjed Bottellerie vriedi mnogo više nego prije 10 godina a i prihod je veći.

Bardeaume, kojeg je uzbrdica primorala da pazi na kas konja, slušajući naš razgovor primieti:

— To je dobra (plodna) zemlja, a također sva je na okupu. To je liepo imanje, gospodin grof

ga je još povećao. Pazite, draga gospođice, mogli biste s njim učiniti dobar posao. Želio je jednu liepu livadu, koju vi imate uz obalu rieke, blizu njegove. Kada mi je o tome govorio prošle godine, odgovorio sam mu:

»Gospođica d'Arbiers bit će uskoro punoljetna, i ona će vam je možda prodati, gospodine grofe.«

— Ako je to dobar posao, kao što vi govorite, ne tražim bolje.

— To ovisi o cieni, koju će vam on ponuditi za tu livadu. To ćemo uskoro vidjeti.

U tom času uzbrdica je svršavala, a konj je nastavio običnim kasom. Uostalom, uskoro ćemo stići. Poprečnim putem stigli smo na majur sav siv od magle. Na buku kola vrata se otvore, pojavi se neka žena i uputi se prema nama. Catherina mi reče:

— Angelina, vaša sestra po mlieku, gospođice Gillette.

Ugledala sam visoku, vitku, riđokosu djevojku u svietloplavoj i vrlo kratkoj haljini i liepoj pregači. Pozdravila me je naduto. Srdačno sam joj pružila ruku, dok me je ona promatrala izpitljivim pogledom. Zatim smo ušli svi u sobu, gdje me je čekao doručak.

Dok su mi se Catherina i njen muž činili najbolji ljudi na svietu, osjetila sam da mi se njihova kćerka ne sviđa od prvog časa.

Sve je kod nje: držanje, kretnje, način izražavanja bilo namješteno. Koliko mi je izgledala vrednija, doista ljepša njena dobra majka sa svojim jednostavnim i naravnim držanjem domaćice.

Ali kako su ti dobri ljudi dopustili svojoj kćerki, da se toliko od njih odaleči? To sam pitanje sebi postavila te večeri, čim sam stupila u Angelininu sobu, gdje sam trebala spavati 2—3 noći, dok se uredi moj stan. Ta mala, svietla soba bila je obložena papirom s nabacanim cviećem, namještena jeftinim, ali previše moderno građenim po-

kućtvom. Dva su ogledala bila nasuprot jedan drugom. Rezbarije u zlatnim okvirima resile su zidove ali po sadržaju nisu odgovarale sobi mlade djevojke. Zrak je bio izpunjen pretjerano jakim mirisom, koji mi je bio neprijatan.

To je bila lažna otmjenost u biednoj ružnoći, kao: vrlo fine čarape, cipele visokih peta, slojem praška pokriveno lice te mlade osobe, koja je trebala pomagati svojoj majci na imanju.

Jadna Catherina pokazivala mi je sve s nekim slavodobitnim izrazom, koji me razžalio. Kako da ta žena nije vidjela, kojim je opasnim putovima pošla njena kćerka, ako ne s pristankom, a ono sa šutljivom popustljivošću majčine slabosti?

Na objedu upoznala sam se s Jacquesom, starijim sinom, mladićem od 25 godina, mirnog i dobrog izgleda. Mlađi Franjo služio je vojsku.

Za stolom, gdje sam zauzela počastno mjesto, sjedio je također mali sluga, dok je Catherina posluživala. Što se tiče Angeline ona je mirno jela a da se nije ni ganula. To napudrano lice, te kratke loše nakovrčane kose, to nastojanje da se pri jelu služi nožem i vilicom — činili su mi je vrlo tužnom i bjednijom od pustih obilježja u starinskoj velikoj sobi, gdje sam odmah bila zavoljela zadimljele grede, crno ognjište, čvrst namještaj iz liepog starog poliranog oraha, koji je proživio vjekove.

VI.

Sutradan ujutro pošla sam u družtvu Catherine vidjeti svoj novi stan.

Catherina mi je ponavljala, bez sumnje, da mi prištedi razočaranje:

— To je, gospođice, jako stara i biedna kuća.

Srdce mi se stislo kad sam opazila te crne zidove izbrazdane dugim zelenkastim trakovima, dvorište s razpucalim pločnikom, stari balkon

pokriven mahovinom sa zarđalom ogradom na razbienim mjestima. Osim toga kišilo je. Žalostan početak!

Drhtala sam ulazeći u predvorje, u kojem se osjećao zadah vlage. Isti se zadah prostirao u svim ostalim prostorijama, koje sam pregledala, osim u sobi na prvom katu, koja je trebala biti moja i koju je moja dadilja ložila već više dana.

— Ovdje se može stanovati, — izjavi Catherina. — Čim grane sunce, odmah ulazi u nju. Ali sve je neuporabivo.

Ova je soba bila osvietljena sa 2 velika prozora. Približila sam se jednom i otvorila ga. Veliki se perivoj pružao pred mojim očima. Osim pred kućom, gdje su stabla pružala svoje ogoljele krošnje, bio je pretvoren u povrtnjak.

— To je učinio Bardeaume, da izkoristi zemljište, — doda zakupnica. — Tu povrće raste jako dobro, ali ako vam to nije po volji, on će to promieniti.

— Priznajem da bih više volila perivoj pun cvieća, ali moji vrlo slabi prihodi ne dopuštaju mi te razkoši, moja dobra Catherino, i mislim, da će biti mnogo razboritije ostaviti tu povrće.

— Sigurno, gospođice, ali Jacques, koji voli raditi u vrtu, uredit će vam smjesta mali cvjetnjak. Zatim — vidjet ćete — uza zid kuće raste stara ruža, čije je cvieće najljepše u cielom kraju. Ja ga uviek nosim gospodinu župniku o Tielovu.

Uzpravljena uz prozor promatrala sam sitnu, hladnu kišu, koja je padala bez prestanka, duboko napajala tamnu zemlju a pred kućom je činila sivu lokvu namrežkanu od bezbrojnih neprekidnih kapljica.

Uza me Catherina promrmlja:

— Ipak, Gillette, zar vi doista kanite tu stanovati? Zar vam se to ne čini odviše žalostno?

Okrenula sam se i opazila njen dobri, ali zabrinuti izgled.

— Prvih dana vjerojatno će mi se to činiti, ali uostalom ne mislim tu dugo ostati. Pisala sam nadstojnici mog zavoda, da mi nađe neku službu, a to može biti svaki dan.

— Hoćete li biti učiteljica, gospođice ili nešto drugo?

— Bez sumnje trebat ću se malo smiriti. Volila bih sigurno štogod drugo.

Catherina glasno promisli:

— Žalostno je da će tako mlada djevojka učiti loše odgojenu djecu i biti prinuđena da sluša ljude, koji tog sigurno ne će zaslužiti.

Počela sam se smijati, da sakrijem žalost.

— To vi mislite tako zbog svoje ljubavi prema meni, moja dobra Catherino. Uostalom imat ću sudbinu mnogih djevojaka mojih godina i mog položaja, koje srdčano i dostojno rade. Zato hoću da se smjestim čim dođe moje pokućtvo s postaje.

— Popodne će ga prenieti, a otac i Jacques će vam urediti sve što bolje budu mogli. Mayotte će spavati svake noći ovdje. Sjećate li se nje, gospođice?

— Da, male crne žene, kojoj ste me povjeravali za vaše odsutnosti.

— To je ona, da. Njezin muž je umro pred 2 godine i ona ovdje radi, da može živjeti. Nema poštenije žene ovdje do nje. Bit će sretna, da vas može posluživati. To će joj biti lako kad ovdje blizu stanuje. Pripravila sam joj krevet u maloj sobici dolje... kad vi ne ćete da stanujete kod nas.

— Ne, ja to ne mogu, moja dobra Catherino. Vidite, ja sam vrlo samostalna, ali budite sigurni, da ću vas često posjećivati.

— Oh, to će biti veliko veselje za nas svaki put, gospođice Gillette.

Vratile smo se na imanje prelazeći zemljište zasađeno jabukama, koje ga je dielilo od mog stana. U sobi je Angelina mlitavo mela. Izgledala je mrzovoljasta i odgovorila je priezirno na jednu primjedbu svoje majke. Zatim me upita pogledavši moj sivi kostim vrlo jednostavan, ali liepo šašiven:

— E dobro! hoćete li urediti tu kuću, gospođice?

— Pa da, tim ću se zadovoljiti, Angelino. Soba je prijatna i kad sunce zasjaji, sve će izgledati manje žalostno.

— Mislim međutim, da će vam biti teže, iza kako ste stanovali u gradu.

— Da, malo u početku, ali kanim mnogo raditi. — Zatim okrenuvši se prema Catherini, koja je radila oko štednjaka, dodala sam:

— Znadete, što mi je odjednom palo na pamet? To, da me uzmete, da vam pomažem u kuhinji, da činim maslo, brinem se oko peradi.

Zakupnikovica me je promatrala s udivljenjem:

— Mislite li, gospođice Gillette, postati zakupnikovica?

— Tko zna? To ne bi bilo glupo. U svakom slučaju, znati to uviek je koristno. A zatim tako vam mogu nešto pomoći.

— Oh, za to, gospođice, nikada.

Približila sam joj se, ogrlila je oko vrata i poljubila.

— Ne pitam vas za savjet, dadiljo. Ja sam kao gospodin Trézonnes, ja kad nešto hoću, ja to doista hoću.

Ona se počne smijati.

— Trebalo bi vidjeti, kad biste imali s njim posla, tko bi od vas dvoje pobiedio. Ja ne bih rekla, da biste to vi bili, gospođice Gillette. Ali s vašom dojiljom... gospođice, da, vi biste sigurno postigli svoj cilj. Vi ste tako dražestna!

A zatim mi vas svi tako volimo. Zar ne, Angelina?

Moja sestra po mlieku odgovori slabim glasom:

— Ah, da, majko...

A zatim smjesta doda s podrugljivim smiehom, koji je odkrio između debelih ustnica liepe, malo prejake, ali vrlo liepe zube:

— To bi ipak bilo vrlo smiešno, kad bi se neka gradska gospođica htjela zaposliti dosadnim poslom na imanju.

— Ne mislim da bi to bio posao dosadniji od drugih, a to je dobro i za zdravlje. Vama se to ne sviđa, Angelino?...

— Sigurno, gospođice. To nije nikako moj posao. Uostalom ja se ne bih ni udala nego za mladića iz grada.

Majka joj blago prigovori:

— Ne stavljaj to u glavu. Selo istina zadaje posla, ali za mnoge je stvari u njem bolje nego u gradu.

— To nije moje mišljenje. Nisam stvorena, da tu živim, to je sigurno.

Ponovno je počela mesti i tjerala je prašinu van.

Catherina duboko uzdahne mrmljajući:

— Ah! ta mladež! Ne može se zadržati kod kuće. Angelina se ovdje dosađuje. Ta ona ipak ima izgled gradske gospođice.

Nadula se od zadovoljne taštine. Tužne li majčine taštine, koja se veseli videći svoje diete od gojeno krivom popustljivošću, kako povećava biedno stado propalica.

Jadna Catherino, — mislila sam, koliko vam se nesretnih dana sprema!

Od sutra na večer bila sam smještena u svojoj kući. Bardeaume i njegov sin učinili su čudo u tako kratko vrieme. Moja soba bila je podpuno liepa sa zvjezdanim zastorima u stilu Ljude

vita XVI., bakreni krevet i liepi stari ormar. Zrcalo, portreti ukrašavali su zidove. Na kaminu između dva svjećnjaka od porculana stajao je sat, koji je tu podpuno pristajao. Taj sat bio je od moje majke. Jedan ćilim s viencima, malo star, ali još uviek dobar, pokrivao je parket davajući sobi udoban izgled. Ostalo pokućtvo bilo je spremljeno u dvorani u prizemlju čekajući da ga Jacques smjesti u malu sobu, koja gleda u vrt. Ponovno je obojadisao zidove. Iza toga imala bih neki mali salon, vrlo ugodan za ljeto, ako bih tada još tu bila.

Kad je moja soba bila uređena, pozvala sam Catherinu i Angelinu.

Prva uzklikne:

— Što je tu liepo, gospođice Gillette! To će biti uistinu pravo gniezdo, gdje ćete vi moći zadovoljno živjeti.

Angelina je sve to gledala pronicavim pogledom. Napokon reče malo priezirno:

— To nije loše. Ja ipak volim novo pokućtvo više nego to staro.

Dodala sam podrugljivo:

— Svak po svom ukusu. Ali staro pokućtvo ima veću vriednost.

Catherina reče s nekim divljenjem:

— Tog starog liepog pokućtva ima toliko u Bottelleriji. Da vidite salone, gospođice Gillette! A sve to puno ne treba. To ne znači da te dame ne vole nikog primati, ali gospodin grof dopušta samo 3—4 velika primanja za vrieme lova!

Tada to biva veličanstveno!

U takvoj zgodi gospodin Trézonnes ništa ne gleda. Zatim se vraća tišina, te se dame moraju zadovoljiti da pohađaju svoje susjede i da idu na primanje.

Jacques, koji je pribijao jednu sliku, reče s vrha ljestava:

— To će se promieniti, kad se gospodin grof oženi.

Vidjela sam kako se lagano trzlo lice Angeline, svježe lice, ali bez draži, jer joj je pogled bio podpuno hladan i bezizražajan. Nisam davala nikakve važnosti tom znaku uzbuđenja i nastavila sam da se divim svom malom stanu, dok je Jacques vidljivo zadovoljan svojim radom još jednom sve pregledao.

Poslije toga otišli smo piti u počastnu dvoranu zakupa u počast vješanja kuke nad ognjištem. Tu večer spavala sam pod svojim krovom, nježni miris perunike zamienio je prosti miris drag Angelini, a moje poluzatvorene oči mogle su se odmarati na oblicima obiteljskog pokućtva, na predmetima, koji su pripadali mojoj majci.

VII.

Po Catherininom savjetu nekoliko dana kasnije pohodila sam seoskog župnika i staru gospođu, koji su poznavali gospodina Sauriages.

Mila sam srdačno primljena. Gospođa Mossette (Mosèt), mala, stara, skoro sliepa pozvala me, da ju kadkad pohodim. Pripoviedala mi je o mojim roditeljima, koje je nekada vidjela u Mlinici, kad su došli da provedu nekoliko dana kod svog strica.

— Imate glas svog otca, draga mala, — doda ona... — Glas, tako topao, izrazit, koji smjesta osvaja. Sličite mu i tjelesno.

— Izgleda, da, gospođo! Imam ponajviše njegove oči.

— Tada bi trebale biti vrlo liepe. Njegove su oči imale nezaboravan izražaj. Bio je također vrlo dobar i vrlo nježan prema svojoj ženi. Jadna gospođa d'Arbiers, kako sam ju žalila, kad sam doznala za njenu nesreću.

Ostavila sam posve zadovoljna malu kuću sivkasto žbukanu, što ju je gospođa Mossette po-

sjedovala na ulazu u selo i uputila sam se prema crkvi. Ljudi prolazeći promatrali su me gotovo s dobroćudnom znatiželjom. Odrasli su me pozdravljali, a djeca su mi govorila: Dobar dan, gospođo! Narodni običaji, danas već često prezreni, bili su tu ponešto sačuvani.

Crkva, mješavina stila XIV. vieka i prvih pokušaja Renesanse, bila je dosta liep primjerak graditeljstva, koju sam odlučila pregledati po svojoj volji. Ušla sam i klekla u dnu tamne lađe. U dnu srdca molila sam Boga, da blagoslovi moj boravak u tom kraju, a sa mnom i sve one, koji su s toliko dobrote primili osiromašeno siroče.

Ugodno sam se osjećala u tihoj napuštenoj lađi u blagoj Božjoj prisutnosti. Ali trebalo je misliti na moj posjet. Pošla sam u župski dvor, staru zgradu, koja se dizala desno od crkve. Župnikova sestra uvela me u sobu za primanje, gdje se uskoro pojavio vrlo star, nizak i suh svećenik, čije je lice sačuvalo izraz zapanjujuće živahnosti.

Primio me vrlo liepo, očinski, a govorio mi je također o mojim roditeljima, a osobito o gospodinu Sauriagesu.

— Dobar, ali vrlo poseban čovjek... Mnogo smo se voljeli... ali njegova kuća mogla je biti doista bolje sačuvana, gospođice.

— Soba u prvom katu je sasvim dobra, gospodine župniče. Smjestila sam se tamo i mislim, da ću se dobro snaći.

— U toliko bolje! Mislite li ostati ovdje neko vrieme?

Raztumačila sam mu najprije svoj položaj. On zaklima glavom i jedan se čas zamisli.

— Oh, šteta... šteta! Kad biste vi mogli ostati ovdje! Naše mlade seljakinje sanjaju samo da odu. Zato bi bilo liepo vidjeti gradsku gospođicu među nama.

— Ali, gospodine župniče, ja trebam raditi, da mogu živjeti.

— Da, razumijem... Ali kad bi bilo moguće naći nešto, da vi tu ostanete...

Rekla sam smijući se:

— Možda bih mogla postati domaćica? Već jutros mi je Catherina Bardeaume pokazala, kako se pravi maslac, a već dva dana pratim je u dvorište za živad.

— To ne bi bilo tako ludo.

— Ali bila bih gazdarica bez imanja, gospodine župniče. Mlinica je iznajmljena Bardeaumu. A zatim dok ja steknem potrebno izkustvo, proteći će neko vrieme.

— Ne biste li se mogli zaposliti nečim drugim, što bi vam dopustilo da ostanete kod nas, na primjer vezenjem?

— Ja vezem dosta dobro, ali trebalo bi naći nekoga, koji bi htio kupiti moje radove po umjerenoj cieni.

— Da, to je malo težko, ali propitat ću se, govorit ću s gospođom Mossette, koja ima nećakinje u Parizu. Bilo bi mnogo bolje, kad bi vi izmakli, da budete smješteni kod drugih.

Catherina, kad sam joj izpričala taj razgovor, poviče:

— Slažem se s mišljenjem gospodina župnika. Uredite kuću kako tako, gospođice Gillette, bit će bolje da tu mirno ostanete. Vezenje, to je ono što odgovara vašim nježnim bielim prstima.

— Moji nježni bieli prsti treba da otvrdnu malo. Također htjela sam vas zamoliti, da mi nešto dadete šivati, da izpunim dan.

Ona je prosvjedovala. Uztrajala sam i pobiedila. Sjela sam uz prozor i počela šiti košulje od jakog platna, dok je na drugom kraju sobe Angelina nemarno gladčala. Osjećala sam se uzbuđenom, što se odluke tiče. Župnikove rieči ojačale su moju tajnu želju, da se stalno smjestim

u staroj kući. Jako sam se bojala otići živjeti među strane ljude kao namještenica. Na koga ću se namjeriti? Kakva li ću sve ponižavanja trebati podnieti. S druge strane ovdje ne bih trebala trošiti mnogo na odiela. Tako bih mogla svake godine uštediti nešto za budućnost.

Upravo sutradan primila sam odgovor nadstojnice zavoda. Ona me je također savjetovala, da ostanem u Mlinici:

— Vaša samostalna narav snaći se se tu bolje, draga kćerko, — dodala je. Po načinu vašeg pisanja vidim, da ste ostala uviek ista: vrlo nagla, vrlo iskrena, privržena samo onom, tko vas voli. Mislim da vam položaj učiteljice u obitelji ne bi odgovarao a još manje položaj odgojiteljice. Zar ne biste s vašim prihodima smjestivši se mogli živjeti na selu? Mislim, da da. Voljela bih za vas to rješenje, drago diete. Sposobna, kako već jeste, otvorena i oštroumna duha naći ćete uviek posla. Možda biste mogla, podpomognuta od vaših dobrih zakupnika, pronaći neku zaradu sa seoskim proizvodima, kao što sam čula da čine žene iz vašeg kraja. Mislim, da bi to bilo za vas, jer znam, da ste radina i uztrajna. Napokon razmislite o tome.

Ako se ne slažete sa mnom, recite mi, pa ću vam pronaći neko namještenje.

To me pismo zbunilo. Odlučila sam da sliedim savjete, koji su se slagali tako dobro s mojom željom. Na što ću se odvažiti? Bila sam uviek slobodna da kasnije uzmem drugi put, ako bi mi to bilo koristnije. Za sada utvrdivši svoj mali proračun, mislila sam da ću moći živjeti u svom starom stanu vrlo skromno — barem toliko, koliko bi taj dom postojao. Jer obavljati tu popravke činilo mi se nemoguće. Ali dotle dok bi se stan držao, dok kiša ne bi prodrla u moju sobu, kao što je u ostale sobe, tu bih našla zaklon. Bila bih »kod kuće«. Čarobna rieč, koja čini da više

volim osamljeni život nego sjajni položaj »kod drugih«.

Catherina je uzkliknula od veselja, kad sam joj saobćila svoju odluku. Zatim smo razpravljale najprije o mom odmoru, koji bih trebala provesti na zakupu, a da ne bih trebala to platiti. Međutim je stigao Bardeaume i sporazumjeli smo se da će on i dalje prodavati u svoju korist povrće iz mog vrta. Ta zaslužba će nadoknaditi, uvjerao je on, malo povećanje troška, koji ću ja uzrokovati hraneći se kod njih.

Kad je dva dana kasnije došao župnik, da mi vrati posjet, pokazao se veoma zadovoljnim novošću, koju sam mu javila. On mi je saobćio, da se gospođa Mossette gorljivo zauzela za moju stvar i da je pisala jednoj od svojih nećakinja, da se zauzme kod odlučujućih osoba za prodaju mojih radova.

Svi su bili zadovoljni mojom odlukom — osim Angeline. U najmanju ruku činilo mi se, da se to vidi na njenu licu. Ako mi ona nije ulievala simpatije, imala sam utisak, da nam je taj osjećaj uzajaman. Ali kod toga tješila sam se ustanovivši, da su svi ostali računajući tu i malog slugu bili dobri ljudi, koji su me obasipali pažnjom i bili su sretni da sam među njima.

Iduće sedmice ponovo sam pohodila gospođu Mossette. Ona još nije bila dobila odgovor od svoje nećakinje. Čitala sam joj pismo i obećala, da ću je često posjećivati. Mnogo me je voljela ta dobra starica. Njen duh je bio uviek svjež, njena obrazovanost činila ju je jako zanimljivom. Pričala mi je o dvorcu Bottellerie, gdje je u svojoj mladosti često bila primana. Opisivala mi je vrlo liepo lovove u dvorcima, koje je ona pohadala.

— Trésonnovi su bili uviek strastveni lovci, — dodala je ona. — Današnji gospodar nastavio je predaju. Slabo ga poznam. Pohodi me jedan-

put godišnje u mjesecu siečnju 5 časaka. To je liep čovjek, vrlo aristokratskog ponašanja, ali izgleda dosta hladne naravi. Boje ga se, ali ga ne vole. Međutim on je u ovom kraju stekao krasan položaj. Očito da to nije obična inteligencija. Ali ja ne bih htjela biti njegova žena.

Sjetivši se jedva viđenog lica izjavih:

— Ni ja nikako!

Gospođa Mossette nasmijala se:

— Ljutilo bi vas, međutim, biti grofica i vrlo bogata, kao što će to biti buduća gospođa Trézonnes.

Odgovorila sam također smijući se:

— Takve mi okolnosti nisu dovoljne. Prije svega treba muž. Vjerujem, da će gospodin Trézonnes biti malo dobroćudan gospodar, prema onome što sam o njem čula govoriti. Čak se tvrdi, da nema srdca.

— To ne znam. Ali zaista njegov je mozak tako divno usklađen, da je njim podpuno prevladao. To je nesreća za njega, jer imati srdca to je najvažnije.

Njeno nasmijano lice zasja, dok je mislila, bez sumnje, na nježnosti u svom životu, izčezle, ali ipak uviek prisutne.

VIII.

Mislim da je Catherina smatrala moju želju, da se posvetim kućnim poslovima, prolaznim maštanjem. No malo kasnije vidjevši da sam uztrajala, morala mi je priznati, da je to ozbiljno i začudila se gledajući, kako jako dobro uspievam u svim svojim poslovima, koji su joj se činili nespojivi s mojim položajem »gospođice«.

— Vi to činite bolje nego Angelina, gospođice Gillette. Nevjerojatno u jedan mjesec. Zar vam to nije dosadilo?

— Oh, nikako! Naprotiv to me zanima.

— Koja šteta što Angelina ne misli tako. Ona ne govori nego o odlazku u grad, a ovdje nikako ne voli biti.

Rekla sam blago:

— Zašto ste dopustili, da stekne navike i držanje, koje ne odgovara njenoj sredini? Ona se naravno ne snalazi među vama te omalovažava te poslove, koji joj se čine suviše opori. Misleći tako uzdigla se nad vas i prezire rad oko zemlje, što su ga obavljali svi njeni djedovi. To je velika nesreća za nju, za vas, moja dobra Catherino.

— Da, preblago je odgojena. Više se ne može biti strogu, što ćete. Sigurno da smo imali krivo. To kažem kadkada i otcu kad hoće da se srdi na nju. To nije njena pogreška, što smo je pustili da tako čini. Konačno znate, gospođice, ona nije zla, ali mlada je i ne razmišlja.

Angelina je podpuno izkorištavala majčinu slabost. Ujutro je kasno silazila loše počešljana, na brzo obučena u zamazanim papučama. Poslije kakvog-takvog posla, ponovno se uspela u svoju sobu, uredila svoje kose odrezane po posljednjoj modi, napudrala lice, obukla jako kratku haljinu upadne boje, raznobojnu pregaču, otmjene cipele. Poslije toga udostojala se pojaviti u sobi, osim ako je radije ostala čitajući uz prozor kakav loši podlistak, kojega mi je naslov udario u oči kad sam ga našla u uglu sobe.

Međutim njena majka počela se umarati. Kadkada je rekla kimajući glavom: »E, to se zna da nemam više 20 godina.« Ali ona je bila srdčana kod posla i riedko se tužila. Pod njenim nadzorom naučila sam se različitim domaćinskim poslovima.

Pomagala sam joj u poslu, u dvorištu za živad, kod pravljenja maslaca, kod pripremanja objeda. Ona me naučila gladčati. Jedno poslije

podne, kad je imala poći u selo, ostavila me samu da izgladčam veliku hrpu rublja, dok se Angelina kočila u svojoj sobi.

Zasukanih rukava s bielom pregačom, radila sam veselo. Na drugom kraju sobe kroz otvorena vrata ulazio je svjež zrak veljačkog popodneva, koji je ublažavao toplinu, što se širila iz peći. Izvana je kadkada dopirao šum kotrljanja kolica i kovrcanja kokoši. Zatim je odjeknuo jedan korak na tvrdom tlu dvorišta. Pomislila sam: to bi mogao biti Bardeaume, koji se vraća sa svojim sinom.

Podigla sam glavu. Ruka mi se ukoči držeći gladčalo u zraku. U okviru vrata uzpravila se visoka pojava čovjeka. Odmah sam prepoznala na prvi pogled gospodina Trézonna. Osjetila sam, da sam jako pocrvenila. Zaustavio se na čas zatim, učini nekoliko koraka skidajući šešir.

— Oprostite, gospođice... Možete li mi reći, je li tu Bardeaume?

— Ne, gospodine, otišao je prema Bressuiru već jutros.

— Žao mi je. Htio sam ga nešto pitati. Bit ću toliko slobodan, da vas zamolim, da mu kažete, neka dođe sutra ujutro k meni.

— Svakako. Obaviestit ću ga čim dođe.

— Zahvaljujem vam. — Htio je otići, a zatim se povrati predomišljajući i upita istim tonom hladne uglađenosti:

— Mislim, da imam čast govoriti s gospodicom d'Arbiers.

— Da, gospodine!

Još uviek sam držala gladčalo u zraku i osjećala, da sam smiešno ustrašena. Po prvi put vidjela sam iz bliže vlastelina iz Bottellerije. Dotada nisam poznavala snažne moći tog pogleda, koji se prikovao uza me i koji me je stavljao u nepriliku.

Doista, vrlo liep pogled, ali mu je nedostajao čar blagosti.

Gospodin Trézonnes nastavi:

— Bardeaume vam je možda govorio, gospođice, o želji, koju sam mu izrazio nedavno, da kupim livadu, što je do mojih uzduž rieke.

— Govorio mi je nešto, ali više o tom nismo razgovarali.

— Jeste li protivni toj prodaji?

— O nikako! Ali ja sam u tom još suviše neizkusna i držat ću se savjeta Bardeaumea. Trebate se, dakle, obratiti na njega, gospodine.

— To se razumije što se tiče novčane strane, ali prije nego o tom s njim govorim, htio bih se uvjeriti, da vi pristajete na ovaj priedlog, jer s našim seljacima, spremnima uviek na lukavstvo, držim da treba otvoreno raditi.

Jedna se vrata otvore u tom času u dnu sobe i pojavi se Angelina. Pozdravi uobraženo, a gospodin Trézonnes odgovori hladno pokretom glave. S pogledom vrlo pokornim moja sestra po mlieku upita:

— Gospodin grof traži nekog od nas?

On odgovori kratko:

— Da, vašeg otca, ali gospođica mi je rekla, da je odsutan. Čekat ću ga sutra u dvorcu.

I okrećući se prema meni doda:

— Govorili smo upravo o vašoj livadi, gospođice, i nadam se, da smo se sporazumjeli.

— Nadam se također, gospodine. — Nakloni se s ponosnom učtivošću, koja je bila, čini se, njemu svojstvena. Susrela sam opet zapovjednički bljesak njegova pogleda. Zatim izađe praćen od Angeline, pokorne, ponosno užurbane, kakvu je još nikad nisam vidjela.

Još uviek uzbuđena tim događajem odniela sam gladčalo na štednjak, da uzmem drugo. Kad sam se vratila, našla sam se licem u lice s mojom sestrom po mlieku. Njen kruti pogled zapanji

me. Opazila sam također da je bila crvena i malo uzbuđena.

Rekla mi je prisilno blagim glasom:

— Trebali ste me zvati, da odgovorim gospodinu grofu, gospođice Gillette. To nije vaš posao.

Odvratila sam žurno:

— Da ste ovdje bila na svom mjestu, Angelina, gospodin Trézonnes ne bi bio mene oslovio i ja ne bi bila njime občarana, jer, kao što ste rekla, to ne bi bio moj posao. — Zatim sam obrisala gladčalo i prešla preko izpružene pregače preda mnom.

Angelina se podsmjehne:

— Reklo bi se, kao da radite na pogodbu. Zaista je to veselje umarati se tako.

— Za mene je doista veselje prištediti mojoj dobroj Catherini malo truda; ali nažalost vidim da vi to ne možete shvatiti.

Ona je slegla ramenima.

— Ne ću da se mučim. Meni se i hoće lakši poslovi.

— Da, takvi, kojima se ne će nagrditi vaše ruke, — rekla sam s podrugljivim tonom.

Tamni me pogled obuhvati.

— Sigurno, ne ću da ih nagrdim. Ako nisu tako male kao vaše, one mogu biti isto biele... Vidite! Ona izpruži široke biele prste namirisane kolonjskom vodom. Na njenim su rukama, odkrivenim kratkim rukama do ramena, nabrekli jaki mišići pod smeđe opaljenom kožom.

Ona ih približi mojim finim sedefno biele boje rukama, s nježnim člancima. Zatim ih smjesta povuče. Pobjednički bljesak, koji je izbijao iz njena pogleda, ugasi se i ona uzmakne stiskajući usne.

Rekla sam mirnim priekornim tonom:

— Nije pravo imati suviše biele ruke, Angelina, kad su ruke vaše majke iztrošene i izobli-

čene od posla. Uvjeravam vas, da to nije sretno stanje.

Udaljila se bez rieči. Shvatila sam da je bila ljubomorna i da me ne voli. Uvidjeh, da se ta djevojka — podpuno tašta, vrlo zaslieplјena svojom osobom, koja je smatrala, da je za nju prenizko družtvo seoskih djevojaka — znala pokazati uslužna na pogled mogućnika svieta.

Ta mi odkrića nisu dala povoljniju sliku o Angelini. Te sam večeri s nezadovoljstvom mislila na našu zajedničku odbojnost, koja bi mogla postati uzrok sukoba.

IX

Čim se Bardeaume vratio sutra ujutro iz Bottellerije, odlučila sam poći vidjeti tu »čuvenu« livadu, koje nisam još poznavala. Oko 10 sati ostavila sam imanje i uputila se puteljcima među smeđim ogradama, koje će proljeće uzkoro zazeleniti. Putem sam čitala pismo gospođe Barduzac, donešeno nekoliko časaka prije od pismonoše. Nisam se žurila otvoriti ga znajući unapried, kakve priekore ono sadrži. Doista moja odluka, da ostanem u Mlinici, bila je smatrana mahnitošću i prorokovalo mi se, da ću se zbog toga pokajati.

»Uostalom ova glupost ne začuđuje me od vas,« zaključila je moja ljubezna gospođa Barduzac. Savila sam pismo, spustila ga u džep i nisam ni mislila više na nj poslije nekoliko časaka. Bilo je prekrasno jutro, vrlo svježe, sve je titralo nekom svjetlošću, koja već nije bila ona zimska. Mágle su se u daljini razilazile nad šumama, koje su očekivale svoje proljetno uzkrsnuće. Rosa je prestala da izparuje na ogradama i tamnoj zemlji, još sasvim mekoj od nedavna kopanja, na nizkoj travi livade, koja je zapremala velike ze-

lene prostore uzduž rieke među topolama. Bardeaume mi je rekao:

— Draga gospođice, vaša livada je prva kad dolazite k nama.

Opazila sam je odmah. Spuštala se malo nizbrdice prema toku rieke. Gurnula sam ogradu i ušla. Pod mojim koracima vlažna se zemlja ugibala. Sunce me je obasjalo i grijalo, to nizko veljačko sunce, kojemu nije smetalo lišće i lišilo nas blagosti polusjene. Ovdje je moglo po volji sjati u velikom pustom prostoru između svietlih stabala topola, čije je suhe, visoke grane lagani vjetar pokretao i u koje se lagano tjeran sok penjao da ih obnovi. — Sjela sam na obalu rieke. Ona je lagano tekla mienjajući svaki čas boju. Kadkada je najedanput imala sve moguće boje prema svjetlosti, struji zraka, koji ju je ticao. Čas sam je vidjela zelenu kao veliku livadu, koja se u njoj ogledala. Zatim je bila siva poput liepa kamena škriljevca obasjana suncem. A onako mi je izgledala plava kao nebo s dugim zlatnim iskrama u zapljuskivanju svoje svietle vode.

Zaboravila sam da ju promatram. Vrieme je prolazilo. Dan je postajao blaži, jer je lagani, daleki oblak zastirao sunce. Sjene su se pružale nad riekom, livadom, liepim čvrstim ogradama, koje su dopirale do druge strane. Lagano sam zadrhtala kad sam čula, da me zove neki glas.

— Ej, gospođice Gilletto, vrieme je doručku. — Ustala sam i prešla preko livade. Na izlazu Bardeaume me je čekao s blagim podsmiehom na debelim ustnicama.

— Tražite me, Bardeaume?

— Ne, gospođice, vraćam se iz Bottellerije. Prolazeći ovuda opazio sam vas na obali rieke i promislio sam da ste po svom običaju zaboravila na vrieme.

Rekla sam smijući se:

— Doista je to tako. Vidim da je ta rieka vrlo liepa. Ta livada mora da je prekrasna u proljeće. Doista imam jaku želju, da ju zadržim za sebe, Bardeaume.

On učini kretnju protivljenja:

— Ne bih vam to savjetovao, gospođice. To je dobra livada, dobro obrađena, ali ne će nam nedostajati, jer ona gore bit će dovoljna za naše stado. Gospodin Trézonnes platit će nam je dobro, jer se ona drži njegovih. Nudi nam tri tisuće franaka.

— Je li to mnogo?

— Jako mnogo. Ona to i vriedi, iako nitko drugi u zemlji ne bi toliko za nju dao. Gospodin grof bi mogao dobiti i jeftinije — čak i za dvie i po tisuće — ja bih vam savjetovao da to prihvatite, jer to još uviek ne bi bio loš posao. On je smjesta rekao cienu. Tako se nisam trebao nagađati, jer je to neugodno s Trézonnom. On čak i samim pogledom zbunjuje ljude. Tako, kad on nešto reče, reče, taj je čovjek... podpun čovjek.

Išli smo razgovarajući uzduž livade. Bardeaume pokaže nadesno, nalievo:

— Pazite, gospođice Gillette, sve je to njegovo... tamo dolje... i tamo...

Sjetivši se, da su mi već u mojim nekadanjim šetnjama moji gostoprimci pokazivali te najbolje zemlje, koje pripadaju dvorcu Bottellerie, uzkliknula sam smijući se:

— Ali taj gospodin Trézonnes, kao da je markiz Carobes.

— Skoro da je tako, gospodice. Ima već gotovo čitavu zemlju... Mislim da mu ne bi bilo žao kupiti i Mlinicu.

— Rekao vam je to?

— Ne, ali jedan od njegovih zakupnika, Carbille (Karbij), čuo ga je da govori o tome.

— Ali ja je ne želim prodati. Čini mi se, da bi taj gospodin htio postati kralj ove zemlje.

— I ja bih to rekao, gospođice!

U taj čas smo stigli na jedan poprečni put. Na desno se jedna visoka ograda pružala uzduž vrta. Uz mala, otvorena vrata stajao je neki starac u plavoj košulji — nadgledavao je slugu, koji je spremao gnoj. Opazivši nas podigao je kapu, koja je pokrivala njegovu ćelavu glavu. Bardeaume reče uzporujući korak:

— Dobar dan, gospodine Rouchenne (Rušen).

— Dobar dan, dragi... Dobar dan i dobro došli, gospođice d'Arbiers.

Zaustavila sam se da mu odgovorim i da mu se zahvalim. Kod Bardeaumovih čula sam često puta govoriti o stricu Rouchennu, vlastniku starog dvorca, okružena zelenilom i cvićem jednog krasnog perivoja. Nedjeljom opažala sam tog liepog starca na svečanoj misi, obrijana lica, gladke lubanje, uokolo s malo nježnih bielih vlasi. Zauzimao je uviek isto mjesto u posebnoj klupi i pratio je pažljivo čin sv. mise, a da nije ni skidao očiju s misala, uvezana u crnoj koži i kovini, tako velika, vjerojatno težka, jer ga je naslanjao na klečalo nadvijajući nada nj svoje mršavo lice bliedo smeđe zemljane boje, svo navorano dubokim brazdama kao osušena zemlja. Znala sam iz vendejskih ljetopisa, da je bio slavne obitelji, da je njegov djed uz pogibelj vlastitog života oslobodio pradjeda gospodina Trézonnes iz ruku »plavih«, i da je ovaj smatrao prijateljem i jednakim njega, potomka seljaka, koji su se borili s vlastelinima Bottellerije za vjeru i kralja.

Znala sam samo toliko, koliko se zna u cielom kraju, da se govori o starcu od Sauvaie:

»To je svet čovjek!«

Sve mi je to davalo poticaja da ga bolje upoznam. Žurno sam prihvatila njegovu ruku, koju mi je pružio s mirnom srdačnošću.

— Poznavao sam jako dobro gospodina Sauriagesa (Sorjaž), koji je bio jako dobar čovjek, osim kad je govorio o politici. Onda je bio strašan, gospođice. Kad je govorio reklo bi se, kao da bi sve poklao.

Tihi smiešak zatitra njegovim zamišljenim ustnama, preleti živim zjenicama, čiji me blagi pogled duboko obuhvatio.

— ... Zaista, on je bio najmirniji i najbolji čovjek, ali vi ga nieste poznavali, gospođice. Vi poznajete samo njegovu staru kuću. Nisam mislio da bi jedna mlada gospođica mogla tu živjeti.

— Sretna sam, što se mogu prilagoditi prilikama, gospodine. I zaista se snalazim vrlo dobro u mom razrušenom stanu. — Reče gledajući me vrlo pažljivo:

— Trebate biti hrabra i vedra.

— Da, vesela jesam. Hrabra... kadkad.

— Često, uvjeren sam u to. To je vrlo dobro i kršćanski.

Bardeaume se umieša:

— Doista, gospođica Gillette je hrabra. Da samo vidite kako ona radi, gospodine Rouchenne. Pravi maslac, pomaže mojoj ženi oko živadi... Ah, gospođica, ne, ona ne ljenčari! — Zanimanje se odrazi u pogledu starca.

— Divno! Divno! To vas zanima, gospođice Gillette.

— Mnogo.

Oduševljeni Bardeaume doda:

— Ona čak pravi prekrasne čipke. U svemu gospođica uspieva.

Prekinula sam ga:

— Ajdemo, ne pretjeravajte Bardeaume.

Gospodin Rouchenne se nasmije.

— Uvjeren sam, da on ne pretjeruje i da su vas vile obdarile svim darovima — čak i dobrotom. Baš zato se usamljeni starac usuđuje zamoliti vas, da mu kadkada pružite nešto od svoje mladosti i veselja. Od gospođe Mossette saznao sam, da volite stare ljude, što je vrlo riedko, ali vrlo ugodno našim jadnim srdcima blizu groba.

Rekla sam s oduševljenjem:

— Da, gospodine, vrlo rado ću doći. Nisam poznavala svojih djedova i to uviek žalim. Uz gospođu Mossette i vas osjetit ću napokon kao da ih imam.

Pruži mi svoju ruku s nabreklim žilama i pogleda sa svom očinskom blagošću:

— Htio bih vam biti vrlo dobar djed, u kojeg biste imali podpuno povjerenje i koji bi vam dao savjete, izkustva. Pohodite me skoro. Pokazat ću vam svoj vrt i rad moje pokojne žene, koja je bila najvrstnija vezilja u čitavoj Vendeji.

Kad smo nastavili put prema Mlinici, Bardeaume mi je rekao:

— Sigurno ste se veoma svidjeli stricu Rouchenne, kad vas je pozvao, gospođice Gillette. Obično on nimalo ne voli nova lica.

— Simpatija. Sviđanje je uzajamno. Kako je njegov pogled dobar! Koliko ima godina, Bardeaume?

— Mislim, da ima skoro 86 godina!

— Osamdeset i šest godina! Nikada mu ih ne bih dala.

— Dobro se doista drži.

Još pred dvie godine nadgledao je svoje sluge na imanju, u polju, svugdje. Poslije je prodao svoje zemlje Trézonnu i bavi se samo svojim vrtom. Ljeti je on tu već u 5 sati ujutro

— Živi li sam u ovoj kući?

— Ne, ima slugu. Ali je bez obitelji. Njegovo troje djece mladi su umrli, a njegova žena je pokojna već dugo. Doživio je mnogo nesreća u životu. Tu ih ima za svakoga! — zaključio mudro Bardeaume.

X.

Gospođa Mossette je primila odgovor od svoje nećakinje i saobćila mi, da dođem po nj sutrađan a to je bilo u nedjelju. Njena joj je nećakinja dala dvie adrese podesnih kuća, koje će primiti moje radove.

»Ali,« doda ona, »bilo bi uzalud i nuditi taj rad, ako nije bezprikoran i ako se ne razlikuje od običnih uzoraka, od prosječnog ukusa, nešto novo, originalno.«

Čitajući to sjetila sam se rieči naše nastavnice ručnog rada u zavodu: »Ne može se reći, Gillette, da vi ikoga oponašate. Sve što vi izradite rukama nosi vaš izvorni biljeg.«

Možda bi se čipke, koje sam napravila po svom odlazku iz zavoda, zamišljene po mojim nacrtima, sigurno svidjele pariškim trgovkinjama. To bi bio, u ovom slučaju, dodatak, vrlo dobro došao mojim čednim prihodima. Izabrala sam one, koje su mi se činile najuspjelije: rubčiće, male stolnjake, dječju haljinu. Dražestne stvari! Baš sam se zaniela pred tim muslinom, koji se nalazio na mojim koljenima.

Zamislila sam u tome nježno tielo, oble ručice, koje izlaze iz izvezenih rukava, sitno ružičasto lice, koje viri iz četverouglastog izreza, oko kojeg je moja igla izvezla nježne vjenčiće ružica. Sasma tihi glas govorio je: »Mama!« Moje su ustne dotakle mekani obraz, blag kao vjenčić ruže i privinula sam na svoja prsa to malo biće, koje je bilo dio mene same.

Trgla sam se. Moje ruke nehotice gurnu lagano odielce, koje klizne na zemlju. Na što ja

mislim? Jadna Gillette, ne ćeš se nikada udati! Ne ćeš nikada biti sretna, da budeš majka! Ta sreća ti je unapried uzkraćena.

Podigla sam odielce, brižljivo sam ga složila, prije nego što sam ga spremila u kutiju za spremanje. Stajala sam uz prozor. Svietlo zapada me obasjalo tog kasnog poslijepodnevnog sata. Ali ja ga nisam opažala. Vidjela sam samo svoje srdce, koje se najednom i živo raztužilo nad sobom, bez obitelji, bez topline. Suza je kliznula na muslin i pokvarila jednu ružicu.

Mislila sam: »Odlazi, moja krasna haljinice, ukrašuj nepoznato diete. Ti ne ćeš nikada biti za ono, koje bih ja toliko ljubila — za moje malo diete . . .«

Sutradan ujutro otišla sam odnieti svoj smotak na poštu. Učinivši to vraćala sam se bez žurbe zaobilaznim putem. Htjela sam proći pokraj imanja Bottellerie, koje nisam vidjela nego iz daleka. Liepim putem uzduž visokog, sivog zida, koji je obkoljavao perivoj, stigla sam pred veličanstvena željezna vrata, uz koja se nalazila soba vratarova. Između dvostrukog reda ponosnih starih bukava pružao se drvored, na dnu kojeg se dizala prekrasna, ponosna sura zgrada, čvrsta, okružena tornjićima. Kad sam je ugledala, otišla sam naprijed. Idući tako ponovno sam vidjela stanovnike kuće, koje sam juče vidjela na velikoj misi, gdje sam juče prvi put bila. Gospođa Trézonnes bila je mala, malo jaka, plava, vrlo otmjena. Kako sam se nalazila nedaleko kuće tih vlastelina, ona me je raztresala neprestanim suzdržavanim pjevanjem, koje je podizalo ramena pod baršunastim ogrtačem ukrašenim krznom. Njezina kćerka joj je toliko naličila, da sam se mogla lako prevariti.

Izgledalo je, da se obje mnogo dosađuju, i podsjećale su me na učenice, koje se pokoravaju strogom pogledu učitelja.

Gospodar je uistinu bio Trézonnes. Njegov visoki, neobično otmjeni stas u dobro pristalom ogrtaču, fino sašivenom, izticao se na početku klupe i izgledalo je, da se uza nj gube obje žene, koje su izgledale kao lutke kod tog ponosnog čovjeka. Imao je neko držanje izpravno i čak dostojanstveno. Preko službe Božje, kako se okrenuo, da bolje čuje, vidjela sam njegov zaista liep profil i ona usta stroga, priezirna, za koja se čini, da su riedko nasmijana. Izlazeći, zapitala sam Bardeaumove:

— Je li dobar kršćanin gospodin Trézonnes? Baš mi ne izgleda.

— Dobar kršćanin, prema prilikama, gospođice Gillette. Nije praktičan, ali nikad ne izostaje od mise čak ni u vrieme lova. On tim kaže, da u životu treba vjerovati, a Trézonnes treba dati primjer.

Ne znam, zašto sam drugčijeg zamišljala vlastelina Bottellerije. Bila sam zadovoljna saznavši, da on ima jak osjećaj odgovornosti i primjerne dužnosti pred okolnim narodom.

Tako sam razmišljala o stanovnicima dvorca, kad li se na putu pojavi sjena konjanika. Prepoznala sam gospodina Trézonna. Dolazio je laganim kasom, dobro se držeći na živoj i finoj životinji u tamnom odielu. Oko njega su skakala dva hrta, podpuno po modi. Kad je bio nekoliko koračaja daleko od mene, pozdravio me otmjenom kretnjom. Naklonivši se, da mu uzvratim pozdrav, pocrvenila sam tako jako, kao onog dana. Osjetila sam se jako nezadovoljna sama sa sobom, jer bi me mogao smatrati glupom. Je li to čudo, da me zrak te zemlje čini tako razdražljivom, tako lako uzbudljivom?

Angelina je bezposleno stajala u dvorištu, kad sam se ja vratila u Mlinicu. Upitala me pogledavši po običaju iz visoka:

— Dakle ste se po običaju prošetali, gospodice? Vrieme je liepo?

— Prekrasno. Obišla sam lutajući. Vidjela sam na prolazu dvorac. Ima prekrasan izgled.

— A unutra je tako liepo, čini se. Govori se da gospodin Trézonnes ima mnogo ukusa, i da ne žali potrošiti, kad mu se nešto sviđa.

— Upravo sam susrela gospodina Trézonna. Divan je na konju!

— Oh, da!

Žarki bljesak pojavi se u njenim plavim očima, a rumenilo zažari svietlu put izpod praška. Angelina doda:

— Nema mu para u čitavom kraju.

Iz sobe pozove Catherina:

— Dođi, mala, pomozi mi malo. — Ona se udalji, a ja sam otišla u stan. Mislila sam sa zaprepaštenjem: Je li moguće da je ona zaljubljena u njega? Ne, to ja tako samo mislim. Ali sjetila sam se sada njenog jedva suzdržanog uzbuđenja, njenih sjajnih očiju, ponizne i smione uslužnosti onog dana, kad je došao na imanje. A svaki put kad se o njemu pred njom govorilo — sjećam se toga također. — Ona je bila sva u tome i postala je skoro sliepa.

Kakve li ludosti! Kakve ludosti! Što bi rekla Catherina, kad bi znala, u kakva se romantična maštanja upustio slabo upravljen mozak njene kćerke. A zna li on za tu seosku ljubav, kojoj je sam bio predmet? Zanima li se on za to ili prezirno prelazi preko toga?

Jednog dana, kad smo razgovarali o vlastelinu iz Bottellerije, ne znam više kojim slučajem, Bardeaume je rekao:

— Gospodin grof je ponosan i zgodan, ali to ne smeta da su sve žene u njega zaljubljene, od velikih pariških dama do naših seoskih djevojaka, naročito što se tiče njegovih očiju, koje mislim da nisu obične.

Njegove oči? Premalo sam ih vidjela, a da bih mogla reći kakve su. Ali od brzog susreta ostao mi je utisak, da mu je pogled pun snage. Taj čovjek ljubeći morao je biti preuzetan gospodar, neslomljiv i vrlo hladan.

Ja sam lagano zadrhtala uvlačeći ključ u bravu. Doista shvatila sam vrlo dobro, da je ovaj otmjeni visoki plemić, uostalom vrlo liep čovjek, izgledao ovim malim seljacima kao polubog, koji je uzbuđivao njihovu mladenačku maštu. Ali pitala sam se, kako može jedna žena njegova staleža željeti da postane njegova žena — a to znači rob tvrdoglave volje, ako se može vjerovati općem mišljenju.

»Ah, on je vrlo bogat, to je istina,« mislila sam najednom. Ima žena, koje bi tu našle podpunu nadoknadu za svoje poniženje. Ne znam, kakvo srdce imaju te tu. Ja bih bila tako nesretna u sličnom položaju! ... Mislim, da bih patila, da sam se udala i za doktora Bordaya, jer je on znao biti samo ugodan prijatelj.

Muž, to treba da je sasvim nešto drugo. Htjela bih da bude vrlo dobar i vrlo nježan prijatelj, mnogo jači i mnogo ozbiljniji od mene i da postane moj pouzdanik, moj savjetnik.

Stigavši dotle u razmišljanju uvjerila sam se da to nisu ništa drugo nego uzaludne iluzije i prešla sam preko njih.

Smjestila sam se dakle u svojoj sobi, da radim malo do objeda. Ali dok je moja igla lagano prolazila kroz finu tkaninu, mislila sam još uviek na Angelinu i na njene osjećaje prema grofu, koje sam ja odkrila. Majka nije toga smjela znati. Ako gospodin Trézonnes ne bi dao tome nikakve važnosti, ova će je nesmotrenost opametiti i bit će to dobra pouka za taštinu te siromašne djevojke. Ali ako se naprotiv on bude zabavljao tom slabošću?

U tom sam času opet vidjela u mislima hladno, oholo, oporo lice, ohole ustne pune otmjenosti. I mislila sam: Ne, taj čovjek ne će ni časa zaustaviti svog pogleda s ljubeznošću — na toj prostoj i oholoj namiguši, on ne će nikada opaziti ljubavi, na koju treba da iz visoka gleda.

XI.

Nisam zaboravila poziv gospodina Rouchenne i iduće sedmice pohodila sam Sauvaie. Bio je to mali stari dvorac, sa sivim zidovima izprepleten trakovima još suhih povijuša, koje će u proljeće biti pokrivene cvićem. Nekoliko ukrasa djelomično izbočenih stajalo je uokolo glavnih vratiju. Gospodin Rouchenne mi reče, da one predstavljaju tratinčice i klasove žita, koji su se našle u grbu Trézonna. La Sauvaie je doista nekada bila stan vojnika te obitelji. Poslije Vendejskog rata grof Henri de Trézonnes dao ga je sa čitavim posjedom i sa zemljom, koja mu je pripadala, Petru Rouchennu, koji mu je spasio život.

Starac mi je tumačio sve to pokazujući svoj perivoj, gdje je prvo ožujsko sunce naviestilo proljeće. Hodao je polagano i svježi iztočni vjetar podizao je njegovu plavu bluzu oko njegova mršavog i živahnog tiela.

Hodali smo malim drvoredima pokrivenim bielim pieskom, koji je škripao pod našim koracima. Šimšir pravilno izrezan okružavao je vrt, gdje su podkresane još gole kruške stajale u pravilnim razmacima. Sasma na dnu iza povrtnjaka stajale su košnice, jer je gospodin Rouchenne bio strastveni pčelar.

Ali dok mi je on govorio potanko o načinu života pčela, najedamput mi je pala misao, koju sam glasno izrazila.

— Ne bih li ja mogla odgajati pčele u svom vrtu?

— Ali sigurno. To bi bilo zanimljivo i unosno zanimanje. Stavljam vam se na službu za sve savjete, koji vam budu trebali, gospođice.

Sjedili smo u maloj seoskoj sjenici, koja se nalazila nedaleko i pitala sam starca o predmetu stvari, koja me je smjesta zaokupila, jer sam tu odmah vidjela izvor rada i malog prihoda. Dao mi je sve podatke, sve ciene i ponudi mi, da će mi sam napraviti prvu košnicu i pomoći me u mojoj neizkusnosti.

Zahvalila sam mu toplo primajući tu dragocjenu pomoć. Ali on me prekine.

— Pustite, gospođice! To je ugodno kad čovjek može pomoći srdčanoj mladosti, kao što ste vi. Tu ih nema takvih ni tucet. Angelina Bardeaumova to ne bi učinila. Je li, Bože moj, je li moguće, dragi Bože, odgojiti jednu djevojku na ovaj način? To je ljenivica, namiguša. Kada ju vidim napudrana lica, lakrdijaški nakićenu, ljutit sam čitavi dan, to me srdi, gospođice, pomišljajući da ta djevojka pripada jednoj od naših najboljih seoskih obitelji. Ah! Kad bi to vidjela njena baka!

Uzdahne podignuvši se lagano:

— Vrieme je svježe. Vratimo se, ako hoćete. Dat ću vam piti malinovca, pokazat ću vam čipke moje pokojnice.

Došla sam za njim u kuću, koja je bila svježa i malo zasjenjena, jer je jedan kišni oblak skrivao sunce. Ali vatra je veselo pucketala u peći u velikoj sobi, gdje je starac obično boravio.

Ja sam popila malo malinovca. a zatim smo se uzpeli u sobu gospođe Rouchenne. U zatvorenoj sobi osjećao se zadah. Domaćin otvori prozor, gurne kapak. Otišao je prema jednom trbušastom ormaru od starog oraha i prignuvši se uvuče ključ u bravu jedne ladice. Kad se ta

otvorila, pokaže se hrpa požutjelog rublja. Starac promrmlja:

— To je sve novo. Ona je umrla u 26. godini i nije imala kada to upotrebljavati...

Njegovi mršavi prsti, žuljavi i izobličeni od rada u vrtu nježno su podigli platnene košulje i suknje izvezene na rubu. Sasma na dnu bio je jedan omot u svilenom papiru.

— Evo to su zadnje čipke, koje je ona učinila prije našeg vjenčanja.

Uzpravi se, ukloni na ormaru nekoliko ukrasnih predmeta, da smjesti omot na njegovo mjesto. Jedno gotovo svetčano uzbuđenje odrazi mu se na licu. Podigne papir i reče:

— Gledajte, gospođice. Da, ona je bila vrlo vješta vezilja, koja je izrađivala divne nacrte na finom platnu, kao batistu i tilu. Ovi vienci izgledali su kao učinjeni od živog cvieća, ovi vezovi imali su podatljiv čar vrpce, koje je učinila vješta ruka. Na jednom izrezu tila stabljike fuksije izgledale su da drhću i bujaju od sokova. Prošaptala sam:

— O! što ja to volim!

On reče u pola glasa, kao da je ona bila prisutna u velikom krevetu od sjajnog oraha tamo dolje, na drugom kraju sobe:

— To je posljednji rad... Vidite, još nije svršen.

Til je podrhtavao na vršcima njegovih prstiju. U vrlo tamnoj sobi vidjela sam kako drhće njegovo lice i prošle patnje, koje su raztužile njegove oči. Nisam se usudila progovoriti ni jedne rieči, da ne bih povriedila blage i ganutljive uspomene, koje je kod njega probudio požutjeli til. Pogledala sam uzbuđeno po velikoj sobi i sjajnim parketima, na kojima su u pravilnim razmacima stajali četverouglasti ćilimi crveni sa razbacanim cviećem, što je bilo obrubljeno crnim ukrasom. Na kaminu pozlaćeni sat

odmarao se pod staklenim zvonom između dva bakrena sviećnjaka. Sedefne školjke boje mesa stajale su na ormaru uz seljačke porcelanske kipiće, svjetlopisi, umjetno cvieće, utaknuto u mahovinu jednog stolića od sivog vrbovog pruća. Jorgan od zelenog ripsa pokrivao je krevet, slični zastori spuštali su se sa baldahina od oraha. Pokraj onog drugog zatvorenog prozora opazila sam stol od mahagonija, na kojemu je bila mala kutija od crvenog baršuna sa srebrnim kutovima, jedna od onih kutija, kakve sam vidjela još u djetinjstvu u izlozima pred novu godinu.

Baršun je poprimio riđastu boju, a uglovi su postali bakreni. Je li to od dodira rukama? Ali ona nije imala vremena, da se time služi, već su same godine oduzele svježinu.

Glas starca, uviek tih i lagan, pitao je:

— Bi li vas veselilo, gospođice, da precrtate jedan od ovih nacrta?

— Zaista, jer ih ima prekrasnih. Ali ne bih se usudila. To su tako drage uspomene.

— Da, vama bih to dopustio... Vi imate oči, koje ja tako volim, iskrene oči, koje pokazuju čitavo vaše srdce. Izaberite, što hoćete, da precrtate, bit ću sretan u tome, a siguran sam, da će to biti veselje gore onoj siromašnoj Madelaini, koja je bila tako uslužna.

Još uviek je držao komad tila, nedovršeni rad sa divnim nacrtom. Moj se pogled nevoljko k tome okrenuo.

Rekao je blago, kao da se izpričava:

— Ovo vam je ovdje... Težko mi je odvojiti se od toga čak i jedan časak. Ali ako hoćete, možete ga tu precrtati.

— Ne, gospodine, ne ću da vam smetam.

On reče jednostavno:

— Naprotiv, veliku ćete mi radost time učiniti.

Vidila sam, da je starac iskren, da mu se sviđam i nisam se više protivila. Pristao je, da dođem kad hoću precrtati nacrte gospođe Rouchenne.

Gospođa Mossette, koju sam sutradan pohodila, čestitala mi je, što sam stekla prijateljstvo pustinjaka iz Sauvaie. Gospodin Rouchenne bio je u vrlo dobrim odnosima sa svim ljudima iz mjesta, koji su ga poštovali i cienili, ali živio je povučeno i nije rado primao posjeta osim od župnika, gospodina Trézonna te jednog starog prijatelja pet-šest puta godišnje.

Glasno sam pomislila:

— Ne zamišljam gospodina Trézonna tako poniznim u poredbi sa dobrim stricem Rouchennom.

— Oni se međutim vide dosta često. Grof je tražio savjeta kod njega, kada je započeo upravljati imanjem i on se toga sjeća, što je vrlo dobra crta u njegovu dostojanstvu. Zaista zahvalnost nije tako obična, pa mislim da nije nimalo suvišno pohvaliti je, ako čovjek na nju naiđe. I stoga poštujem gospodina Trézonna. — Gospođa Mossette napola ozbiljno napola u šali reče:

— Draga mala, nemojte se previše oduševljavati za našeg dragog vlastelina, kao sve djevojke ovdje.

Pocrvenila sam. Stara gospođa to nije ni opazila svojim slabim očima, te dodah smijući se:

— O, ne bojte se, gospođo. Najprije ja nemam nimalo prilike da ga vidim. Zatim nisam lako zaljubljiva kao vaše seljakinje na pr. kao Angelina. — Tu sam izpripovjedila kako držim, da je Angelina zaljubljena u grofa. Gospođa Mossette slegla je ramenima.

— Luda. Ali to nije važno, jer radi priezirne suzdržljivosti Trézonna Angelina će se utješiti udavši se za kakva radnika iz grada, koji će je možda tući i napustiti, i kladim se, da je ozbiljan mladić ne će uzeti.

XII.

Iduće sedmice primila sam pismo gospođe Barduzac. Poslije predhodnog razmišljanja javila mi je vjenčanje doktora Bordaya sa kćerkom jednog vinogradara sarenjenskoga. »Dobit će tri stotine tisuća miraza, a kasnije mnogo ugleda i ukusa i strica s uplivnim prijateljima.«

Mislila sam posve mirno: Toliko bolje za njega. Vrlo iskreno, ne žalim ga nimalo. Bio je vrlo razgovorljiv, nije bio zao mladić, vjerojatno prosječne inteligencije, dosta obrazovan, ali, bojim se, lošeg značaja. Bez sumnje ne bih bila sretna uza nj, a vrlo sretna još manje.

Gospođa Barduzac završavajući pismo nije propustila da me tom prilikom ne bocne radi pretjeranosti, u koju sam zakratko bila upala. Bez sumnje je mislila da sam iz Largillaisa poniela neizlječivu ranu i milosrdno je htjela da podjari predpostavljenu tugu. Ali mogla bi se lako uvjeriti, da se vara u tom, da me vidjela kako mirno čitam njen list u sobi zakupnikovoj, gdje je Catherina pripremala ručak.

Angelina je danas bila namrštena, prema svom suviše čestom običaju. Međutim vidjela sam, da joj se lice razvedrilo, kad je njen otac izgovorio ime Trézonna javivši mi, da je prodaja već gotova.

— Trebat ćete jednog dana otići k bilježniku, da to upišete, gospođice Gillette, — doda on.

— Dobro, Bardeaume, ali žao mi je moju liepu livadu još više. Jučer sam onuda prošla. Male zelene mladice počele su izbijati na stablima i do petnaest dana to će biti divno.

— Ali ništa vas ne će priečiti, da idete tamo u tu ili neku drugu, ako vam se prohtije. Treba samo da gurnete ogradu i niko vam ne će smetati.

Kimnula sam glavom:

— Da, znam to dobro, ali ne će to biti više moja livada.

— Gospodice, ako vi hoćete, ima još vremena. Ništa nije upisano.

— Ne, ne, Bardeaume, to ne bi bilo razborito na mom mjestu. Kažete mi, da je prodaja povoljna, a kad bih kasnije to trebala učiniti, možda ne bih dobila te svote.

— To bi moglo biti. Ona je dobro plaćena, iako nije velika. — Prijatno se nasmije dodavši:

— Čini mi se da gospodin grof ne bi bio tako darežljiv, kad bi livada bila Bardeaumova umjesto liepe gospodice iz njegova družtva.

Ovo me je dirnulo i odgovorila sam mu malo nestrpljivo:

— Poslije onoga što sam čula govoriti o gospodinu Trézonnu, ne mislim da bi to bio povod tome.

— To ne znam. Promislio sam to, kad mi je ponudio cienu, koju se ja nisam usudio ni pitati.

Opazila sam kako me je Angelina pogledala ljubomorno i nepovjerljivo, a ja nju malo priezirno. Je li ona mislila da sam se i ja poput nje trudila, da grof svrati na me svoju pozornost? Ali Bardeaume ima zaista smiešne misli.

To po podne otišla sam ka gospodinu Rouchennu. Bilo je hladno, sivo vrieme i u velikoj dvorani našla sam da gori velika vatra od hrasta. Ponudio mi je da sjednem u naslonjač uz mali stol i otišao je tražiti vezove, koje sam ja trebala precrtati. Dok sam radila, razgovarali smo o kraju, stanovnicima. Moj domaćin mi je pričao događaje iz vendejskog rata, od kojih su se mnogi prikazivali u kazalištu Saint Jean de la Bottellerie, i iz svoje neposredne okoline. Bilo mi je ugodno u toj starinskoj sobi zadimljenog stropa sa zidovima smeđe bojadisanim, s ukrasima poput školjke, na kojima je topla svjetlost ognjišta drhtala. U polusjeni blistao se željezni

ormar, ciev puške obješene između dva lovačka biča, vitežka oprema, i bakreni sviećnjak u kutu. Siva, crno izprugana mačka protegla se pred ognjištem. Preda me na malom stolu gospodin Rouchenne postavio je malu vazu s prvim ljubičicama iz svog vrta, a njihov prijatan miris širio se oko nas u mlakom zraku velike sobe zasjenjene tmurnim danom.

Zvuk zvona naviestio je da neko otvara ogradu malog vrta pred stanom. Pod čvrstim korakom škripao je piesak. Gospodin Rouchenne prigne glavu, osluhne i reče mirno:

— To je gospodin Trézonnes.

Lagano sam se trgla i til, koji sam držala, oklizne mi se iz ruku.

Promrmljah:

— Gospodin Trézonnes!... Tada ću vas ostaviti, gospodine. Doći ću jedan drugi dan.

— Ali što vam pada na pamet, draga gospođice! Vi nam nimalo ne smetate. Grof dolazi, da obavi svoj običajni kratki posjet, mi nemamo nikakvih tajna da govorimo.

Digne se i pođe prema vratima, koja je u tom času otvorila jedna odlučna ruka. Gospodin Trézonnes je ušao. Kad me je opazio, malo se iznenadio, stisnuo je ruku gospodinu Rouchennu s kratkim »Dobar dan, stari prijatelju«, zatim pođe prema meni, nakloni se s ponosnom nježnošću, koju sam bila već opazila kod njega.

O žalosti! Opet to prokleto rumenilo, koje mi se uzpinje u lice.

Starac je protumačio mirnim tonom: — Imao sam čast da me pohodi gospođica d'Arbiers, mene starca. Sada ona upravo precrtava vez moje pokojnice, kako vidite, gospodine Guy.

— Vidim doista... Taj mi nacrt izgleda veoma liep...

Nagne se i uzme jedan ugao tila. Imao je liepe ruke, duge i gipke, čiji su pokreti morali biti

vješti, pravilni i odlučni. Osjećala sam vrlo lagani, ali finiji i prirodniji miris od samog cvieća. Zatim til se spusti na moja koljena, a gospodin Trézonnes sjedne u naslonjač, koji mu je gospodin Rouchenne ponudio pokraj vatre naprama meni.

— Sviđa li vam se ovdje, gospođice?

— Da, gospodine, mnogo!

— Čini se da ćete postati vriedna domaćica.

Mučno sam se nasmijala:

— Tko vam je o tome pričao?

— Vaš zakupnik i naš domaćin ovdje prisutan. Dopustite da vam čestitam. To je izvrstan primjer za našu žensku mladež. Kad bi ta ženska mladež vidjela, da žene našeg družtva ostavljaju grad, da se nastane u selu, možda bi više razmišljale, prije nego li napuste selo.

Gospodin Rouchenne kimne glavom:

— Možda... Grad ih občara. Roditelji nemaju ugleda, da ih zadrže. Gledajte Bardeaumove, kako su odgojili svoju kćer.

— Da, ja sam im to primietio. Ludost, čak i drzkost, to što se ne može ni reći.

Rieči su nehajno izrečene s priezirnih usana.

Mislila sam, da je on znao za Angelinine osjećaje i da je morao smatrati smiešnim i ponizujućim, da mu tu koketeriju dade do znanja. Zbog nje sam osjetila tako živo uzbuđenje, da mi se rumenilo lica pojačalo. Pokušala sam skrenuti očima, ali duboki i hladan pogled ih zadrži. Dok je naš domaćin pripremao kavu, gospodin Trézonnes stao je govoriti o napredku i još potrebnim poboljšanjima poljoprirada.

Zatim je prešao na poviest Vendeje, a dotakao se i književnih pitanja. Njegov glas, uzprkos kratkih izreka, imao je ugodnu boju, kojoj treba dodati privlačivost vrlo uvjerljivog razgovora, bez svake sitničavosti. Kod tog čovjeka osjećala se podpuna inteligencija sasvim izgrađena i pro-

žeta s razmišljanjem i izkustvom. Dok je tako govorio, njegov pogled je bio živ i svietlio je nekom vrstom vladajućeg žara. Pogled, koji vas je prožimao... prožimao.

Jesam li ja luda? One misli, koje je Bardeaume bio izrekao, obuzimale mi duh i uzbuđivale me svaki put kad su me pogledale njegove oči, kojima nisam znala boju... Smeđe? Zelene? Sive? Ne, ne mogu pogoditi. Ali njima je prolazila kao neka svjetlost staložena, duboka, snažna života i tada sam mislila, da ih vidim pune žarke svjetlosti. Dok je lice zagasito i muževno, jake, tamnocrvene ustne ostale su hladne, opore bez drhtaja...

Prema želji uljudno izraženoj od gospodina Trézonna ponovno sam sve u razgovoru precrtavala svoj nacrt, ali posao mi nije napredovao, ruka mi nije bila sigurna kao obično i završila sam rekavši:

— Ako mi dopustite, gospodine Rouchenne, vratit ću se jedan drugi dan, da to završim. Sada je pretmurno.

— Da, vrieme je ružno. Vratite se kad hoćete, gospođice, po mogućnosti što prije. Bit ću uviek sretan vidjeti vas.

Ustala sam i zamotala izvezeni til. Moje su kretnje bile uzrujane, nepravilne, jer sam osjećala, da me gospodin Trézonnes gleda. Naslonio se leđima o kamin i prekrižio ruke. Gospodin Rouchenne je svojim malim živahnim korakom otrčao potražiti moj kaput i šešir i pitao je očinskom brigom, da li sam toplo obučena.

— ... E, pazite, hladnoća prodire svuda. Biste li još htjeli jednu šalicu vrele kave?

— O, hvala, gospodine! Vrlo mi je toplo i hodat ću brzo do Mlinice.

— Onda odnesite ove ljubice. One će vam putem govoriti o proljeću i mislite da vidite

sunce. Čekajte, potražit ću rubčić, da vam ih omotam, jer su vrlo vlažne.

— Ne trebate se truditi, dragi prijatelju, imam sve što trebam.

Gospodin Trézonnes razkrsti ruke, izvadi iz džepa svog odiela plavi mali svileni rubčić. Prosvjedovala sam odmah:

— Ali, ja ću ih odnieti tako u papiru, jednostavno! Molim vas, gospodine...

Kao da me nije ni slušao, otišao je prema stolu, izvadi pažljivo iz posude ljubice i omota rubčićem mokre stabljike.

Obavivši to pruži mi kitu, koju sam ja uzela oklievajući.

— Hvala, gospodine.... Poslat ću vam rubčić.

— Nije potrebno, gospođice! Kad se vratite ovamo, donesite ga gospodinu Rouchennu, koji će mi ga dati, kad ja dođem. Nije to tako žurno.

Obojica, uzprkos mom protivljenju, htjela su me izpratiti do malih željeznih vratiju. Stisla sam ruku starca, odgovorila na pozdrav gospodina Trézonna i brzo otišla prema Mlinici.

Kako su me ljubice opajale! Svaki sam ih čas mirisala, a da nisam pravo znala, koji miris tu tražim: da li miris cvieća ili onaj drugi fin i diskretan miris malog plavog rubca. Mislila sam na taj susret, izmienjene rieči, lice čovjeka, koga sam upravo gledala više od pola sata naprama sebi, da sam ga ovaj put dobro vidjela.

Da, sad sam shvatila čar, što ga je gospodin Trézonnes mogao izazvati i mimo svoje volje u ženskoj duši. Čak i ja, kad toga ne bih prije znala, mogla sam se zanieti...

Što je dakle taj miris? Divan je, malo prodoran... Nisam ga više htjela udisati, jer mi je dolazio do mozga...

Kad sam došla kući, izvadila sam brzo ljubice iz rubčića, složila ga i stavila u jedan kut ormara, obećavši da ga ne ću zaboraviti odnieti kod idućeg posjeta u Sauvaie.

Zatim sam počela raditi. Ali moja misao kao obsjednuta vraćala se bez prestanka na tamnu sobu, gdje je vatra iz ognjišta obasjavala liepo, muževno lice, gospodujuće oči, hladnu ponosnu staloženu odvažnost. Obuhvatila sam glavu rukama misleći nemirno:

»Ali gle, zar me je taj čovjek občarao, kako kažu naši seljaci?«

XIII.

Lipanj je. Nježno zelenilo početkom ljeta, još neoprženo od sunca, pokrivalo je zemlju. Ruže su cvjetale na zidu mog stana. Rezede i karanfili širili su svoj miris u cvjetnjaku, koji mi je Jacques Bardeaume uredio sasvim blizu staklenih vrata mog malog salona. Vriedni mladić uz pomoć svog brata, koji je za Uzkrs došao na dopust, obojio je zidove sobe, osvietlio parkete, izmienio polupana stakla. Tu sam razmjestila pokućtvo, koje nije moglo stati u mojoj sobi: divan, naslonjače, pisaći stol iz ružina drva, stol s bakrenim pločicama. Na zidovima su bile obješene slike predaka. Uz pomoć Jacquesa, koji je bio vrlo uslužan, ukrasila sam malo starim zastorima od žute svile sa svietlo-plavim prugama dva prozora, koji su bili odieljeni uzkim ogledalom, zelenkastim, umetnutim u drveni okvir.

Na taj način sam dobila prijatan salon, gdje sam radila kad je bilo toplo.

Primila sam nekoliko narudžbi iz trgovina čipki. Sviđali su im se moji poslani uzorci. Tražila sam nove nacrte. Zato sam tražila nadahnuće u cvieću, lišću, koje sam gledala oko sebe. Ali sav taj posao nije izpunjao moje vrieme. Kod Catherine sam nastavila i dalje učiti se poslovima iz domaćinstva i na imanju. Zatim sam se bavila pčelama, koje mi je vlastnik iz Sauvaije

smjestio u dnu perivoja. Također vrlo često provela sam poslije podne kod gospođe Mossette ili kod gospodina Rouchenne. Kod jednog i drugog osjećala sam se ugodno, toplo primljena sa srdačnom simpatijom. Osobito sam bila sklona mom starom prijatelju, diskretnom i uslužnom, njegovoj staroj kući, razcvjetanom vrtu, koji je mirisao lipovim cvietom, jasminom i ružama.

Vezla sam kod njega ili pod velikim kestenom, koji je širio svoje sjene pred stanom ili u svježoj sobi, kamo je sunce prodiralo oko podne.

Razgovarali smo mirno, kadkada veselo, jer gospodin Rouchenne nije bio žalostan, već naprotiv vedar, često je bio obuzet smišljenom dobroćudnošću, ali nikad nije bio grub ili podrugljiv: »Vi ste kao cviet u mom životu. Kako je liepo pod konac života vidjeti liepi mladi smiešak, tople oči, koje vas griju, i koje se, izgleda, zanimaju za starca, kao što sam ja.«

Odgovorila sam primivši smežuranu ruku zemljane boje:

— Ne izgleda samo, već se doista zanimaju za vas. Gospodine Rouchenne, ja vam moram biti zahvalna što ste očinskom dobrotom primili sirotče, koje osjeća osamljenost bez obiteljske ljubavi.

Tako se malo pomalo učvršćivalo prijateljstvo, koje se nije izražavalo samo riečima, već smo obojica prijateljstvo osjećali tako povjerljivo i sigurno u dnu srdca. Ja sam izražavala to prijateljstvo djetinjim pažnjama starcu, a on je s istinskom dobrotom znao da neprimjetno pokaže da me voli kao svoje vlastito diete.

Četiri puta sam vidjela gospodina Trézonna u Sauvaie. Bio je uviek fin, čak i ljubezan na svoj hladni način. Dugi boravci u selu nisu nimalo kvarili ponašanje ovog svjetskog čovjeka. Razgovarala sam obično s njim i pokušavala sam da ostanem prirodna kao što sam bila s gospo-

dinom Rouchennom. Nastojala sam da ne izgledam zbunjena ni plašljiva, uzbuđena, što sam osjećala u njegovoj prisutnosti, a i onda kad sam ostavila Sauvaie. Ljutila sam se na taj osjećaj i odlučila sam da ne ću biti tako luda drugi put... A svaki put dolazila sam iznova pod utjecaj gospodujućeg pogleda, tako liepa, koji je osmieh riedko osvietlio i umekšao.

Gospodin Trézonnes nije bio veseo., Govorio je o svom životu, svojim različitim poslovima s trpkom sumnjom, s gorkim prezirom čovjeka, koji je izkusio sve, a našao je samo razočaranja u tom traženju .

Gospodin Rouchenne govorio je tonom neprimjetnog prigovora:

— Gledajte, gospodine Guy, ipak ima dobra na ovom svietu, ipak ima istine i dobrote.

Grof je odgovorio:

— Da, jer ste vi tu.

Ta dva čovjeka, toliko različita u ponašanju, odgoju i naravi, bila su združena jakim i mirnim prijateljstvom, koje preda mnom nije bilo nimalo bučno, ali se osjećalo među njima, ono se izražavalo u pogledu starca, gdje se velika ljubav razlikovala od poštovanja, i u uslužnim pažnjama mladog čovjeka, koji je dolazio u pohode ovom samcu i smatrao ga sebi ravnim.

Jednog dana, kad sam poslije odlazka grofa ostala sama s gospodinom Rouchennom, upitala sam ga:

— Vi mnogo volite gospodina Trézonna?

— Da, mnogo!

Iza kratke šutnje doda:

— To je čovjek, koga ljudi malo poznaju. Po njegovoj spoljašnosti ne može se točno zaključiti kakav je.

— Izgleda vrlo ohol i tvrd.

Starac kimne glavom ponavljajući zamišljeno:

— Ne poznaju ga.

Govorio je jako malo o drugima i nisam se čudila, što mi nije dao točniji odgovor na postavljeno pitanje.

Međutim zaključila sam iz toga, da on nema možda razloga da mi to uzkraćuje.

Svetkovina sv. Ivana pala je u nedjelju. To je zaštitnik ovoga kraja i unapried se za to vrše pripreme. Bila sam izabrana od župnika da povećam zbor pjevača ... Zatim, kad je dobri župnik ustanovio da je moj glas vrlo ugodan i izvježban, trebala sam pjevati solo na velikoj misi i večernji.

Dva dana prije u svakoj seoskoj kući pravili su se kolači za svetkovinu. Catherina mi je prije nekog vremena pokazala, kako se prave ti kolači, malo odeblji ali zasitni, koji su njoj uspievali bolje nego ijednoj ženi tog kraja. Kako ju je boljela opeklina na ruci, a Angelina je bila mrzovoljasta, kako je njeno skoro običajno stanje, ponudila sam se da miesim tiesto. Zatim sam po uputstvima Catherine pravila kolače različitih veličina. Bilo ih je tu za susjede, za prijatelje; a jedan između njih bio je određen za dvor.

Catherina mi je donekle slavodobitno dala do znanja, da je gospodin Trézonnes rekao:

»Na sv. Ivana jedem samo kolače iz Mlinice. Oni nadmašuju one, koje mi šalju moji zakupnici.«

Kad sam svršila svoj posao, pekareva djevojčica odniela je kolače u peć. Otišla sam da operem brašnave ruke. Najedamput sam zavikala:

— Ah, izgubila sam prsten! To je bio mali zlatni prsten ukrašen tirkizom i biserom, vrlo jednostavnim draguljem, jedini, koji sam obično nosila i koji sam mnogo volila, jer je pripadao mojoj majci.

Poslije par časaka traženja bilo je očito, da mi se prsten zaboravivši ga skinuti, kao što sam to obično činila kod takvog posla, okliznuo s mog

omršavljelog prsta dok sam miesila tiesto i on se vjerojatno nalazio u jednom kolaču, koji je djevojčica odniela.

— Kako je to nezgodno! — reče Catherina, — ali ne trebate se uznemirivati, gospođice Gillette. Ako je tako, naći će se.

— Obaviestit ću sve kuće, kamo ću odnieti kolače, i kako su to pošteni ljudi, oni će ga sigurno vratiti. Što se tiče dvora ne trebate se ništa bojati. Moj kolač dolazi samo na stol gospodara. Bude li prsten u kolaču, grof će ga amo poslati.

— Bolje bi bilo da ga obaviestimo, Catherino. Mogao bi slomiti zube o nj ili ga čak progutati.

— Imate pravo, gospođice. Dobro, kad Bardeaume odnese kolač, obaviestit će nadziratelja stola.

To uredivši otišla sam se obući i pošla sam u crkvu, gdje smo imali predposljednji pokus.

Zbor je prvi put pjevao skoro dobro. Gospođica Brunet, bilježnikova kćerka, nije se obazirala na opazke orguljaša, nego je pjevala snažnim glasom. Na kraju ipak je sve bilo dobro i župnik, koji je došao da se uvjeri o uspjehu, izjavio je trljajući ruke, da će svetčanost biti vrlo liepa zahvaljujući nama njegovim pomoćnicima i grofovima, koji su poslali mnogo cvieća, da se crkva ukrasi.

Još sutradan imali smo posla oko kićenja crkve. Vratila sam se kasno nešto i umorna od žestoke vrućine, težke glave, što sam udisala miris cvieća i slušala dva sata glasove i orgulje, kako ponavljaju isto u vlažnom crkvenom zraku.

Sutradan sam prvi put obukla svoju svietloplavu haljinu. Pogledavši se na čas u ogledalo, vidjela sam, da je moje lice ponešto različito od prošle godine.

Međutim nisam znala, što se je promienilo, ali pomislih s uzbuđenjem: »Izgleda da sam ljepša.«

Catherina je, kad sam ušla u sobu, gdje me je čekala s kćerkom, uzkliknula sklopivši ruke:

— Kako ste dražestni, gospođice Gillette! No to je premalo rečeno.

Ova je haljina danas boje neba i veoma je dobro sašivena. Ti je ne bi tako sašila, Angelina. Zamislite, gospođice, trebalo je platiti 24 franka za ovu ružnu haljinu, koju ona nosi. — I pokaže svilenu haljinu koraljne boje, koju je oblačila ili bolje svlačila njezina kćerka.

Riđe kose — ono malo što je ostalo izpod brijačkih škara — gubile su se podpuno pod nekom vrsti slamnate kapice žute boje, izpod koje se samo izticao jako napudran nos i vrlo nacrvenjene ustne.

Upre u moje lice nemio pogled, dok je majka nastavila nešto ljutito:

— Upravo sam joj htjela reći, da se sramim vidjeti je u ovakvoj haljini, a ona . . .

Angelina ju prekine prigušenom ljutinom.

— E, dobro! Ići ću sama, ako vam to smeta. Ne trebam vas . . .

I ode. Njezin prirođen ali bez draži hod postao je čudno stisnut zbog visokih peta finih cipela, koje su joj jako stiskale noge i primoravalē je da hoda skupljenih koljena te je imala muke, da sačuva ravnotežu.

Catherina uzdahne.

— Kako je to najednom moguće! Je li to da se podnese? Što će reći u selu! Ima li ona tako izgled poštene djevojke? Otac je još nije vidio ovako nakićenu, ali on će se sigurno ljutiti.

— I ne će imati krivo, ali zašto joj on ne bi zabranio, da se tako oblači?

Prošaptala je suznim očima:

— To ne bi ništa koristilo. Ona se ruga sa mnom, kad joj nešto kažem. Sad je suviše kasno, da je izpravljamo . . . doista kasno!

Uzdahne obrisavši suze. Jadna je žena držala, da će moći žeti u duši svoje kćerke ono, što nije posijala. Ovaj mali prizor uzbudio me i raztužio. Jesam li ja stoga ovog jutra pjevala toplijim žarom, tako da sam podpuno oduševila sve prisutne u crkvi? Pjesma je molitva, a ja sam molila za nesretnu Catherinu, za nesretnu Angelinu i za sebe, jer sam se ćutila nemirna i uzbuđena, iako nisam znala razloga.

Porodica Trézonnes bila je u svojoj klupi pokraj kora. S povišenog mjesta, gdje sam se nalazila s pjevačima, vidjela sam gospođe, uviek vrlo elegantne, a pokraj njih visoku pojavu snažnih ramena, smeđu i ponosnu glavu. Uz grofa nalazio se mlađi čovjek, vrlo malen, kojega nisam poznavala. Kad je misa svršila, ušla sam i našla sam u dnu lađe sve Bardeaumove. Izišli smo zajedno. U prolazu gospodin Rouchenne stisnuo mi je ruku govoreći s uzbuđenjem:

— Ah! Kako ste liepo pjevali! Dođite sutradan, da vam čestitam.

Drugi ljudi su me zaustavljali, da mi čestitaju. Kad sam bila u predvorju, vidjela sam gospodina Trézonna, koji se odvojio od jedne skupine i uputio prema meni.

— Mojoj majci i sestri bilo bi vrlo milo, gospođice, upoznati sretnu vlastnicu glasa, koji nas je občarao. Dopustite da vas predstavim.

Promrmljala sam ni sama ne znam što. Gospođa Trézonnes i njena kćerka uputile su se već k meni. Bile su vrlo ljubezne i mnogo su me hvalile isto tako kao i susjedni grofovi, koji su se zaustavili s njima u času kad sam izlazila iz crkve. Grofica me je predstavila Paulu Trézonnu, lovačkom dočastniku, koji je bio na dopustu zbog oporavka od upale pluća.

To je bio doista liep mladić, ali je gubio sve prednosti pred muževnom i ponosnom ljepotom

svog brata. Ali inače izgledao mi je vrlo malo plah. Pogled mu je bio blag, a pokreti življi.

Gospođica Trézonnes, koja je izgledala živahna i uzhićena, poviče molećim glasom:

— Gospođice, bila bih tako sretna, kad biste došli sa mnom pjevati. Imam mnogo liepih dueta. To bi bilo vrlo zabavno.

Pokušala sam se osloboditi, ali gospođa Trézonnes pristala je uz kćerku pitajući bojažljivim i poniznim glasom svog pastorka, koji je stajao naprama njoj. Izgledalo je, kao da ne prati naš razgovor, njegove su oči nekud daleko lutale, kao što sam to bila opazila već u Sauvaie. Pogledao je prema meni, dok je govorio odvraćajući na umilni upit gospođe Trézonnes:

— Ta da, bit će nam jako drago, da nas gospođica d'Arbiers razveseli svojim glasom u Bottelleriji, ali ju ne ću suviše nagovarati, jer znam, da je vrlo zaposlena, pa se bojim, da ne postanem nametljiv.

Gospođica Trézonnes reče ponizno:

— Ali, Guy, nastoj, kad te molim. Gospođica d'Arbiers ima nekoliko časaka slobodnih!... Zar ne, vi ćete kadkad doći, gospođice? Jedamput sedmično na primjer?

Nisam mogla dalje odbijati. Dogovorili smo se, da ću idućeg četvrtka provesti jedan dio poslijepodneva u Bottelleriji. Poslije toga oprostila sam se od grofova i pridružila se Bardeaumovima, koji su me malo podalje čekali.

Dobri ljudi su mi upravili čestitke sa svoje strane, koje sam bila već primila i od drugih radi svog uspjeha. Oni su zbog toga bili očito ponosni i smatrala sam se, kako su me oni uvjeravali, vrlo važnom osobom sada kad su me svi opazili i kad sam pozvana u dvorac.

— Gospođice Gillette, vi ste na svom mjestu, — zaključi Catherina. — Izgledate kao mala princeza čak i onda, kad radite na imanju. Do-

ista vam nitko ne može spriečiti pristup u najljepše salone.

— U tom slučaju bilo bi mi u njima dosadno. Ne poznam te gospođe, a izgleda da se ne bismo dobro slagale. Uostalom, imam toliko posla.

— To će vas odmoriti i raztresti, gospođice. A zatim, tu biste mogli upoznati nekog iz vašeg svieta, vriednoga gospodina, koji bi vas oženio.

Slegla sam ramenima sa smiješkom protivljenja.

— Ne mislim na nemogućnost, moja dobra Catherino. U našem družtvu siromašne djevojke nikako se ne udavaju.

— Da kadkada, kad su dražestne.

— Onda su to često žalostne ženidbe. One im daju ljepotu mjesto sreće i žene su bez ljubavi, a kadkada bez poštovanja. Hvala Bogu, nadam se, da ne ću nikada biti jedna od tih!

Catherina tvrdoglavo kimne glavom mrmljajući, da »gospođica Gillette nije jedna od onih, koja bi trebala ostati stara gospođica«.

Angelina se bila vratila iza nas. Na ručku se nije pojavila. Majka je imala crvene oči. Bardeaume je uzalud pokušavao da bude veseo. Poslije objeda Catherina mi je saobćila, da je njezin muž ukorio Angelinu zbog njene haljine i njena ponašanja. Ona mu je odgovorila drzko i, kad ju je otac udario, ona je podigla ruku na njega. Tada je Catherina posredovala među njima i odvukla je svog muža van.

— Ona je bila biesna. I vikala nam je: »Vidjet ćete, vidjet ćete, ako vas ja ostavim. Obući ću haljine, koje hoću i ne ću nikog slušati.«

Koja nesreća! Tko bi rekao, da će naša mala Angelina takva postati!

Pokušala sam je utješiti i obećala sam joj, da ću umiriti Bardeauma, koji je govorio: »Ako ju još vidim namazana lica, udarit ću je, da će zapamtiti!« Sva ta opravdana srditost suviše je

kasno došla. Njihova nesviestna taština, da imaju djevojku, što nosi odjeću gospođice, zatim popuštanje u ćudoređu, u vjeri dovelo je do tog žalostnog posljedka, koji je razžalostio danas biedne Bardeaumove isto toliko krive, koliko i nesretne.

U tri sata vratila sam se u crkvu na večernju. Bilo je manje ljudi. Nikoga nije bilo iz dvorca. Gospođa Mossette na izlazu odvela me k sebi, da popijem čašu sirupa. Zatim sam se vratila polako prema svom stanu. Imanje je bilo pusto. Svi Bardeaumovi — osim Angeline, vjerojatno kao uviek u svojoj sobi — provodili su konac svečanosti kod prijatelja, a sluga je bio danas slobodan. Prešla sam dvorištem i našla sam se u povrtnjaku. Još je bilo toplo i izgledalo mi je dobro poslije tako burnog dana. Skinula sam šešir i sjela na staru klupu između dvie jabuke. Osjećala sam se umornom, bolila me glava i ovaj mali odmor u tišini zasjenjenog voćnjaka mogao mi je biti samo ugodan.

Nalazila sam se tu desetak minuta misleći na jadnu Catherinu, Angelinu i na posjet, koji sam trebala obaviti u Bottelleriji, kad li jedan pas zalaje u dvorištu trgajući lanac. Mislila sam: kuća je zatvorena i tamo je Angelina. Ona se može pobrinuti, da vidi, tko dolazi. I nisam se micala. Poslije jednog dana umora pokušala sam da se smirim i ne mičem na kraju dana. Činilo mi se, da ne ću moći ustati, prieći kratki razmak, koji me je dielio od mog stana . . .

Ali neka noga gazila je travu iza mene — jer sam leđima bila okrenuta prema dvorištu. Promislila sam najednom: Nije li to neka skitnica? I pale mi na pamet strašne priče, koje sam čula.

Digla sam se i okrenula drhćući od straha i nemirno pogledah došljaka U svjetlosti zapada

vidjela sam ponovno lice gospodina Trézonna i njegove samosviestne oči, koje su me promatrale. Skinuo je šešir približavajući se. Još topla svjetlost igrala se njegovom smeđom kosom, koju je nosio malo dulju i koja je bila lagano valovita. Prošao je između dviju jabuka i zaustavio se preda mnom.

— Gospođice, oprostite . . .

Stajala sam iza klupe s oborenim rukama niz tielo. Moje srdce bilo je stisnuto radi nemira od prije i strah se još uviek odražavao u mojim očima, jer gospodin Trézonnes prekidajući reče živo:

— Ali, gospođice, čini mi se da ste me se prestrašili.

Promrmljala sam:

— Ne . . . to jest . . . mislila sam na skitnice . . .

— Doista je malo neoprezno ostati sama tu. Imanje izgleda pusto?

— Mislim da je kod kuće Bardeaumova kćerka. A inače nisam plašljiva. Ali ova misao mi je došla čim sam čula da neko ide iza mene.

Pokušala sam se nasmijati. Lagani drhtaj mi je prošao tielom. Bez sumnje učinak nemira, koji sam već proživila. Mislila sam: »Što je došao? Zašto je tu?«

— Žalim da sam uzrok tog straha . . Došao sam da vam donesem predmet, koji vam pripada . . .

Govoreći to stavio je prste u mali džep prsluka i izvukao mali prsten te mi ga pružio.

Sva iznenađena uzkliknula sam.

— Ah, moj prsten!

— Dakle, nisam se prevario? Činilo mi se doista da sam vidio ovaj dragulj na vašem prstu i kad sam ga našao u kolaču, odmah promislio, da vam je pao u tiesto.

Jako sam pocrvenila i osjetih, da me obuzima mučno uzbuđenje, jer u pogledu gospodina Tré-

zonna opazila sam trak podrugljivosti, što do tada nisam bila opazila.

Rekla sam pokušavajući da suspregnem drhtaj glasa:

— Doista skliznuo mi se s prsta dok sam miesila tiesto.

To sam opazila kad su kolači bili već gotovi, ali niesam znala, u kojemu se nalazi taj nesretni prsten. Bardeaume je trebao obaviestiti osobe, kojima su poslali kolače, da bi se izbjegla nesreća. Jesu li to učinili kod vas?

— Vjerojatno, ali moj upravitelj mi o tome nije ništa rekao.

— To je vrlo neugodno... Doista mnogo mi je žao.

— Oh, gospođice, to nije nimalo važno. Ja nisam uobće slomio zuba.

Nasmijao se — smieškom, koji nije ublažio njegov pogled. Jaki zubi pokazali su svoju bjelinu poput slonove kosti među jakim i crvenim ustnama.

Nesviestno sam metnula prsten na prst. Bila sam zbunjena, vrlo zbunjena tim pogledom, čiji se izražaj, činilo mi se, mienjao, postajao malo topliji, ali ipak samosviestan i pomalo podrugljiv.

Svrnula sam pogled. Sunce, koje je zapadalo, obasjalo nas je i prosulo po travi svietle zrake. Osjetila sam na svojoj kosi odsjeve te svjetlosti, vidjeh ih na svojim uznemirenim rukama, na prstenu, koji sam pomicala uzduž prsta nesviestno. Nastala je duga šutnja. Lagani lahor ćarlijao je jabukovim lišćem i zrake svietle drhtale su po travi.

Zatim glas gospodina Trézonna javi se čist i miran:

— Čini se da je uviek prijatno slušati priču »Peau-d'Ane« (Magareća koža) i diviti se haljini boje vremena.

Ponovo su se naše oči srele. Taj put sam jasno vidjela u njegovim očima podrugljivost s jedva prikrivenim dalekim žarom pogleda.

Moji obrazi zažariše se još jače. Što hoće da kaže? Da li... da li je mislio, da sam ja ovaj prsten namjerno metnula u kolač određen za dvor kao Peau d'Ane?

Ta me je misao toliko uzbudila, da nisam smogla ni rieči. Ali sabrala sam se odmah i odgovorila kušajući, da ga gledam ravno u lice:

— Ako vas ova mala nezgoda sjeća s jedne strane na Perraultovu priču, ona za mene nije ni malo manje neprijatna, možete biti uvjereni, gospodine.

Par časaka nije ništa odgovorio, a onda će:

— Ali ja sam o tom uvjeren, gospođice.

Zatim se nakloni dodajući:

— Oprostite, što sam vam smetao.

Promrmljala sam nekoliko rieči, ne znam koje, možda zahvaljivanja.

Pokrije se i udalji. Vidjela sam ga kako odmiče prema dvorištu. Kada sam se okrenula, pokupila nehotičnom kretnjom bieli slamnati šešir s crnom vrbcom, koji mi se skliznuo s koljena kad sam ustala. Lice mi je bilo zažareno, a srdce obuzeto plašljivim uzbuđenjem, nemirnim iznenađenjem. Što je dakle bio onaj izražaj, koji sam vidjela u pogledu grofa? Nije mi bio sasvim nepoznat, opazila sam ga u očima Marc Bordaya, kad me je promatrao. Ali kako je to izgledalo sasvim drukčije kod gospodina Trézonna. Kako je to činilo, da sam uzdrhtala!

Je li to bila radost ili strah, od kojeg sam drhtala i oči napola zatvorila? Nisam znala.

Nastojala sam sabrati svoje misli, da se uvjerim, da sam bila luda sanjajući, da bi se ikada svjetlost žarkog divljenja odrazila u divnim, ponosnim i bludećim očima.

Ali da, ta moja misao bila je luda. Radi toga što sam živjela u sredini, koju je izpunjavao čar grofa iz Bottellerije, došlo je do toga da pomišljam na najlude romantične misli. Zaista, trebala sam da toliko predbacim Angelini!

Bila sam također smiešna zamišljajući, da gospodin Trézonnes . . .

Slegla sam ramenima s nestrpljivim pokretom protiv same sebe. Najednom sam se uvjerila da ovaj stranac od nekog vremena obuzima suviše moje misli. Slabo sam ga poznavala. Ali on je imao u sebi neku moć, koja vas je obuzimala i vladala vama . . .

Misleći tako otišla sam lagano prema svom stanu. Sunce se spuštalo na stare kuće. Kad sam ušla u salon, ono je još osvjetljavalo prozore otvorene prema tihom vrtu. Približila sam se pragu, udahnula vlažni zrak, koji je mirisao po lipovu cvietu. Stisla sam ruke na grudima. Trpjela sam, bila sam luda . . . imala sam ne znam što . . .

Promrmljala sam:

— Pazi, Gillette . . . pazi, na što to misliš!

A zatim sam uzrujano počela plakati. Naslonih se na okvir staklenih vratiju, a zalazeće sunčane zrake milovale su mi čelo, kose. Spustivši oči vidjela sam ih na svili svoje haljine . . .

Moje haljine boje vremena . . . On me je uporedio s princezom iz priče. Držao je da sam je oponašala hotimice. Na samu tu misao opet sam pocrvenila. Jesam li ga uvjerila o njegovoj zabuni? Nisam to znala. Htjela bih to znati . . .

Jedna pčela zujila je pokraj mene, dotakla moje kose i smjesta odletjela u tihi sumrak. Lagani lahor ćarlijao je lišćem lipe, savijao je stabljike suncokreta u malom cvjetnjaku. Miris polja, cvieća, zemlje opajao me je. Naslonila sam se jače na oronuo zid. Moja nemirna ostavljena misao, moje žalostno i bolno srdce čeznulo je

za onom, koja me je ostavila, za mojom majkom nježna lica, blagih očiju. Mislila sam:

»Kako mi ona nedostaje! Kako sam osamljena!«

XIV.

Pohod u Bottelleriji, koji me je prije dosta oduševljavao, poslije onog događaja teže mi je bilo obaviti. Bojala sam se vidjeti gospodina Trézonna i susresti opet njegov pogled . . . Međutim bilo nam je neminovno suđeno da se nađemo tu ili drugdje. Primivši poziv grofov nisam se mogla povući bez važnog razloga.

Idućeg četvrtka navratila sam se u dvorac. Gospoda Trézonnes i njena kćerka primile su me što su ljubaznije mogle. Jacquelina i ja svirale smo, a njen brat Pavao pratio nas je. Zatim je bio poslužen čaj u vrtu pod starim ponosnim stablima. Bila sam vrlo i iskreno vesela. Na početku pohoda grofica me je obaviestila, da je njen pastorak izašao u samovozu i da se ne će vratiti do večere. Dakle nisam se trebala bojati, da ću ga sresti i mogla sam se bezbrižno i ugodno zabavljati čitavo poslije podne. Gospoda Trézonnes, tašta i kadkada malo namještena, svidala mi se samo donekle. Čak i njen sin, ljubezan, vrlo veseo, naročito uslužan prema meni, ali koji je, čini se, bio slabe i popustljive naravi i osrednjih ćudorednih svojstava. Jacquelina mi je bila draža. Mala, liepa, ali živa i prijatna, imala je blagi pogled, često nasmijan, vrlo ljubkih kretnji. Njena inteligencija bila je prosječna, ali ona ju je usavršavala i razgovarala je ugodno, bez namještenosti. Međutim — uticaj odgoja, bez sumnje pod utjecajem odgoja njenim načelima nedostajala je ozbiljnost i razmišljanje.

Neprimjetno razkošna sredina, otmjena udobnost, ljubeznost grofova, uslužnost Paula Trézonna malo me zaniela. Kada me je Jacquelina

zamolila da ih ponovo pohodim, nisam je uzprkos prijašnje odluke znala odbiti. Ona je veselo povikala:

— Ah, kako ste dražestni! Sigurna sam, da ćemo vas mnogo voliti. Kako je liepo imati ljubeznu susjedu kao što ste vi. To će me skoro pomiriti s Bottellerijom.

Upitala sam:

— Vi se tu dosađujete?

— Da često. Mama i ja volimo družtveni život. Ovdje nema života.

— Međutim tu se može naći koristnih i zanimljivih poslova.

— Da, kao vi, koja ste tako hrabra. Ali čini mi se da za to treba biti odporan.

Paul Trézonnes doda:

— Da, tako ozbiljna u vašoj dobi.

— Ni odporna, ni ozbiljna, uvjeravam vas. Dani mi prolaze, a da se ni časka ne dosađujem.

— To je divno!... Evo kakvu bi Jacquelinu htio da vidi naš brat.

Mlada djevojka promrmlja namrgodivši se lagano:

— Oh, Guy previše zahtieva. Nikada ga ne ću zadovoljiti, zato ostajem kakva jesam!.

Paul Trézonnes zaključi:

— Imaš pravo!

To nije bilo moje mišljenje. Činilo mi se da je gospođica Trézonnes mogla provoditi koristniji život davajući primjer požrtvovnosti i rada u ovom kraju, gdje je njihovo ime bilo toliko ugledno. I u ovom slučaju našla sam da njezin stariji brat nije imao krivo.

Odprativši me do vrtnih vratiju Jacquelina me zapitala:

— Zašto niste obukla svoju liepu plavu haljinu? Ja je mnogo volim i ona vam tako liepo pristaje.

— Ali.. ne znam...

Kako da joj kažem, da se tu svoju skromnu, malu, jednostavnu haljinu nisam usudila obući, jer je bila jednaka, prema mišljenju grofa, divnoj haljini kraljevne iz priče, u koju se kraljević zaljubio.

— Obući ćete je u nedjelju kada dođete, zar ne? Ukras je prekrasan i htjela bih vas zamoliti, da uzmem njegov nacrt.

Obećala sam da ću je drugi put obući. Zatim stisnuvši ruku bratu i sestri uputila sam se prema Mlinici. Bila sam zadovoljna poslijepodnevom i gostoprimcima. Sve je dobro prošlo i nisam vidjela grofa. Ali ne znam, kakva je tuga ležala u dnu mog srdca i htjela da poremeti moje zadovoljstvo.

Za večerom Bardeaume upita:

— Dakle, gospođice, sigurno ste se liepo proveli u Bottelleriji?

— Vrlo liepo. Gospođe su bile jako ljubazne. Morala sam im obećati, da ću ih u nedjelju opet pohoditi.

Catherina reče sa zadovoljstvom:

— Toliko bolje! Bit će vam ugodnije, gospođice Gillette, s tim vezama.

Jacques, koji je nabadao kriške slanine na kruh, primieti:

— Gospodin grof sigurno nije tamo bio, jer sam ga vidio kad je s kolima išao prema Bottelleriji.

— Ne, bio je samo njegov brat.

Bardeaume reče:

— Paul je daleko od toga da nešto vriedi. To je ne loš mladić, ali mlitav je. Tako na primjer postaje sitan pred gospodinom Guyom kao i svi ostali.

— Da, čini mi se, da se gospođa Trézonnes i njena djeca ne osjećaju podpuno kao kod kuće u tom stanu. Izgleda da se nalaze pod uticajem

moćnog autoriteta, koji utiče na njih čak i izdaleka.

— To je doista tako, gospođice. Gospođica grofica je u dvoru kao gost, a služavka prima izravno naredbe od grofa i nitko se ne usuđuje da zapovjedi nešto važnije bez njega.

Promislila sam glasno:

— Položaj tih gospođa nije uviek ugodan. Čak se unapried može žaliti njegova žena kad je bude imao!

U tom času moje oči padoše na Angelinu, koja je sjedila prema meni, i susrela sam njen pogled pun oštrine i grubosti. To sam već opazila prošlih dana. Ta djevojka me nije voljela. Zašto? To nisam znala, ali odlučila sam da pitam za razlog, čim mi se za to pruži prigoda, jer ta pritajena srdžba mi je postala neopisivo neprijatna.

Kad sam sutradan išla u Sauvaie, bojala sam se da tamo ne sretnem gospodina Trézonna. Ali to je bilo nepotrebno. Provela sam nekoliko sati kod svog starog prijatelja, kojemu sam pričala o svom posjetu u Bottelleriji.

Rekao mi je:

— Treba da tamo često idete. Gospođica Jacqueline nije odgojena baš strogo, ali je dobra i draga. Dobro ćete na nju uticati, gospođice Gillette. Uostalom to će vas malo raztresti.

— O, tog ja imam dosta u svom poslu.

— To nije isto. Treba ostati u dodiru s družtvom, kojemu pripadate.

— Ne bojite se dakle, da bi razkoš onog doma, otmjenost onih dama mogla imati loš uticaj na mene?

On kimne glavom promatrajući me sa smiješkom:

— Ne, zbog toga se za vas ne bojim.

— Možda imate krivo!

Nasmije se dodavši:

— Ne vjerujem...

Kad sam iduće nedjelje stigla u Botteleriju, tamo sam našla grofove iz susjedstva, kojima sam bila predstavljena izlazeći s mise na sv. Ivana. Ovog puta je tamo bio i gospodin Trézonnes.

Jedva sam suzdržala svoje uzbuđenje kad me je pozdravio. Mislim da mi je ruka malo zadrhtala kad sam mu je pružila. Ali jedva me i pogledao te mi je odmah bilo lakše. Uostalom on se nije nimalo zanimao za mene i uputio mi običnu pohvalu što sam pjevala . Mnogo je razgovarao s jednom mladom ženom vrlo ponosna držanja, gospođicom Castellier, koja je, čini se, bila vrlo darovita književnica. Imala je bliedo lice, liepe plave oči, koje su izgledale da uvjeravaju ljubezno svog sugovornika. Smatrala sam je namigušom i nije mi se nimalo sviđala.

Paul Trézonnes naprotiv pokazao se prema meni vrlo ljubazan. U tome sam osjetila neko laskanje čiste ljubavi, jer sam vidjela da me smatra liepom i da ga razgovor sa mnom veseli. Tada sam po vražjoj napasti stala i ja da se pravim koketna — kao »druge«!. Ta nova igra me zabavljala i naročito zanosila. Paul Trézonnes, vidjela sam dobro, bio je občaran. Uvidjeh, kako do tada nisam bila sviestna te moći, koju imam u sebi.

Moje srdce se širilo od ponosna zadovoljstva. Bacivši pogled prema gospođici Castellier mislila sam: »Ona ima više od trideset godina. Već je uvela, i njene oči su već nemoćne. U mojima je toliko života. Ta meni je 20 godina.«

Gosti Trézonnovih večerali su one večeri u Bottelleriji. Gospođe su me htjele zadržati. Odbila sam videći da se gospodin Trézonnes ne pridružuje pozivu svoje majke i sestre. Sjedio je pokraj književnice i slušao je kako govori o Norvežkoj, odakle je upravo doputovala, a nije izgledalo kao da ne opaža razgovora, koji se vodio u drugom kraju salona.

Moja prisutnost mu je vjerojatno bila neprijatna. E dobro! Nisam mu je kanila dugo nametati.

Kratko, ali ljubezno i odlučno odgovorila sam na molbe Paula Trézonna i oprostila sam se od domaćina i njihovih prijatelja. Gospodin Trézonnes vidjevši da sam spremna za odlazak digne se te reče kratko svom bratu:

— Ja ću pratiti gospođicu d'Arbiers.

Promrmljala sam:

— Ali, gospodine, nije potrebno da se uznemirujete zbog mene.

Niti ne slušajući sliedio me u predvorje.

Na pragu sam pokušala kazati mu, da ne ću, da se nimalo uznemiruje.

Ali on me je smjesta prekinuo:

— Pustite, gospođice, da izvršim dužnost domaćina. To će biti veliko veselje za mene.

Izašli smo iz dvorca, bukov drvored pružao se pred nama. Nebo je bilo oblačno. Jedan smo čas hodali bez rieči. Moje srdce je jako kucalo. Htjela sam da se nađem stotinu milja daleko, drhtala sam od uzbuđenja, neodređenog nemira.

Pitao je:

— Vesele vas još uviek poslovi na imanju, gospođice?

— Uviek gospodine.

— Moj prijatelj Rouchenne rekao mi je, da se vi dosta razumiete u poljodjelstvo.

— To u svakom slučaju moram zahvaliti njegovim uputama. Ali zaista zanimam se neobično.

— Imate pravo. To je zanimanje zdravo, poučno... a čak i poetično. Ono vriedi mnogo više nego mnogo drugo osobito svjetsko veselje, flirt i koketerija.

Promrmljala sam:

— Da... da, doista.

Toplina mi je udarila u lice. Pitala sam se odmah: »Govori li on to za mene?« Savjest me je prekoravala zbog mojih malih popodnevnih postupaka. Koje uzbuđenje, koja patnja misliti, da me on smatra sada koketom! Bili smo nekoliko koraka od ograde. Zaustavila sam se, podigla odlučan pogled, a lagani drhtaj prošao mi tielom.

— Imate pravo, gospodine. Vidjet ćete, da ne ću zbog družtvenih zabava ostaviti ta zanimanja tako prijatna duši i tielu. Ona ni malo ne čine žalostnim ni umornim.

— Nisam baš to mislio reći, gospođice. Bilo bi nam se sada doista težko odreći da čujemo taj glas, čiji smo čar danas uživali.

Koja je snažna zavodljivost bila u tom pogledu! Kako, bez blagosti, samom snagom tajne i sabrane volje, znao je da vam obuzme srdce i mozak i ubaci u dušu čudno uzbuđenje, u kojem se mieša muka i slast!

Gospodin Trézonnes doda:

— Treba znati živjeti u svietu, a da se u dodiru s njim ne pokvari. To je dosta težko, ali ne nemoguće, kad se ima poštenu i odgojenu dušu.

Prošaptala sam:

— Moja možda nije takva.

— Naprotiv meni se čini da jest.

Prihvati mi ruku, koju sam mu nesviestno pružila i stisne je srdačno i nježno.

— Do viđenja, gospođice. Očekujem vas jednog dana ove sedmice, kako ste rekli mojoj sestri. A ja ću pronaći jedno zanimljivo djelo o pčelama, da vam dam čitati, o čem sam vam pričao za našeg posljednjeg susreta u Sauvaiji.

Prešla sam ogradu i uputila se na put prema Mlinici.

Sa svih strana podizala se pusta mlada šuma, koja je prestajala dvadesetak metara podalje, na zavoju puta, da ustupi mjesto oranicama.

Najednom sam opazila neki ženski lik kako izlazi iz kraja šume i nestaje na zavoju puta. Pomislila sam, da bi to mogla biti Angelina. Zatim o tome nisam više mislila. Suviše su me osjećaji zaokupili. Grižnja savjesti, bojazan, uzbuđenje i neka vrst nejasne radosti burkalo je u meni.

Ali najjači utisak bio je onaj, koji je na mene ostavio gospodin Trézonnes. Taj čovjek mogao je biti tvrd, tvrdoglav, pun ponosa, mogao je imati druge pogrješke, koje ja ne poznam, ali je imao čestitu dušu, bio je pošten i ozbiljan čovjek.

XV.

Čitavu sedmicu nisam išla u Bottelleriju. U nadi da ću smiriti maštu, koja je sva bila obuzeta gospodinom Trézonnom, radila sam od jutra do mraka, malo grozničavo, a da se ni časa nisam prepustila zabavi. Catherina je bila začuđena i uzdižući uspoređivala me s Angelinom, čiju je lienost i mrzovolju bilo nemoguće svladati. Majčina prigovaranja, otčeve srdžbe ostavile su je neosjetljivom. Smijala im se i govorila im je:

— Hoću živjeti po svojoj volji. Ako mi budete ovdje otežčavali život, preselit ću se u Paris.

Sada je izbjegavala da govori sa mnom, ali često sam susretala njen nemirni i neprijateljski pogled, koji je, čini se, uhađao sve moje pokrete.

U subotu sam posjetila gospodina Rouchenna. Našla sam ga malo umorna i sanjiva. Rekao mi je:

— Gospodin Trézonnes bio je jučer. Donio mi je ovu knjigu za vas, da vam je predam u slučaju da njega ne bude kod kuće, kad vi dođete pohoditi gospođicu Jacquelinu.

Uzela sam knjigu uvezanu u riđu kožu, na kojoj su bila utisnuta početna slova i grb vlastnika.

Starac me je gledao zamišljeno. Rekla sam listajući po knjizi nemirnom rukom:

— Pročitat ću je što je moguće prije i donieti, da je povratite gospodinu Trézonnu za druge njegove posjete.

— O, gospodin Guy mi je rekao, da je on ne treba i da se ne trebate žuriti. A k tome on bi htio s vama razgovarati.

Međutim, on mi je rekao jedva par rieči sutradan, kad sam ga vidjela u dvoru. Govorio je osobito o glasbi i odkrila sam u njemu duboka i vješta umjetnika. Pratio je moje pjevanje. Dao mi je nekoliko kratkih i jasnih savjeta i na moju bojažljivo izraženu želju odsvirao je Bethovenovu sonatu »Oproštaj«, koju sam najviše voljela.

Pokušaj udvaranja svog brata zaustavio je samim pogledom. Rieč gospodske kuće nije bila ovdje uzaludna. Bio je naravi i izgleda gospodujućeg, a uostalom držao je izvore prieko potrebnih prihoda za svoju maćehu i za dvoje mladih ljudi. Sve je to doprinosilo, da je svaki bio pred njim pokoran, kako je to rekao Bardeaume.

Ovo poslije podne vratila sam se mnogo zadovoljnija nego one prošle nedjelje. Nisam bila koketna. Gospodin Trézonnes pokazao se ljubeznim, skoro pažljivim. Prateći me sa sestrom ubrao je vrlo liepe ruže, kojima sam se divila. Prolazeći stavio mi ih je u ruke govoreći:

— One će vam činiti družtvo u samoći vašeg stana.

I doista, kad sam te večeri stajala uza stol s knjigom u ruci, osjetila sam se manje osamljenom okružena tim svježim cviećem. Prozor je bio otvoren. Noćni zrak je ulazio lagano osvježen kao izpunjen mirisom vrta i dotaknuo se čaške, blistave, boje sumraka. Noćni leptir letio je oko svjetiljke i mukli šum njegova tiela udarajući u blistajuće staklo prekidao je tišinu. Nagnuta pre-

ma svjetiljki uprla sam oči u knjigu, a nisam čitala. Moja misao bila je daleko odavle. Letjela je prema Bottelleriji, prema jednoj sobi, koju još nisam poznavala, ali koju sam zamišljala jednostavnom, ali vrlo aristokratskom. »On« mi je danas rekao, da svaku večer čita dugo u svojoj radnoj sobi. U ovaj sat on bi trebao tamo biti. Vidjela sam u misli njegov liep strogi profil, koji je izticao u svjetlosti njegov čvrst i dubok pogled, kad bi prestao da razmišlja.

Naglo sam se trgla i knjiga mi izpuzne iz ruku. Moje se srdce stislo pod navalom snažnog uzbuđenja. Mislila sam sa strahom: »Ali što je to? Što mi je to?« Stajala sam tu nepomična drhćući. A umorni leptir nastavio je svoj jednolični liet. Zrak je donio do mene sve mirise okoline. Nisam se usudila da sebe više izpitujem. Bojala sam se.

Je li moguće da mi je — on — obuzeo srdce, meni također? Je li moguće da sam ja tako luda, tako slaba? Prošaptala sam:

— Majko! Majko!

To je bio instinktivni poziv moje osamljenosti i tjeskobe. Zatim dodala sam prekriživiši ruke, koje su mi gorile:

— Moj Bože, pomozi mi, da iztjeram ovu ludost iz moje mašte.

Čulo se zujanje, zatim lagani šum. Noćni leptir opalio je krila, pao je na stol kraj mene. Podigla sam se, a leptir se oklizne na zemlju. Zatim uzmem knjigu drhtavom rukom.

Nisam htjela više misliti. Trebalo je da se pomaknem, da otjeram ovu misao .. zatim drugu, koja mi je govorila, da se sviđam Guy Trézonnu, da me možda voli — onako, kako to može voljeti čovjek takve prirode, bez nježnosti, s ljubavlju staloženom, despotskom i sebičnom. Uputila sam se prema ormariću, gdje sam smjestila Trézonnovu knjigu. Najednom sam primietila, da je netko dirao ladice. Tada jedan papir na ružičastoj pločici od mramora privuče moju pažnju. Uzela sam

ga. Nekoliko redaka bilo je na njemu izpisano nekim zbrkanim i vidljivo izkrivljenim rukopisom:

»Dobro se zna, zašto idete u Bottelleriju i koga vi susrećete u Sauvaiji. Pazite se! To će se uskoro znati u selu.«

Jedan čas ostala sam preneražena. Zatim me obuzme srdžba. Što! Pripisuju mi ne znam kakav sumnjiv postupak. Usuđuju mi se tako pisati? .. Tko to? ... Tko je bio podli pisac jadnog listića? Tko me dakle okrivljuje za ...? Angelina?

To mi ime izkrsne u mislima slikovitim slovima. Da, ta djevojka me nenavidjela. Znala sam. Njena luda ljubav prema grofu poticala ju na ljubomornu mržnju i dovela je, da traži sredstva, kako bi me sramotila. To je bila ona, koju sam ja vidjela da izlazi iz šumice prije osam dana. Ona me je bez sumnje uhodila. Ona me je mogla opaziti uz ogradu u Bottelleriji u razgovoru s gospodinom Trézonnom. Njezin prodirni pogled mogao je opaziti moje uzbuđenje i izvući kakav krivi zaključak kao podporu svoje biesne ljubomore. Uostalom što je toj neodgojenoj djevojci laž i kleveta? Slutila sam, da bi se ona bilo čim poslužila protiv mene.

Nisam mnogo spavala te noći. Suviše uznemirena težko sam disala i srdce mi se stezalo. Ujutro sam ustala s odlukom, da idem k župniku, da mu sve izpričam i da ga pitam za savjet. U 7 sati bila sam u crkvi. Ali na moje veliko iznenađenje župnik nije došao i misa se nije čitala. Otišla sam u župski dvor. Služavka mi je rekla, da je g. župnik bolestan i da se boje groznice. Vratila sam se u Mlinicu jako razočarana. Preostalo mi je, da čekam ozdravljenje jedinog, kome sam se mogla povjeriti. Najteže mi je bilo, kad sam se s Angelinom našla na ručku. Kad smo sjele, po običaju jedna nasuprot drugoj, pogledala sam je s priezirnim pogledom. Pocrvenila je i

okrenula pogled. Kad dotada moje uvjerenje ne bi bilo podpuno sigurno, od tog časa nisam više sumnjala. Obećala sam Jacquelini, da ću doći svirati s njom dojduće sriede. Kako nisam htjela, da izgleda, kao da dajem važnost tom anonimnom pismu, otišla sam u dvorac, gdje uostalom nisam vidjela ni grofa ni njegova brata. Oba su bila čitav dan odsutna. Ta mi je odsutnost pružila olakšanje. Sada, kad sam poznavala vrst osjećaja, koje sam imala prema Trézonnu, pomisao, da ću biti u njegovoj prisutnosti, bila mi je neizrecivo težka. A ako je on to prozreo... Na tu samu pomisao drhtala sam od uzbuđenja, kako bih trebala sada bdjeti sama nad sobom. Njegov pogled izgledao je tako pronicav. Najbolje rješenje — vjerojatno bi me tako i sam župnik savjetovao — da izbjegavam susretaj s njim. U tom slučaju trebala bih se držati daleko od Bottellerije i Sauvaije, ali sada nisam vidjela nimalo mogućnosti za to, kad sam u jednom i drugom domu bila primana vrlo srdačno.

Žalostno sam pomišljala, kako ću ja, koja sam mislila ovdje naći mira, trebat' ostaviti kraj koji volim, i one dobre i privržene ljude, jer Angelina mi može svojim klevetama učiniti život nepodnošljivim.

Kadkada mi je došla jedna druga misao na pamet: Ako me on voli? Ako misli, da se sa mnome oženi? Ali odmah sam se sjetila rieči, koje je on rekao, čini mi se, gospođi Mossette prošle godine, i koja mi ih je ponovila jednog dana, kad smo razgovarali o stanovnicima Bottellerije: »Jedino je moguće vjenčanje iz interesa. Ostalo su sve tlapnje i obmane.« Kako bi čovjek, koji je tako govorio, uobće pomislio, da se oženi siromašnom djevojkom samo zato, jer je liepa, jer mu se sviđa? To ne bi bilo vjenčanje radi koristi. A uostalom kad bih i predpostavila, da će me on zaprositi, što bih drugo mogla učiniti, ako ne

odbiti znajući unapried, da žena Guy Trézonna treba biti neograničeno pokorna volji muža? Ni jedan čas ne bih mogla pristati na to robstvo. Čak ni uz snažnu i idealnu ljubav u mom srdcu prema njemu nikad se ne bih mogla staviti pod jaram oporog, oholog gospodara, kao što je on trebao biti! Na tu misao bunio se sav moj ponos.

Pokušala sam se nasmijati sama sebi, svojoj ludosti, svojim maštanjima. Pokušala sam zaboraviti pogled, koji se prikovao uza me, pogled pun mirne suzdržljive ljubavi, kojom je pokušao da mi obuzme srdce... koji je tim možda i uspio. Nisam htjela ljubiti Trézonna — nisam to htjela...

XVI.

Nekoliko dana kasnije uputila sam se jedno predveče u Sauvaie. Moj stari prijatelj mogao je misliti, da sam ga zapustila ove sedmice. Ali uzrujanost, od koje sam upravo trpjela — a koja je bila tek prvo razdoblje onog, što sam predviđala — poremetila je moje običaje. Osobito sam se bojala, da ću kod njega sresti gospodina Trézonna. Izakako sam upoznala svoje osjećaje prema njemu, htjela sam neko vrieme da ga ne vidim. Tako bi se moj duh mogao smiriti, jer sam bila uvjerena, da je to bilo samo maštanje, i da moje srdce ne bi moglo biti ozbiljno zaljubljeno u čovjeka, kojega se bojalo.

Kad sam stigla do mala dvorca, sunce je već bilo iza njega. Prošla sam kroz preddvorje i pogledala u dvoranu. Bila je prazna. Gospodin Rouchenne se nalazio vani.

Sišla sam nekoliko koraka zelenim stubištem, koje vodi u perivoj.

Zastala sam najednom. Starac je sjedio u sjeni kestenja, a uza nj je bio onaj, kome sam se htjela ukloniti.

Obojica ustanu. Gospodin Trézonnes šeširom u ruci učini nekoliko koraka prema meni. Za-

tim mi se približio neodlučnim korakom, a ja mu pružim ruku mehanički.

Gospodin Rouchenne mi prijateljski predbaci:

— Mislio sam, da ste me zaboravili, gospođice Gillette.

— Ah! nisam, ne! Ali nisam mogla... Bila sam zauzeta.

Starac me prihvati za ruku i otčinski mi reče:

— Previše radite. To se vidi na vašem izgledu... Zar ne, gospodine Guy?

— Doista. Seoski vam zrak dakle ne prija, gospođice?

— Ali da, mislim... Ja nisam bolestna.

Gledao me tako, kao da bi htio prodrieti u dno moje duše. Okrenula sam glavu i sjela sam u naslonjač, koji mi je približio gospodin Rouchenne.

— Tu će vam biti udobno, gospođice. Malo sunca vam ne će škoditi.

— O nikako!

— Ostavit ću vas na čas, da donesem trešnjina soka.

O nebo! Ostati sama s njim u stanju zabune, u kojoj bih se našla. Prosvjedovala sam:

— Ne, ne ću sada ništa uzimati, uvjeravam vas. Prekasno je.

— Međutim sok od trešanja...

Gospodin Trézonnes ga prekine:

— Ostanite moj stari prijatelju. Vi i onako znate, što imam reći gospođici d'Arbiers. Suvišno je dakle, da se udaljujete, kao što ste htjeli učiniti iz obzirnosti.

Što mi ima reći? Moje srdce stade tući, žestoko tući...

Grof je sjeo uza me. Nasuprot nas zauzme mjesto gospodin Rouchenne, koji je izgledao jako ganut i koji me je gledao poput sretnog

djeda. Nisam se ni usudila da podignem oči prema Trézonnu. Skrštenih ruku na torbi za ručni rad čekala sam drhćući...

Rekao je svojim čistim glasom, koji nikakav osjećaj nije mogao promieniti:

— Posjetio sam gospodina Rouchenna, da ga zamolim, da mi pod svojim krovom u svojoj prisutnosti omogući sastanak s vama, gospođice. Vi ste siročte, bez obitelji i bez starijeg i vi živite sama. Što se mene tiče, ne bi me veselilo, jer se osjećam samostalan, poslužiti se posredstvom moje maćehe, uviek obazrive prema meni kao prema strancu. Tako sam mislio, da mogu prieći preko uobičajenih konvencionalnosti, francuzkih običaja, i uputiti se izravno vama, da vas zamolim, biste li pristali, da nosite moje ime.

Zalazeća svjetlost klizila je pod kestenima i obuhvatila nas je svojom zlaćanom bljedoćom. Podigla sam oči i vidjela sam uza se to zagasito lice, odlučno, na kojem su samo ustnice malo podrhtavale. Ostala sam bez rieči, nepokretna, suha grla. Moje su ruke počele drhtati na sirovoj svili torbice.

Kako odgovoriti? Misli su ludo plesale po mom mozgu. Ono, što sam smatrala ludošću, romantičnom iluzijom (tlapnjom) postala je stvarnost.

Gospodin Trézonnes počeka nekoliko časaka pa nastavi:

— Želio sam naći drugaricu, koja bi me mogla pomagati u mojim dužnostima vlastnika zemlje, koja bi pristala, da živi u Bottelleriji najveći dio godine i koja bi bila vriedna, da se zainteresira svojim dužnostima gospodarice (dvora).

Čini se, da vi volite selo, gospođice. Vi ste se pokazali odvažni, niste se bojali upustiti se u poslove, koje bi ostale žene, nižeg podrietla od vas, glupo prezrele. To je ono, zbog čega sam pomislio, da biste vi mogli izpuniti dostojno za-

daću, koja bi vas zapala kao groficu de Trézonnes.

Pčele su zujale u laganoj svjetlosti. Jedan dašak vjetra donio je prema nama miris suncokreta, koji su se prignuli, mutni i oslabljeni, osušeni od topline tog dana. Gledala sam gospodina Rouchenna. Taj je pogled govorio: »Kako odgovoriti?« Zabuna, tjeskoba, neki osjećaj, koji je možda bio radost, obuzeo me do duševne boli. Starac nepokretan, skrštenih ruku na malom stolu smještenom pred njim, upravio je svoje dobre oči prema meni, kao da me obrabruje. Ali nije ništa rekao. Bez sumnje je mislio, da to sve treba da bude riešeno izmedu Trézonna i mene, bez stranog posrednika.

Smogla sam napokon prošaptati:

— Zahvaljujem vam, gospodine, na dobrom mišljenju, koje imate o meni. Ali ja ne znam... Da vam mogu odgovoriti, treba da razmislim...

— Naravno! Ali vjerujte, gospođice, da bih bio jako sretan, kad biste mi dali povoljan odgovor.

Ah, kako je to bilo izpravno!... Kako je to bilo hladno! Eto, ženitba iz razuma! Ali da, on nije prešutio uzrok svog izbora. Ljubila sam selo, bila sam siromašna, sirota, dugovala bih mu sve. Sjajni uvjeti, da ima ženu, kojom bi mogao upravljati po svojoj volji! To je imao biti prvotni uzrok, koji ga je vodio. Na koncu vjerojatno ne bi mu se svidjelo, da sam ja bila dosta tjelesno nadarena i duhovno obrazovana. Ali to je on smatrao sporednim uvjetom, kad mi o tom nije rekao ni rieči. Čim sam to osjetila, stekla sam prisutnost duha. Videći ga tako mirna, tako... razumna moje se jako uzbudenje stiša. Mogla sam napokon mirno govoriti, premda je moje srdce udaralo tako jako.

— Bojim se, gospodine, da niste možda precienili moje odlike. Istina jest, da volim rad, da me moderni život ne privlači, ali moram vam iskreno priznati, da nisam baš vrlo pasivan karakter. Primajući auktoritet muža u onom, što je opravdano prema dostojanstvu i zakonima savjesti, ne bih htjela odreći se sve svoje volje, svih svojih nazora, ni onog diela moralnog auktoriteta, koji svaka žena, čini mi se, treba da čuva na svom ognjištu!

To je trebalo biti rečeno, ali kao da su rieči težko dolazile pod tim pogledom, kojega mi se utisak činio tako zagonetan.

— Prema tim riečima značilo bi, gospođice, da se vi bojite, da biste u meni našla jednu vrst despota, koji bi vas nastojao podvrći pod jaram jedne neosporne volje?

Ostao je uviek miran, uviek hladan. Ali lagano se prignuo i jedna mala bora ironije usjekla se u kutu njegovih usana.

— ... Znam, da mi se pridaje taj liepi glas. Prezirao sam uviek, da pobijam mišljenja tih ljudi. Ali vaše stanovište — to je drugo. Razumijem, što govorite tako, da želite biti na čistu, što se tiče vašeg dostojanstva žene. Uvjeravam vas dakle, gospođice, ja ne tražim služavku, već takvu drugaricu, kakvu vi zamišljate, koja će imati prava, i čiji će se savjeti slušati, kad ih pamet bude upravljala.

Časak stane i doda:

— Gospodin Rouchenne moći će vam reći, da iako imam bezbroj pogrešaka, uviek održim ono, što sam obećao.

Starac to glavom potvrdi.

Moje se ruke skrste i razkrste na torbici. Sada sam ravno gledala preda se u suncem obasjanu dubinu vrta. Zatvorenim, malo podrugljivim glasom najednom upita:

— Rekli su vam, zar ne, da sam neumoljiv čovjek, da sam kruti gospodar?

— Da, to je istina.

Pustio je, da zavlada kratka tišina. Zatim mirno reče:

— Bit će, da sam to doista. Ali ima različitih načina shvaćanja te riječi. Nadam se, da ćete vi odkriti ono, što je pravo.

Moje se oči podignu, ovaj put tražeći njegove. Upitale su stidljivo »Sto hoćete reći?« Ali nisu našle odgovora u pogledu, koji se okrenuo lagano.

Ponovno zavlada muk. Gospodin nas je Rouchenne gledao. Najednom reče:

— E sada bih ipak mogao, gospodine Guy, poći potražiti sok od trešanja?

— Za mene ne nikako. Ja ću se povući.

— Ni ja ne ću sada u ovaj sat ništa uzimati, — dodala sam. — Ne uznemirujte se, gospodine Rouchenne, bit će to za drugi dan.

On reče smijući se:

— Kad budete zaručeni.

Gospodin Trézonnes doda mirno:

— To stoji sada do gospođice d'Arbiers.

Digne se. Njegov se visoki stas izpruži elegantan i snažan u večernjoj svjetlosti.

Nikad mi nije izgledao tako visok, tako divno građen. Osjetila sam, da mi lagani drhtaj prolazi kožom. Ta me muževna snaga najednom prestrašila, jer mi se činilo, da joj odgovara jedna druga unutarnja tajna snaga, snaga volje, koja hoće uviek da vlada nad ženskom slabošću s instinktivnim osjećajem svoje moći, možda u najboljem uvjerenju, da tako čuva samostalnost duha žene.

— E dobro, gospođice, vi ćete dakle razmisliti, zar ne? I vi ćete me obaviestiti o svojoj odluci preko našeg zajedničkog prijatelja gospodina Rouchenna? ... Sutra, nije li to prerano?

Sutra? Oh, tako brzo! ... Međutim, volila sam uviek brza rješenja. Čemu bi služilo, da mučim dušu neodlučnošću više dana? Župnik je bio bo-

lestan, nisam se dakle mogla posavjetovati s njim, nego samo s gospođom Mossette. Poslije toga trebalo se odlučiti pošto poto.

Odgovorila sam nastojeći da govorim s istim mirom, kao i on:

— Sutra ću vam odgovoriti, gospodine.

— Zahvaljujem vam, gospođice. — Nakloni se, stisne pruženu mu ruku i udalji se praćen od našeg domaćine.

Ostala sam sama jedan čas. Sve je odisalo mirisima oko mene u taj večernji sat. Činio mi se blag i pomalo opojan. Zatvorila sam oči kušajući se uvjeriti, da je to bio san. Moje je srdce bilo stisnuto, da li od muke ili od radosti, ne znam ...

Gospodin Rouchenne se povrati. On sjede uza me na mjesto, koje je upravo ostavio gospodin Trézonnes. Ni ne podižući oči prihvatila sam njegovu smežuranu ruku šapćući:

— Recite mi, jesam li sanjala?

— Ali ne, draga gospođice. To je doista istina, da ste zamoljena, da postanete njegovom ženom.

— Da, to je istina ... da ... Ali što treba da radim?

Otvorila sam oči i uprla sam ih u dobro, malo navorano lice, u blagi duboki pogled.

— Što treba da radite? Ali, gospođice, čini mi se, da ... Napokon, ne znam! Ako vam se gospodin Guy sviđa ...

Rekla sam poluglasno:

— Malo ga se bojim.

Promatrao me pažljivo časak i upita me:

— Ljubite li ga?

Pocrvenila sam, izdržala sam odlučno njegov pogled.

— Da ... mislim.

— Tada se udajte za njega i ne bojte se ništa. To je pošten čovjek, dobar, vrlo dobar. Rekao sam vam, da ga ne poznaju. On ne odkriva ni-

kome svoje nutrine, nego samo meni. Međutim ja sam ga odkrio. Mislim, da će vam se on povjeriti, ako budete znali zaslužiti njegovo povjerenje, jer on vas strastveno ljubi.

— Ne, ne, to ne vjerujem. Vidjeli ste, kad mi je govorio. Nikad nije bio tako hladan. Ni sjene osjećaja. Bi li on bio takav, da me ljubi? Što vi kažete?

Starac prigne blago glavu otvarajući moje prste, koje je držao među svojima.

— Ta vi ga još ne poznate. Ali razumjet ćete ga. Bolje je, da ga sama upoznate. Za odgovor razmislite dobro do sutra. Ja vam se ne bojim reći jednu stvar: da ste moja kćerka, dao bih vas bez oklievanja gospodinu Trézonnu.

Te su me zadnje rieči iznenadile više od svega drugoga. Uviek sam opažala, da je stric Rouchenne vrlo pravedan. Poznala sam ga kao vrlo stroga u ćudoređu i težko bi opravdao popuštanje u savjesti. Ako je on poštivao gospodina Trézonna iza mnogo godina, što ga je poznavao, mogla sam biti sigurna, da je to mladi grof zaslužio.

Primietila sam još:

— Čini mi se, da je odveć opor prema svojoj obitelji.

Starac malko priezirno nabere ustne:

— Njegova obitelj! Jadni gospodin Guy, kad ne bi vodio o njoj računa, njegov bi život bio sretan. Osim gospođice Jacquelline ostali ne vriede mnogo. Kad ne bi on bio tako zatvoren i tako tvrd, kako ste vi rekli, njegova bi sreća izčezla kao i sreća njegova otca u plaćanju razsipnosti grofice i ludosti Pavlove. Možete mi u tome vjerovati, gospođice, njegova je zasluga, što je postao ozbiljan čovjek s odgojem, koji je primio, sa primjerom pokojnog grofa, koji je bio, pravedno govoreći, dosta žalostna osoba. Taj je čovjek govorio svom sinu: »Zabavljaj se, moj dragi. Mladost prolazi brzo, izkoristi je što vi-

še.« Hvala Bogu, Guy ga nije dugo slušao. On se prihvatio koristna posla. Došao je živjeti na selo, u svoju domovinu, da dade primjer seljacima, da ne ostavljaju svoje zemlje. E dobro! Kada je mladi taj čovjek, koji je bio slobodan, bogat, koji je u svietu mogao uspjeti, kako je htio, imao snage, da se toga odreče i da uztraje više od osam godina, ne znači li to, da on ima nešto dobra u svom srdcu? Što vi kažete na to, gospođice Gillette?

Odgovorila sam iskreno:

— Oh, da!...

Moje se nemirno oklievanje malo stišalo. Guy de Trézonnes nije bio od onih bića, koja su prolazila na sreću kroz život: on je imao jako shvaćanje dužnosti i nije popuštao u tom. To je bilo divno jamstvo za onu, koja će postati njegova žena. Ona bi morala prelaziti preko nedostataka njegova značaja, preko ponešto prevelike hladnoće, možda preko suviše tvrde volje... preko svega onoga, što još nisam poznavala kod njega.

Oprostila sam se od starca. Sunce je sad skoro izčezavalo na dnu obzorja ljubičaste boje i njegove posljednje zrake izpunjale su prostor oko mene. Uputila sam se malom stazom uzduž žitnog polja, koja me je lagano vodila u bolnicu. Nalievo se uz jedan grm neka ženska spodoba micala prema meni. Prepoznala sam Angelinu. Njezine se ustnice izkrive zlim podsmiehom, a njene oči zablistaju prikovavši se uza me. Ona reče drzko:

— E, gospođice Lillette! Treba doista smjesta ustanoviti, da se sastajete s gospodinom Trézonnom kod strica Rouchenna. Muka je to cifrati se toliko. Zar ne?

Uzpravila sam se omjerivši je priezirnom srdžbom:

— Kako sebi dopuštate, da mi tako govorite? Ne pripisujte drugima djela, za koja biste vi bila sposobna, Angelina. Vi ste zla djevojka, nedostojna svojih dobrih roditelja. Kako ste se usudili napisati mi ono pisamce, koje sam našla u svojoj sobi? Što znače one prietnje? Znajte, da ne dopuštam, da me klevećete. Lako ću učiniti, da se dozna razlog vaše zavisti, i sve će vam se selo smijati i ne će vjerovati vašim lažima.

— Razlog moje zavisti? E, dobro! Da, to je istina, ja ga ljubim, ja također! Zašto ne? Imam, mislim, na to toliko prava kao i vi. Ne treba da mi vi sada dielite poduku!

Ona me je drzovito izazvala. Rekla sam s priezirnom mirnoćom:

— Da, mogu vam ih dieliti, jer je između mene i vas razlika: to što ja mogu postati žena gospodina Trézonna, dok vi . . .?

Ona se podmuklo izkesi:

— Njegova žena! Gle, gle! Kao da bi se on oženio sirotom, kao što ste vi! To nije takav čovjek, budite bez straha!

— Vi se varate! To dokazuje, da . . .

Prekinula sam se časkom u rieči. Što sam zapravo htjela reći? Pred sobom vidjela sam to zgrčeno lice, te oči pune mržnje. Bilo je gotovo, trebalo je izgovoriti rieči, koje su jedine mogle zatvoriti usta toj djevojci spremnoj, da napadne moj glas. Dovršila sam malo sigurnijim glasom:

— . . . da me je zaprosio i da sam njegova zaručnica.

Ona skoči. Njene se ustne izcere, a oči razšire. Ona promrmlja:

— To nije istina!

— Neka nije! Ne morate u to vjerovati. Budućnost će vam to objasniti.

I okrenula sam joj leđa. Udaljila sam se malo naglo dotičući se u prolazu zlatnog žita, gotovo nepomičnog u mirnoj svjetlosti sunca na smiraju.

Žurila sam se, da budem što dalje od nje, od te nevoljnice, koja je bila hranjena istim mliekom kao i ja, koja me je mrzila, jer sam bila liepa i plemićkog podrietla, jer sam radila bolje od nje, i jer je naslutila moju prikrivenu zbunjenost — ali osobito zato, što sam bila ljubljena od čovjeka, na kojeg se ona u svojoj izpraznoj lakoumnosti usudila baciti pogled. A ja, ja sam se eto obvezala . . . Gotovo, rekla sam: »Njegova sam zaručnica.« Sutra će to biti stalan odgovor, koji ću dostaviti gospodinu Rouchennu.

Zrak je bio još topao. Ali meni je najednom postalo hladno. Mislila sam: »Je li moguće? Tako brzo! Ja nisam mogla ni promisliti . . . Kakav muž će on biti?«

Iskren, ozbiljan muž . . ., možda muž, koji će me ljubiti. Ali ima mnogo načina ljubavi. A ljubav, za kakvom sam ja žudila u osamljenosti svoje duše, bila je ona, koju čini povjerenje, nježna zaštita te topla i blaga unutarnja veza.

Tjeskobno sam mislila: Njegova ne će biti takva. Ne ću tražiti u tom braku duboku vezu, vezu srdaca, o kojoj sam sanjala. Već zbog tog razloga sam oklievala prihvatiti ponudu doktora Bordaya. Ali uz ovoga ne bih bila ni vrlo sretna ni previše nesretna. Uz gospodina Trézonna predosjećam, da bih bila jedno ili drugo . . .

Drugo vjerojatno. On me ne će razumjeti, on ne će uviek znati, koliko je moje srdce željno nježnih osjećaja, obiteljskih radosti. On će me ljubiti možda »strastveno«, kako je rekao gospodin Rouchenne. A i ja ću njega ljubiti, ali mislim, da se uza svu strastvenost čovjek može osjećati jako osamljen, kad se duše ne slažu.

XVII.

Moje su zaruke bile sada službene.

Objavila sam ih Bardeaumovima i gospođi Mossette. Začuđenje mojih dobrih zakupnika pretvorilo se brzo u radost. Catherina poviče:

— Vi zaslužujete tu sreću, gospođice Gillette! Mlada djevojka, a tako hrabra... gospođa. Nema loš ukus gospodin grof! Bit će dražestna gospodarica dvorca... zar ne, Julien?

— Sigurno! Gospodin Guy bit će zadovoljan s vama više, nego da se oženio milijunašicom, jer vi ste radišni, vješti svemu i već vas vole u ovom kraju, jer ste tako dobri prema nesretnima. Treba se nadati, da on ne će biti nimalo opor, čega se vi bojite.

Žena ga gurne u ruku.

— Hoćeš li šutjeti! Nemoj plašiti gospođicu Gillette takvim mislima. Pazi, kako je problijedila... Moja draga gospođice, nemojte ga tako zamišljati. Sigurna sam, da će vas on učiniti vrlo sretnom, jer će vas mnogo voliti.

Pokušala je govoriti uvjerljivim tonom, ali pogodila sam, da zbog naravi gospodina Trézonna sumnja u moju sreću. Tu sumnju sam našla i kod gospođe Mossette. Kada sam pitala staru gospođu, da li može objasniti svoje bojazni, odgovorila je:

— Kao što sam vam već rekla, riedko vidim gospodina Trézonna i svoj dojam stavila sam prema mišljenju, koje o njemu vlada u selu. Uviek sam čula, da se kaže, da on ne će biti dobar muž, ali na koncu nitko ništa ne zna. Međutim činjenica je, da on ima pozitivnih odlika, a što se tiče značaja, koji je u pitanju, može ga inteligentna, tiha i ljubka žena često preobraziti i na nj mnogo utjecati.

To me je sve samo napola hrabrilo. Jedino rieči gosp. Rouchenna su me iskreno i posve hra-

brile. Ponavljala sam, da on mora bolje od svih poznavati mladog grofa i da ne smijem smatrati opravdanim obće mišljenje, koje je slutilo nesreću buduće grofice Trézonnes. Međutim bila sam uznemirena i strahom i skoro plašljivom radošću. Takvo je bilo moje razpoloženje, kad me je sutradan prvi put pohodio moj zaručnik, izakako sam mu bila dala svoj odgovor po gospodinu Rouchennu.

Došao je u pratnji svoje maćehe i Jacquelline. Poljubivši mi ruku zahvalio mi je na odgovoru vrlo ljubazno. Zatim su me gospođa Trézonnes i Jacquellina zagrlile i izjavile, kako su uzhićene izborom svog pastorka i brata. Sjeli smo u moj mali salon izpunjen mirisom bielog cvieća, koje su mi ovog jutra poslali iz Bottellerije. Bila sam obučena u plavoj haljini s ružom tamno crvene boje o pasu. Grofica i Jacquellina na sreću mnogo su pričale, jer sam bila vrlo uzbuđena i uznemirena, da nisam mogla ni razgovarati. Gospodin Trézonnes je malo govorio. Već sam bila opazila, da nije volio sudjelovati u razgovoru, u kojem je njegova maćeha vodila glavnu rieč. Treba priznati, da razgovor nije bio baš zanimljiv. To su bile same bezznačajne malenkosti. Dopustila mi je, da odgovaram s nekoliko kratkih rečenica i da prikrijem zabunu, koju mi je prouzrokovala prisutnost Trézonna.

Jacquellina upita:

— Pokazat ćete nam vaš vrt, zar ne, gospođice? Jako želim vidjeti vaše košnice.

Dan je bio siv, malo maglovit, prijatna svježina je okruživala, dok smo išli uzduž gredica povrća, za koje su se Bardeaume i Jacques brinuli. Na rubu vrta sljez je prosipao lišće na kupus, kojega se oštri i težki miris dizao u zrak. Noćna rosa ovlažila je zemlju i koraci su upadali u klizku zemlju uzkih puteljaka. Išla sam pred damama s gospodinom Trézonnom. Vraćajući se pre-

ma kući, izakako smo bili do košnica, našli smo se iza njih.

Pitao me je:

— Vi ste se zaista dobro navikli na tu kuću.

— Toliko, koliko se može priviknuti ovakva narav, kao što je moja, na samoću i na tugu.

Ubrzao je korak i osjetila sam njegov pogled, koji se sukobio s mojim.

— Narav, kao što je vaša? Kakva je ona dakle?

Podigla sam oči i susrela sam se s njegovim uviek energičnim pogledom. Moje su ustne malo drhćući prošaptale:

— Ona treba ljubavi obiteljskog života.

Prolazili smo pokraj jedne trešnje. Jedan već prezreo plod pao je na rame gospodina Trézonna i odkotrljao se na pod. Grof primieti:

— Vrieme je, da se oberu ove trešnje, gospođice.

Njegov pogled odvrnuo se od mene i pažljivo je promatrao stablo. Moje se srdce steglo tako jako, kao da sam pretrpjela fizičku bol. Učinili smo nekoliko koračaja bez rieči. Promatrala sam gospođu Trézonnes, koja je išla pred nama malim opreznim koracima, da ne zaprlja svoje vrlo elegantne otvorene cipele, i osjetila sam neki priezir prema svom malom vrtu, izpunjenom njenom prisutnošću. Ali kako je to malo važno, kad bi on bio drugi... Oh, kako sam mogla vjerovati, da me on voli? Da li bi on u tom slučaju ovako govorio? Pod lipama on se zaustavi promatrajući crvene ruže, koje su pokrivale izpucano pročelje. Nemirnim pokretom skinula sam ružu, koju sam nosila za pasom. Rekao je poluglasno okrenuvši se prema meni:

— Ostavite je. Ona je u izrazitoj suprotnosti s vašom svietloplavom haljinom.

Naše se oči ponovno sretnu, u njegovim opazila sam sjaj udaljena pogleda, prikrivena, a ipak

žarka, koji sam već bila zapazila, dok me je gledao.

Moje se srdce uznemiri, trepavice zatreptnu i spuste se.

Gospodin Trézonnes doda istim tihim i mirnim glasom:

— Prekrasna je ta vaša svietloplava haljina. Mogu li vas zamoliti, da je češće obučete za vrieme naših zaruka?

Prošaptala sam:

— Da obući ću je, kad vas to veseli.

Obje smo dame našli u salonu. Posjetioci su se oprostili i razišli, izakako je bilo zaključeno, — s obzirom na moju samoću, koja je sprečavala g. Trézonna dolaziti k meni — da se ja često svratim u dvorac. Izpratila sam ih do ograde. Lagano sam se vratila i sjela za stol. Okruživao me je miris zaručnikova cvieća. Naslonila sam glavu o ruku i sanjala sam dugo, tako dugo, da me je suton zatekao tu svu uzbuđenu od straha, žalosti, jer sam mislila na majku, na svoju žalostnu samoću sirotčeta — na budućnost, na njega, mog zaručnika, kojeg sam ljubila, za kojega su mi rekli, da mi ne će biti najnježniji prijatelj, nego jedino gospodar.

Sutradan je g. Trézonnes odputovao u Paris, da mi kupi prsten i darove. Naše vjenčanje imalo se obaviti tri tjedna kasnije, jer bi preduge zaruke u mom slučaju bile nezgodne. Iza njegova povratka iz Pariza vidjela sam ga skoro svaki dan što u dvorcu, što u Sauvaiji. Pokušavala sam, da se oslobodim muke, koja me je obuzimala u njegovoj prisutnosti, ali treba priznati, da mi je u tom on mnogo pomogao svojim liepim načinom.

Dobri starac Rouchenne obuhvatio nas je kad smo oboje bili kod njega, pogledom blagog zadovoljstva. Naše su ga zaruke veselile. To mi on nije ni krio.

— Gospodin Guy bit će vrlo dobar muž, gospođice! Vidjet ćete, kako ćete biti sretni.

Odgovorila sam nastojeći se nasmijati:

— Ne slažem se posve s tim. Zar ne vidite, kako je hladan?

— Oh, to je samo izvana! Ali vidjet ćete, kad se bolje upoznate. Vidjet ćete, gospođice Gillette!

U Mlinici bilo je ovo zadovoljstvo uzrokom nemira. Catherina se ponosila na pomisao, da će gospođica Gillette postati »grofica«. Kakva grofica: tako bogata i s krasnim dvorcem i uz muža, kojeg su oblietale sve žene!

— Eto vidite, gospođice, on je htio Mlinicu i imat će je. Taj čovjek dolazi do svega, što hoće.

Inače su jadni ljudi imali mnogo brige. Angelina je bez sumnje zato, da se više ne sretne sa mnom, odputovala u Niort, gdje je živjela njena tetka, koja je imala malu trgovinu. Ta ju je tetka dugo pozivala, da joj dođe pomagati, ali roditelji su se opirali, da ostavi selo. Ovaj put su je iza jedne svađe pustili, da odputuje. Ali nije prošlo ni osam dana, a njena se tetka već tužila na njenu lienost, koketeriju, njene zle navike. Bardeaume se očajno pitao:

— Što ćemo učiniti?

Gospođe Trézonnes nastavile su me obasipati još većim prijateljstvom. Sa strane Jacqueline osjetila sam vrlo srdačnu ljubeznost. Ali nije bilo tako sa strane njene majke. Upoznavši je bolje nestalo je i ono malo simpatije, koju sam prema njoj gojila. Razumjela sam držanje Guya prema njoj. Ona je bila od onih neizlječivo lakoumnih žena, koje nisu nikada mislile na dužnosti i koje su u životu volile samo veselje, razkoš i beznačajnosti. Opažalo se također, kako ona poniknе pred pogledom svog pastorka, jer joj je on jedini mogao dopustiti malo od onoga, što je

ona nekada trošila. Njoj se činilo neobhodno, da provodi život bezposlen, tašt i razsipan.

Jedno poslie podne, osam dana prije dana, koji je bio određen za moje vjenčanje, našla sam je samu u malom salonu, gdje se ona obično zadržavala. Sjela sam pokraj nje. Rekla mi je, da Jacquelina bere cvieće u vrtu, a da me je Guy zamolio, da ga izpričam. Jedan nenadani događaj prisilio ga je, da se odveze kolima iza užine. Vjerojatno će tu biti u 5 sati, a i Jacquelina će se vratiti za nekoliko časaka.

— Jadna mala! Uvjerena sam, da je to branje cvieća samo izlika, i da je izišla samo zato, da može plakati bez svjedoka, — kimnula je glavom ražalostivši se.

— Plakati? — upitam — što joj je dakle, kakva bol?

— Da, velika bol. Mislim, da će vam to povjeriti, kada budete u obitelji. Ona voli Luis-a de Subrennes, a on nju voli. On bi se njom ženio, ali njegov otac je vrlo protivan smatrajući, da je miraz vrlo malen. Guy daje svojoj sestri samo 100 tisuća franaka.

— Luis de Subrennes? Vidjeli smo ga više puta u Bottelleriji. To je vrlo drag mladić, iskrena izgleda. Poput gospodina Trézonna, ali jednostavnije, uredili su njegov otac i on sam svoj posjed 6 do 12 kilometara dalje od Bottellerije. — Rekla sam s ushićenjem:

— Jadna Jacquelina! Koja šteta! Čini mi se, da bi ona bila sretna s njim . . . Ali možda će otac popustiti.

— Sumnjam u to. On lako ne odstupa od svojih odluka, a u ovom slučaju ga podpuno razumijem. Sto tisuća franaka, što je to danas? Sa svojim položajem, koji je dosta povoljan, Luis može naći mnogo bolje.

— Da, ali ako on voli Jacquelinu? Čini mi se, da pitanje novca treba da je sporedno u ovom slučaju.

Gospođa Trézonnes pogleda me sažalno i podrugljivo.

— Ah, moja draga mala, kako vi ne poznajete život! Ali, jadno diete, novac je glavno pitanje u braku.

Odgovorila sam:

— Ne uviek! Gospodin Trézonnes je dobar za to, jer uzima siromašnu ženu.

— To je iznimka. Tom se jako čudim kod njega. Smatrala sam ga više koristoljubivim... Ali sa svojim bogatstvom njemu je to moguće. Zamislite, da on ne troši ni polovicu od svojih prihoda. Eto, zašto bi on mogao, a da mu ljudi ni najmanje ne prigovaraju, dati i svojoj sestri dostatan miraz.

— Zna li on, da samo pitanje novca sprečava sreću Jacquelini?

— Oh... možete misliti, da ne bih pustila, da on to ne zna, ali on je ostao nepopustljiv. A znam, iz izkustva, da izravno pitanje nema uspjeha.

Ona uzdahne prešavši preko očiju namirisanim rubčićem.

Nastao je dugi muk. Mislila sam na Jacquelinu, te je moj pogled lutao u svjetlosti, koja je ulazila kroz prozore i savila se po finom sagu i razkošnom pokućstvu. Najednom se jedna ruka nasloni na moje rame. Glas gospođe Trézonnes prošapće:

— Možda biste vi, gospođice, mogli učiniti nešto za nas.

Okrenula sam se i pogledala sam je iznenađeno.

— Ja, gospođo?

— Da... Tako hladan, kao što jest, Guy vas voli. Kad postanete njegova žena, kad ga malo upoznate, čini mi se, da ćete moći postići od njega vrlo lako vjenčanje njegove sestre.

Napravila sam nagli prosvjedni pokret:

— Oh, gospođo, što to od mene tražite? Zamislite, kako je postupak g. Trézonna, koji me uzima bez miraza, za mene težak...

— Ali ne, on može samo težiti, da svatko ima njegovu nesebičnost. Uostalom to ostavljam vama, da izaberete čas, kad ćete mu govoriti o ovoj molbi. S čovjekom kao što je Guy, treba mnogo vještine i inteligencije, ali ja sam uvjerena, da vi imate sve, što treba za to posredovanje, a da ne govorim o vašim liepim očima, koje su ga občarale, premda je on inače hladan.

Šutila sam. Osjećala sam hladnoću i to sam pokazala. U taj čas potisnula sam svoju antipatiju prema gospođi Trézonnes i mislila sam, da je napustim pod izlikom, da idem pred Jacquelinu. Međutim baš se Jacquelina pojavila. Imala je crvene oči. Tužnim, prisiljeno nasmijanim licem me je gledala. Videći to u njenu pogledu, ljubeznijem nego obično, u srdcu sam požalila, da ne mogu utjecati na njena brata, da joj olakšam bol. Ali to je bilo nemoguće. Moj položaj nametnuo mi je najstrožu opreznost, a htjela sam, da gospođa Trézonnes to ne sazna.

Guy je stigao malo iza pet sati. Događaj, koji je bio uzrok njegove odsutnosti, nije značio ništa težko. Vraćajući se zaustavio se nekoliko časaka u Sauvaiji, gdje je našao Rouchenna malo slaba. On se namjeravao sutra povratiti i nije se dugo zadržao.

— Hoću li vas tamo naći? — pitao je prateći me do ograde po običaju.

— Još danas ću ga poslije podne pohoditi i radit ću malo uza nj.

— On će biti vrlo sretan, jer vas mnogo voli. Odmah mi je rekao:

»Vaše vjenčanje s gospođicom Gillettom je moja posljednja radost.«

Prošaputala sam s uzbuđenjem:

— Moj dobri stari prijatelju!

Stigli smo do ograde. Pružila sam ruku g. Trézonnu.

— Dakle sutra, gospodine!

Upitao me:

— Ne mislite li, da bismo sada mogli izostaviti tu formalnost »gospodine«, »gospođice«?

Pocrvenila sam odgovarajući:

— Da, možda!

Poljubio mi je ruku. Promrljala sam:

— Ah, da, laku noć, Guy!

Prešla sam ogradu veoma brzo. Obuzelo me žestoko uzbuđenje. Obiteljski poziv očito će mi doskora promieniti život i približiti me ovom strancu. Dosada sam jedva mogla zamisliti, da ove zaruke nisu san, ali danas sam podpuno osjetila, da me jedna veza veže uz gospodina Trézonna. Umjesto da idem ravno, zaobišla sam put. Hodanje, svježi zrak, mislila sam, umirit će moje živce. U isto vrieme htjela sam upitati za jednog mladog bolestnog siromašnog udovca, kojega sam kadkada pomagala, što mi je priuštilo skromno zadovoljstvo. Stigla sam u siromašni stan, gdje je on stanovao, sa svoje dvoje djece, i malo sam se zadržala. Sunce je već bilo zašlo, kad sam stigla u Mlinicu. Na prolazu mi je listonoša dao pismo od gospođe Barduzac. Ostavila sam ga i preletila ga ulazeći u kuću. Žena mog skrbnika odgovorila je na obaviest o mojim zarukama s hinjenim čestitkama. Taj sjajni brak ju je vidljivo izmirio sa mnom. Nisam bila više ona »bez novčića«, koju niesu htjeli zadržati u udobnoj vili de Palmes.

Smotala sam pismo s priezirnim smieškom.

— Ne, draga gospođo, — mrmljala sam, — ne ću ići o ruku s gospodinom Barduzacom u crkvu. Drugi vriedniji zamienit će mi otca, kojeg ja više nemam.

Promienila sam raztreseno haljinu. Moja misao letila je prema mojoj vjenčanoj svečanosti, sada tako blizoj. To će biti velika svečanost za mjesto. Ručak će biti služen svim zakupnicima, njihovim slugama kao i svim ljudima u selu u jednoj aleji, koja vodi prema dvorcu, i napokon će se plesati. Svi će biti zadovoljni. Samo će nevjesta malo drhtati pred neizvjesnošću sudbine.

Ponavljala sam:

— Za osam dana, već za osam dana.

Zauzeta brigama, tražeći malo nade uputila sam se prema Mlinici. U sobi, zamračenoj sutonom, Bardeaume je stajao spuštenih ruku, a Catherina je sjedila uz peć. Plakala je krijući lice u rubac.

Povikala sam zabrinuto:

— Što je?

Bardeaume odgovori promuklim glasom:

— Primili smo viesti od moje polusestre, da je Angelina otišla, da se namjesti u Parizu. Otišla je, a da nam ništa nije rekla: Razumijete li to, gospođice?

Catherina je uzdahnula:

— Je li moguće, da nam zadaje takav bol kćerka, za koju smo se toliko mučili? A Julienna kaže, da se sigurno ne će vratiti.

Biedna dojilja mi se smislila. Pokušala sam je uvjeriti, da će se Angélina zbog grižnje savjesti vratiti roditeljskoj kući. Ali Bardeaume slegnuvši ramenima promrmlja kroz zube:

— Ona se ne će vratiti nikada. Današnja djeca nemaju više srdca. Misle samo na sebe.

Mislila sam tužno:

— Da, jer ih nisu naučili, da misle na druge.

XVIII.

Nekoliko dana kasnije gospodin Trézonnes ponudio mi je vjenčane darove, koje je kupio u Parizu. Na moju molbu nije mi ih dao u mom domu, koji mi nije izgledao dosta pouzdan, da zadrži u sebi te predmete, koji su predstavljali pravo blago. On ih je pokazao s nekom ponosnom plemenitošću. U salonu, kamo me je odveo, ugledala sam sa zadivljenjem sjaj, koji nisam mogla zamisliti nego u snu. Žarko ljetno sunce prodiralo je kroz napola zatvorene praporske kapke — milovalo je krzno, čipke, bljeskalo se na diamantnim rubinima, smaragdima prekrasno obtočenima. Dvie lepeze, jedna starinska, a druga ukrašena diamantima, ležale su u kutijama na bielom satenu. Prošaptala sam:

— O! Guy, hvala!... Ali to je doista previše! Ja nisam naučena, da budem tako razmažena!

— Na to se lako priviknuti... Dakle, sviđa vam se sve to?

— O! Veoma!

Išla sam od predmeta do predmeta izrazujući svoje udivljenje. Sliedio me je pogledom. Zatim se podigne, uzme jedno krzno, približi ga mom licu:

— Da, ovo će vam vrlo liepo pristajati, kao što sam i mislio.

— Što je to, Guy?

— Srebrena lisica.

— O! Ali to je pretjeranost. Cielo odielo od toga ne bih se usudila nikada nositi.

— Za koga hoćete da učinim te pretjeranosti, ako ne za vas?

Ponovno je dobio svoj žarki pogled, a ja sam svoj sakrila pod drhćuće vjeđe.

Makinalnim pokretom postavila sam na stol kutiju, koju sam držala u ruci.

Guy baci krzno na jedan stolac i upita:

— Hoćete li, da vam pokažem moju radnu sobu, gdje najradije boravim?

Na moj pristanak on otvori vrata i pusti me da uđem u dugu sobu s četiri prozora, obloženu starinskim sagovima. Pokućtvo Renesanse, bjelokosti, porcelan, divne starinske umjetnine i nekoliko portreta starih gospodara, činili su tu sobu nekom vrsti muzeja jednostavna i krasna ukusa.

Rekla sam sama od sebe:

— O! Kako mi se sviđa!

Približila sam se k prozoru. Tamo se pružala terasa, odakle se vidio perivoj i vrt. Sunce se povlačilo s pročelja zgrade i sjene su tu bile blaže, izpunjene mirisom i mirom. Rekla sam poluglasno: — Kako je liepo!

On je bio pokraj mene, malo prignut, jer sam osjećala njegov dah na mom čelu. Imala sam osjećaj da su se njegove ustnice približile, kao da će se dotaknuti. A ja se nisam usudila uzmaknuti. Mislila sam, u isto vrieme s nekom tjeskobom i radošću: »On ima na to pravo. Kroz tri dana bit će moj muž.«

Ali se povuče, a da me se njegova usta nisu dotakla. Rekao je s istim mirnim glasom:

— Pročelje dvorca je najprijatnije. Moje su odaje tu, — poviče, — a također i jedan dio vaših.

Prošaptala sam:

— O! da!

Nisam se još bila smirila od svog uzbuđenja. U dnu svog srdca osjećala sam malu bol, razočaranje.

Vratila sam se u sobu. Gospodin Trézonnes pokazao mi je nekoliko predmeta osobito vriednih objašnjavajući mi njihove odlike. Na njegovu pisaćem stolu opazila sam svjetlopis njegove

majke uz moj. Videći kako se približujem, da je pogledam, uzme ju i predstavi mi je.

— Kako je blaga i dobra izgleda! — promislila sam glasno.

— Da, to je bila divna žena. Ja je jedva i poznam, ali uspomena, koju sam na nju sačuvao, živa je i duboka.

Prekine se poslije par časaka i nastavi odmah s tvrdim glasom:

— Dvie su stvari, koje ne mogu nikad oprostiti mom otcu: to je, što je činio trpjeti moju majku i što je na njeno mjesto postavio tu lutku, lutku bez mozga.

Podigne ramena i učini nekoliko koraka po sobi. Zatim se vrati k meni i nagne se, da pogleda svjetlopis.

— Vidite, kako ima liepe oči... Skoro tako liepe kao i vi, Gillette.

Okvir nježno urezan zadrhće malo u mojim rukama. Ponosno se zažarim u licu.

Gospodin Trézonnes se malko podrugljivo nasmieši:

— Eto, treba da vam polaskam! Kako brzo pocrvenite. Djevojke se danas ne crvene, znate, draga Gillette... Ali ja volim, da vi niste jedna od tih.

Šali li se on sa mnom ili govori ozbiljno? Metnula sam okvir na pisaći stol i učinila korak unatrag. Ali on me u tom času zaustavi:

— Hoćete li me slušati pažljivo jedan čas? Imam da vam upravim jedno pitanje. Nadam se da vam se sada ne će činiti indiskretnim. Jeste li bili zaprošeni, prije nego što ste mene upoznali?

— Da, u Largillaisu.

— A! I vi ste odbili?

U nekoliko rieči izpričala sam mu, da je moja nesreća usliedila prije nego što sam dala odgovor doktoru Borday-u.

— Ali kakav je imao biti taj odgovor?

— Pristajanje, vjerojatno.

Rekao je dosta tvrdo:

— Ljubili ste ga?

Poniknula sam:

— Ne. Sada sam na čistu, da ga ne bih mogla ljubiti nimalo iskreno ni duboko. To je bila prijatna narav, ali površna. Ne bi mogao biti vođ ni savjetnik za mene.

Zašutila sam zbunjena od rieči, koje sam upravo izgovorila. Ali gospodin Trézonnes ih nije ni zapazio. Činilo se da ga muči jedna druga misao. S istim kratkim i tvrdim tonom upita:

— Niste nikada ljubili?

— Nikada.

—A mene, ljubite li me?

Ovaj put se žarko zacrvenim. Ostala sam niema ne usuđujući se ni pogledati ga.

Naglo progovori:

— Ne, ne odgovarajte mi. Pitat ću vas kasnije. Sada, dođite. Prošetat ćemo se u parku prije čaja.

Prošaputala sam:

— Molim vas, da me izpričate, jer sam malo umorna.

— U tom slučaju sjednimo vani. Sada zrak osvježuje.

Išla sam za njim. Sjeli smo na klupu pokraj velike glavne tratine. Tamo se čitavo pročelje dvorca pružalo pred nama, Jacquellina se na kućnom pragu igrala s hrtovima svog brata. Primietila je Trézonna.

— Jacquelina slabo izgleda već neko vrieme, zar ne opažate?

— Doista. Ali to će proći.

Podigla sam oči prema njemu. Možda je u njima opazio tajni priekor, jer je zapitao:

— Smatrate li me nepopustljivom prema njoj, Gillette?

— Da, to je istina.

— Ja nemam ljubavi za nju, ni za brata, ni za sestru. Uviek sam s njima postupao kao sa strancima, jer sam znao da prema primjeru njihove majke oni gledaju u meni samo bogatstvo, pred kojim se ponizno klanjaju. Zlato, koje im dajem i koje im mogu dati, to je sve što u meni vole. Njegova se usta stisnu s ogorčenim prezirom.

Prosvjedovala sam:

— Ne, uvjeravam vas, da Jacquellina nije takva. U duši ona je iskrena i sposobna je da ljubi. Držim da bi vam bila vrlo privržena, kad biste joj to dopustili.

— Njezina majka vas je sigurno zamolila, da ju zagovarate preda mnom?

Pitanje, naglo postavljeno, najprije me zbunilo. Ali snašla sam se odmah i odgovorila gledajući ga ravno u lice:

— Da, ona me molila, ali ja sam odbila. Ne pristoji se meni, koju vi uzimate, siromašnu, da se pačam u pitanja te vrste. Pokušala sam da to razjasnim gospodi Trézonnes, ali mislim da ona toga nije shvatila. U svakom slučaju Guy, ja ne ću da vi vidite u mojim riečima ništa drugo nego iskreno mišljenje bez ikakvih namjera za vašu sestru, koju ja mnogo volim.

— Uvjeravam vas, Gillette, da ja ne bih bio neosjetljiv na vaše zauzimanje što se tiče njene ljubavi. Vaša pažnja me veseli. Ona je još jedna draž vaša, ali kad se oženimo, ne činite mi tu nepravdu, da me držite za neotesanca, koji podsjeća ženu, da bogatstvo dolazi od njega — kao da sve ne postaje zajedničko među supruzima. A ako vi želite povećati miraz Jacquelline, jer vam je ona draga, recite mi to vrlo jednostavno.

Malo začuđeno promrmljala sam:

— Ali, Guy... ja bih u tom bila sretna. Ona voli Subrenna i pati...

— Neka bude, to će se urediti poslije našeg vjenčanja. Već sada možete joj dati nadu u to, to će pomoći, da bude strpljivija.

Rekla sam sa zahvalnošću:

— Oh, Guy, koliko vam zahvaljujem. Jacquelina će biti sretna.

— Ja toga ne činim zbog Jacquelline; već zbog vas.

Pružila sam mu ruke odgovarajući:

— E dobro, zahvaljujem vam zbog nje i zbog sebe.

On se sagne i nasloni svoju ustne na moje prste. Zatim uzpravivši se reče:

— Idimo sada na čaj, ako izvolite, Gillette!

XIX.

Evo stigao je bojažljivo i očekivani dan. Stajala sam usred sobe i pustila da Jacquellina i jedna sobarica uređuju moju povlaku, moj veo. Mislila sam, uskoro će biti svršeno. Dati ću rieč za čitav život. Gledala sam oko sebe zidove, pokućstvo, šve što ću uskoro ostaviti, da idem za Guy Trézonnom u dobru i zlu. Bila je tako stara, tako tužna moja siromašna kuća, ali bila mi je dobro utočište u mojoj biedi i tu sam mirno živjela ovo nekoliko mjeseci... i sada to napuštam zbog neznanca. U salonu čekao me Guy, gospoda Trézonnes, njena djeca, zatim gospodin Rouchenne, koji me imao odvesti pred oltar i nekoliko blizkih prijatelja dvorca. Automobil sav ukrašen bielim cviećem odveo me u crkvu. Župnik tek pridigavši se od žestoke grcznice održao je obred. Jedan benediktinac, Guyev rođak, održao je govor, koji me je vrlo uzbudio.

Obećala sam Bogu iz dubine srdca, da ću biti odana žena i da ne ću zanemariti svojih dužnosti. Samo kad bi taj Guy bio manje zagonetan! Kadkada mi se činilo, da me voli, da me mnogo voli,

a drugom zgodom bio bi tako hladan, tako ukočen. Napokon možda ću upoznavši ga u tome bolje imati sretnih odkrića.

Prisutni su izašli iz crkve i kad sam ja izišla pod ruku s Guyem, bila sam predmet svih pogleda. Nekoliko pohvalnih primjedaba doprlo je do mene. Nasmijala sam se, da zahvalim tim dobrim ljudima. Ogledalo i oduševljeni pogledi Jacqueline pokazali su mi već bili, da mi ova biela haljina divno pristaje. I pogled, koji mi je upravio Trézonnes kad sam ušla u salon, podpuno me o tom uvjerio.

Kad smo bili sami u kočiji, koja nas je vodila prema dvorcu, uzeo me za ruku i dugo me gledao bez rieči. Uznemirena i ganuta gledala sam lutajućim pogledom na cvieće, koje je bilo preda mnom smješteno.

Rekao mi je napokon poluglasno:

— Hvala, Gillette, što ste tako liepi.

Okrenula sam glavu i pogledala ga plašljivo smijući se:

— Meni nemate to zahvaliti, Guy, nego Bogu, koji me je stvorio takvu.

— Imali biste manje zasluge kad biste se nagrđivali prilagođujući se svakoj modi. Vaš ukus je izvanredan.

— Sviđa vam se moja haljina?

— Veoma. Ali ni jednoj drugoj ne bi pristajala ni za pola tako otmjeno i skladno. Vi ste vrlo dražestna, Gillette, i veoma privlačljiva.

I dalje, ne budite tašta i po tim darovima neba postanite ukras vašeg ognjišta... —, i iza kratkog uzdaha doda:

— I veselje svog muža.

Zadrhtala sam malo. Sreća, u koju još nisam vjerovala, potresla me. Nisam mogla odvratiti svojih očiju od njegovih tako žarkih i plamtećih. Stavio je svoju ruku na moje rame šapćući:

— Ljubim vaše oči, Gillette.

Zatim me je nepomično promatrao čitavih pet časaka, do časa, kad se jedna kočija pojavila pred dvorcem. Tada započe veliko primanje; doručak je bio prekrasno poslužen, a zatim ples zakupnika, koji smo otvorili Guy i ja. Tek oko 6 sati naši gosti su ostavili Bottellerie. Moj muž odvede me do mojih odaja, gdje mi je bila na razpolaganju sobarica, i tu me ostavi govoreći:

— Čekat ću vas u radnoj sobi.

Tek sutradan mogli smo odputovati na naše bračno putovanje u Norvežku. Ovu ćemo večer večerati u Guyovim odajama. Sobarica me upita:

— Koju haljinu želi obući gospođa? — Pogledala sam haljine, koje sam dala sašiti u Niortu. Boiela je bila prekrasna, ali druga, ružičasto sljezove boje, bila je također pristala. Hoću li moći pogoditi ukus svog muža? Činilo mi se da on voli onu vrlo elegantnog kroja sa čipkastim ukrasom.

— Obući ću ružičastu haljinu, Julijo.

Četvrt sata kasnije ušla sam u radnu sobu Guya. Soba je bila prazna. Ali idući prema prozoru vidjela sam svog muža na terasi. Nije me čuo. Išla sam do njega i dotaknem se njegove ruke. Prođe ga lagani trzaj.

— Oh, oprosti!

Zatim me gledao mirno i dugo. Pred nama su se pružali vrtovi u tišini dana, koji se gasio. Svjetlost se lagano gubila, nebo je poprimalo ljubičaste i zagasito ružičaste tonove. Guy prošapće:

— I opet imate haljinu boje neba.

Upitala sam ga malo drhćućim glasom:

— Čini li vam se liepom?

Ne odgovori i skrene pogledom.

Zatim se uputi prema meni, primi moju ruku i prinese je svojim ustnama:

— Gillette, razumijem, da me se bojite... A ja, bojim se vas...

— Oh, Guy!

Nastavi, kao da me i ne sluša, tihim i drhćućim glasom:

— Zavolio sam vas čim sam vas ugledao u Mlinici... Vi ste bila divna u poslu kućanice, a pri tome ste imala toliko svježine, toliko čiste misaonosti i srdčanosti u svojim liepim očima. Ja sam vas sve više ljubio, pri svakom našem susretu i želio sam da mi postanete ženom. Ali bio sam ponosan i osjetljiv. Vi me ne možete zamisliti takvim? To je ono zbog čega sam se oboružao hladnoćom i vidljivom tvrdoćom, zbog straha od poraza. Eto zbog čega sam se bojao onog što nisam poznavao u vama. Bojao sam se, da se u vama ne razočaram. Znam da me volite. Ali ima toliko vrsti ljubavi. Želio bih da vaša ljubav bude veoma nježna, veoma povjerljiva i da ne oslabi nikada. Mislim da time tražim nešto skoro nemoguće. Ali, ako biste vi to htjeli pokušati. Kad biste mi htjeli dati vaše čitavo srdce, kao što vam ja želim dati svoje.

Odgovorila sam tiho, glasom prigušenim od osjećaja:

— Oh, Guy, zašto mi to niste rekli ranije? Zašto ste me pustili da trpim ne poznavajući vaše osjećaje, ja, koja nisam želila drugo nego da vas ljubim i da budem ljubljena?

Obujmio me i privinuo k sebi, a moja se glava nasloni na njegovo rame.

— Oprosti, moja ljubavi. Ponavljam vam, da sam ohol. Te rieči, koje sam sada kazao, čini mi se da sam ih prestrogo izgovorio, ali one su priznanje moje slabosti mužkarca pred vašom moći žene. Dugo sam se svladao, i više od jednog puta zaustavio sam ih na svojim ustnama. Ali trebalo je da ih izgovorim. I danas to mi se činilo vrlo lako.

Koliko duboku i divnu nježnost sam vidjela u njegovim očima. Neka opajajuća sreća prožela me i nisam znala, da li to doista doživljujem ili sanjam...

On upita:

— Recite mi, da mi vjerujete i da me se više ne bojite.

— O! moj dragi Guy, ja... ja vas toliko ljubim.

Poljubi me šapćući:

— To mi govore vaše liepe, vaše drage crne oči. Da, ljubite me, Gillette, vratit ću vam ljubav, učinit ću vas najsretnijom ženom.

— O, kako je imao pravo naš stari prijatelj. Kako vas je on dobro poznavao.

Tuga je kojiput bliža od radosti. Kad sam sutradan ujutro svršila s oblačenjem, vidjela sam Guya gdje ulazi vrlo žalostan. To me osobito smutilo. Rekao mi je:

— Sluga iz Sauvaie obaviestio me, da je jadni stric Rouchenne vrlo bolestan. Našao ga je gdje uzdiše od muke. Idem onamo na čas.

— Oh, naš jadni prijatelj. Izgledao je vrlo izmučen. Možda se silio, da me prati do oltara. Pratit ću vas, Guy... Čekajte me pet časaka, da stavim šešir.

Četvrt sata kasnije bila sam u Sauvaiji. Liečnik je upravo izlazio. Odgovorio je na pitanje Guya:

— Umriet će. Srdce mu popušta. — Starac je ležao na svom malom željeznom krevetu. Sunce je dopiralo do njega grijući njegove ruke, koje je sklopio slušajući župnika, gdje mu govori. Blage oči zablistale su na milom izbrazdalom i malo bliedom licu, kad nas ugledao.

Guy je blago rekao:

— Evo nas, stari prijatelju. Došli smo vas njegovati i liečiti.

— Ne ozdraviti... Ali odlazim zadovoljan. — Vidim vas oženjene, vas dvoje.

Njegova ruka tražila je moju i kada ju je dohvatio, upre u me svoj zamagljeni pogled.

— Vi ste najljepša supruga... On je vrlo dobar, vidjet ćete. Treba da ga mnogo ljubite. nitko ga nije znao ljubiti, kao što je on to htio.

Guy reče s uzbuđenjem:

— Da, vi moj prijatelju.

Smiešak preleti bliedim ustnama. Pogled je nanovo zasjao i nekoliko časaka ukočeno je promatrao mog muža. Starac je htio još govoriti, ali rieči su ostale nerazumljive. Onda ušuti. Svećenik se približi, a nas troje moleći prisustvovali smo agoniji mirnoj, tihoj i kršćanskoj, kao što je bio i život što je nestajao.

Guy zatvori starcu oči i oboje smo ga poljubili u čelo. Zatim, dok su ga moj muž i sluga oblačili, otišla sam da uberem sve cvieće u vrtu, kako bi pokrila mrtvaca. Toliko je taj dragi starac ljubio to cvieće. Cvieće je bilo jedna od malih radosti osamljenog, liepog, jednoličnog i dostojnog života poštenog čovjeka, kojemu je čitavo selo odalo počast tog dana prateći njegove smrtne ostatke.

Gospodin Rouchenne nije imao više rodbine. Guy je išao odmah iza liesa s načelnikom Saint-Jeana. Po večeri ostavili smo Bottellerie, da započnemo svoje bračno putovanje. Prije odlazka bilježnik nas je obaviestio, da je ostavio Guyu Sauvaie, a meni čipke svoje žene. Posljednju uzpomenu, posljednji dokaz ljubavi vrlo dragog prijatelja moga muža, ali kojemu sam bila duboko privržena ovo nekoliko mjeseci.

Više nego jednom na našem putovanju, sred naše sreće sjećali smo se njegova dragog dobrog lica, njegovih blagih i zamišljenih očiju. I rekli smo:

— Kako će nam biti tužno, kad se tamo povratimo, a njega ne nađemo.

— — — — — — — — — — — — — —

Jednog veljačkog jutra — oko 2 godine iza našeg vjenčanja završavala sam pismo u malom salonu starog dvorca Trézonnovih u Parisu, gdje smo prolazili tri zimska mjeseca, kad li dođe sluga, da me obaviesti o dolazku Catherine Bardeaume. Povikala sam:

— Catherina!... u Parizu. Uvedite je, Anzelme.

Ustala sam, da joj izidem ususret. Zaustavila sam krik, kad sam ugledala to jadno izpaćeno lice, koje skoro nisam prepoznala.

— Što vam je, Catherina? Što se dogodilo?

Kad sam je uzela za ruku, reče jecajući:

— Angelina... pisala mi je, da je bila vrlo bolestna u bolnici i da će skoro umrieti... Zato sam došla. To nije mogao učiniti Bardeaume zbog bolesti. Rekao mi je: »Idi pohodi grofa i gospođu Gillettu, oni će te sigurno primiti dobro i pomoći će ti, moja jadna stara.«

— Sigurno. Sjedite, jadna Catherina... Ne žalostite se toliko. Ona će možda ozdraviti. Što joj je dakle?

— Kaže, da su pluća... Oh, da je ona htjela ostati kod nas, ali to se nije dalo ni zamisliti. Znajte, da ona i ne piše više, gospođo! Tko zna, kakav je ona život dosada vodila.

Jedan slučaj od prošle godine mi je to bio objasnio. Ali nastojala sam, da to ne kažem jadnoj majci. Njezina bol je bila dosta težka i htjela sam da je olakšam, koliko sam samo mogla Pošto sam obaviestila svog muža, odpratila sam Catherinu u bolnicu. Jedna bolničarka živahna izgleda označi nam krevet, na kojem je Angelina umirala. Bila je u posljednjim časovima. Imala sam samo toliko vremena, da potražim župnika, dok se majka nagnula nad umirućom. Jecala je tiho:

— Oh, moja mala. Reci, da nas uviek voliš. Reci, da ćeš se povratiti u Mlinicu.

Angelina je bila još pri sviesti, ali govorila je težko zbog težkog disanja. Ipak smogla je reći:

— Majko, jako žalim... ja sam nesretnica.

Zatim malo kasnije:

— Zašto ste mi dopustili, da radim što sam htjela?

Poslije toga nije više govorila. Njeni prsti stiskali su križ, koji sam joj ja utisnula, njen se pogled zaustavi na meni sa izrazom patnje i očaja. Bez sumnje sjećala se mrzke ljubomore, koje vjerojatno još nije nestalo... Zatim sam se približila i podstavila sam svoje ruke pod jadnu mršavu glavu i rekla joj utješne rieči, koje se ponavljaju uviek i koje umiruju tjeskobu, grižnju savjesti i patnju. Izcrpljeno lice, po kojemu se nije moglo poznati nekadanje svježe lice Angeline u Mlinici, gasilo se malo pomalo, pogled se ublažio, kao da govori: »Svršena je mržnja, svršena je!« Angelina je umrla tako pokajnički, mirna i izpovjeđena na rukama svoje majke i one, koju je toliko mrzila u svom kratkom zemaljskom životu.

Odvela sam k sebi jadnu Catherinu, koja je ponavljala: »To je naša pogreška, mi smo je loše odgojili.« Pošto sam je povjerila svojoj sobarici, koja je bila njena nećakinja, išla sam k malom Robertu, da ga nahranim. Svršivši to radila sam dok je diete spavalo pokraj mene. Guy vrativši se s posla našao nas je tu obadvije malo već kasno. Izpričala sam mu odmah svoj pohod u bolnici. Rekao je sažalno:

— Jadni Bardeaumovi, kakva pouka. Bio sam uvjeren već dugo, da koketerija ove nesretne djevojke vodi na krivi put.

Sjeo je pokraj mene igrajući se prstenom na mojoj ruci. Rekla sam naslonivši glavu na njegovo rame:

— Znadete li, moj dragi, da bez te jadne Angeline ja ne bih možda nigda postala vaša žena — vaša sretna žena.

Izpričala sam mu mali događaj, koji se zbio između nje i mene, kada sam izlazila iz Sauvaije poslije njegove prositbe.

— Da sam duže razmišljala, Guy, možda se ne bih mogla odlučiti uprkof moje ljubavi prema vama, jer sam se bojala... I drugi su se također bojali. Bardeaume, gospoda Mossette... Oh, moj dragi Guy, vjerujem, mislila sam, da ću s vama doživjeti sudbinu Modrobrada!

Nasmijao se onim liepim posmiehom, koji nisam poznavala prije naše ženitbe i koji je bio tako privlačiv na njegovu privlačivu izgledu.

— A sada, Gillette?

— Sada se vidi, da nisam nimalo nesretna i sigurno poslije svega, da nije tako zao taj strašni grof Trézonnes.

Blagom kretnjom njegova ruka gladila je moju kožu. Oko nas se suton širio po sobi svježoj i izpunjenoj cviećem. Kiša je lagano udarala o okna. Guy primieti pokazujući moju haljinu:

— Očito, draga, vi volite uviek nositi haljinu boje vremena.

— Da, ona je sada kao ovo zimsko nebo, sniva kao i život.

— Ima kadkada malo vedrine u životu, Gillette.

Naslonila sam čelo uz njegovo lice i rekla:

— Da, pokraj vas.

Prevela *LIDIJA PAVLETIĆ*

M. DELLY:

MOJ PUT DO SREĆE

NA HRVATSKI PREVELA
LIDIJA PAVLETIĆ

NASLOVNA SLIKA OD
VLAD. MIROSAVLJEVIĆA

IZDALA KNJIŽNICA
DOBRIH ROMANA
KNJIGA 103 — ZAGREB 1944

Naslovna slika od VL. MIROSAVLJEVIĆA